

”ILMAN TOTA KOKEMUST VÄLTTÄMÄTTÄ ME EI OLTAS TÄMMÖSIÄ KU ME OLLAAN”

Huostaanotettujen sisarusten kokemuksia lapsilähtöisyydestä ja voimaantumisesta lastensuojelussa

Katri Salomaa
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Kevät 2026
Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteet

Työn nimi: ”Ilman tota kokemust välttämättä me ei oltas tämmösiä ku me ollaan”- Huostaanotettujen sisarus-ten kokemuksia lapsilähtöisyydestä ja voimaantumisesta lastensuojelussa

Tekijä: Katri Salomaa

Koulutusohjelma/opintokokonaisuus/oppiaine: Sosiaalityö

Ohjaaja: Pirjo Oinas ja Jari Lindh

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 82 sivua

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin voimaantumiseen vaikuttavia asioita lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten toiminnassa lapsena huostaanotettujen sisarus-ten kuvaamana. Lisäksi tutkielman tarkoituksena oli selvittää, mitä voimaantumista vahvistavia ja heikentäviä asioita sosiaalialan ammattilaisten toiminnasta on löydettävissä aineistosta. Näitä tavoitetta lähestyttiin tarkastelemalla esimerkiksi, miten sosiaalialan ammattilaiset toimivat sijoitustilanteessa, kuinka lapsilähtöistä heidän toimintansa on ja miten he käyttävät heille ammattinsa puolesta kuuluvaa valtaa.

Tutkielma on tapaustutkimus, ja siinä keskityttiin tarkastelemaan kahden ihmisen ainutkertaisia kokemuksia huostaanoton prosessista. Tutkimusaineistona käytettiin internetissä julkaistua podcast-äänitallennetta. Tutkimus on laadullinen, ja tutkimusmetodina oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin teemoittelua. Tutkimuksen tuloksia verrattiin Juha Siitosen voimaantumisen teoriaan, joka osoittautui tutkimuksen kannalta relevantiksi tuoden syvyyttä analyysin kautta saatuihin tuloksiin.

Tutkielman pohjalta voitiin todeta, että voimaantumista tukeva lapsilähtöinen toiminta sisältää monia merkityksellisiä asioita. Se näyttäytyy lapsen arjessa ennakoitavuutena sekä lapsen edun huomioimisena erilaisissa tilanteissa. Ennakoitavuuteen vaikuttavat sijoitustilanteet, työntekijöiden vaihtuvuus sekä arjessa toistuvat säännöt ja rutiinit. Lapsen edun huomioiminen puolestaan käsittää hyväksytyksi tulemisen ja huolenpidon, lapsen osallistamisen sekä tunteiden käsittelyn ja läheisten ihmissuhteiden tukemisen. Kaikki sosiaalialan ammattilaisten toiminnasta tunnistetut asiat voivat ilmetä joko voimaantumista vahvistavina tai sitä heikentävinä.

Sosiaalialalla tai esimerkiksi kasvatustehtävissä työskentelevä ammattilainen voi saada tutkielmasta hyödyllisiä ja huomionarvoisia näkökulmia oman työnsä tueksi.

Avainsanat: lastensuojelu, voimaantuminen, huostaanotto, lapsilähtöisyys, lapsen etu, lapsen osallisuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖ TUTKIMUKSEN KONTEKSTINA	5
2.1 Lastensuojelu ja lapsen oikeudet.....	5
2.2 Huostaanoton kriteerit.....	8
2.3 Lastensuojelun sijaishuolto	12
2.4 Lapsen etu ja osallisuus	15
2.5 Lapsilähtöisyys	19
3 VOIMAANTUMINEN TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	22
3.1 Voimaantumisen käsite ja teoria	22
3.2 Aiempi tutkimus huostaanotosta ja voimaantumisesta	26
3.3 Voimaantuminen ja lapsilähtöisyys suhteessa toisiinsa	29
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	31
4.2 Tutkimusaineisto.....	31
4.3 Eettiset kysymykset	32
4.4 Aineiston analyysi.....	35
5 VOIMAANTUMISTA TUKEVA LAPSILÄHTÖINEN TOIMINTA.....	42
5.1 Arjen ennakoitavuus.....	42
5.1.1 Sijoitustilanteet	42
5.1.2 Työntekijöiden vaihtuvuus.....	45
5.1.3 Säännöt ja rutiinit.....	47
5.2 Lapsen edun huomioiminen	48
5.2.1 Hyväksytyksi tuleminen ja huolenpito.....	49
5.2.2 Lapsen osallistaminen.....	52
5.2.3 Tunteiden käsittelyn tukeminen.....	56
5.2.4 Läheisten ihmissuhteiden tukeminen.....	59
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	65
6.1 Keskeiset tulokset suhteessa tutkimuskysymykseen.....	65
6.2 Tutkimuksen arviointi, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset	73
Lähteet.....	78

1 JOHDANTO

Lastensuojelun julkisuuskuva ei ole kovinkaan mairitteleva. Siihen liittyvästä toiminnasta saa lukea toisinaan karujakin otsikoita, jotka kertovat usein lastensuojelun liian myöhäisestä tai puutteellisesta reagoinnista perheiden tilanteisiin. Lisäksi lastensuojelun ja viranomaisten toimintaa näkee kritisoidavan esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Itse olen havainnut ristiriidan, että samaan aikaan kun mediassa kritisoidaan lastensuojelua sen riittämättömistä toimista, on internetissä paljon kannanottoja tarpeettomista tai vaillinaisin tiedoin tehdyistä huostaanotoista sekä myös yksittäisten sosiaalityöntekijöiden liiallisesta tai tarpeettomasta vallankäytöstä huostaanottopäätöstä toimeenpantaessa. En pyri tutkimuksellani ottamaan kantaa lastensuojelun päätöksiin, mutta tosiasia kuitenkin on, että yksittäisellä sosiaalityöntekijällä on Suomessa kansainvälisesti verraten melko paljon harkintavaltaa. Olen silti tutkielmassani kiinnostunut siitä, miten sosiaalialan ammattilaisen vallankäyttö voi vaikuttaa lapsen voimaantumisen kehitykseen.

Tutkin pro gradu -tutkielmassani lapsena huostaanotettujen kokemuksia huostaanotto-prosessista ja tarkastelen aihetta voimaantumisen näkökulmasta. Käytän tutkimusaineistona internetissä julkaistua podcast-äänitallennetta, jossa kaksi lapsena huostaanotettua sisarusta kertovat huostaanoton kokemuksistaan. Lähtökohtani on selvittää, **mitä voimaantumiseen liittyviä merkityksellisiä asioita lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta tulee aineiston analyysin kautta esiin sekä mitkä tekijät ammattilaisten toiminnassa tukevat voimaantumista ja mitkä heikentävät sitä.**

Voimaantumisella tarkoitetaan ihmisen sisäistä prosessia, jossa henkilö muun muassa löytää omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä on näin usein myös kykenevä oppimaan lisää itsestään (Siitonen, 1999, 183). Voimaantumisen näkökulman tarkastelu ja esiin tuominen on oman tutkielmani kannalta tietoinen ja tärkeänä pitämäni valinta. Etenkin sijoitettujen lasten historiassa on usein erityisen vaikeita ja haavoittavia kokemuksia. Tästä johtuen hahmotankin voimaantumista tukevan työtteen olevan yksi keino tukea lasta kohti voimavarakeskeistä ajattelua, jossa myös vaikeista kokemuksista huolimatta on mahdollista löytää omia sisäisiä voimavarojaan ja tiedostaa, että omalla toiminnalla ja ajatuksilla voi vaikuttaa merkittävästi omaan tulevaisuuteen sekä myös nykyhetkeen.

Haluan kuvata syväluotaavasti kahden jo aikuiseksi kasvaneen nuoren kokemuksia huostaanoton eri vaiheista ja lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta sekä tuoda esiin mahdollisia epäkohtia, joita olisi tärkeää nostaa esiin. Perustelen aihevalintaani ensisijaisesti sillä, että aihetta ei ole tutkittu aikaisemmin Suomessa ainakaan juuri tästä tulokulmasta. Aihe on myös tärkeä ja ajankohtainen, sillä lasten ja nuorten huostaanotot sekä sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat kasvaneet tasaisesti 1990-luvun alusta alkaen muutamaa vuotta lukuun ottamatta (Heino ym. 2016, 4).

Sain idean opinnäytetyöhöni omasta mielenkiinnostani aiheeseen. Työskennellessäni lastensuojelussa olen kokenut erityisesti huostaanottoprosessin aikaa vieväksi ja myös työntekijältä suurta harkintaa vaativaksi tehtäväksi. Uskaltanen väittää, että huostaanotto on suurin päätös, jonka yksittäinen työntekijä voi tehdä koskien lapsen tai nuoren elämää, ja sillä on usein kauaskantoisemmat seuraukset kuin muilla lastensuojelussa tehdyillä päätöksillä. Myös lastensuojelu itsessään on varmasti yksi sosiaalityön haastavimpia osalualueita, joka vaatii tekijältään paljon, mutta samaan aikaan antaa mahdollisuuden tavoitteelliseen muutostyöhön.

Olen lastensuojelutyötä tehdessäni harkinnut hyvin tarkasti huostaanoton perusteita, lapsen ja koko perheen taustaa sekä senhetkistä tilannetta. Jälkikäteen olen usein pohtinut, olisiko huostaanottoa tehdessä voinut toimia joiltakin osin toisin. Uskonkin, että on arvokasta nostaa esiin huostaanotettujen yksilöllisiä kokemuksia huostaanottoprosessista. Lisäksi lastensuojelun asiakkaiden kertomuksista voi käydä ilmi merkittäviäkin näkökohtia, joita sosiaalialan ammattilaiset eivät ole tulleet ottaneeksi huomioon. Näin sosiaalialan ammattilainen voi myös saada mahdollisuuden katsoa tapahtumia asiakkaan näkökulmasta. Samalla voi tulla ilmi tärkeitä kehittämiskohteita, jos ammattilainen tunnistaa sellaisia omia toimintatapoja, joita huostaanotetut nuoret kuvaavat voimaantumista heikentäviksi.

Lasten ja nuorten psyykinen pahoinvointi on ollut viime aikoina esillä, samaan aikaan kun hyvinvointipalveluista leikataan muun muassa taloudellisin perustein. Helsingin Sanomissa 2.5.2024 julkaistussa Essi Bombinin kirjoittamassa artikkelissa todetaan, että yläkouluikäisistä lapsista tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut hälyttävästi. Artikkelin mukaan edellisvuonna lastensuojeluilmoituksia tehtiin jopa joka kuu-
dennesta 13–15-vuotiaasta nuoresta, mikä on 15,8 prosenttia koko ikäluokasta. Myös

Kiireellisten sijoitusten määrä on lisääntynyt valtakunnallisesti. Tämä kertoo kirjoittajan mukaan ennen kaikkea ennalta ehkäisevän tuen puutteesta, jolloin tilanteet voivat helposti kriisiytyä.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on noussut 1990-luvun 6 000 lapsesta yli 17 000 lapseen, joista 11 000 on huostaanotettu. Erityisesti nuorten sijoitukset ovat lisääntyneet. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen ei syytä kielteisestä kehityksestä lastensuojelua, vaan pitää sitä järjestelmätason ongelmana. Kun lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolakeja parhaillaan uudistetaan, se tarjoaa hänen mukaansa mahdollisuuden siirtää painopistettä varhaiseen tukeen vahvistamalla sosiaalihuollossa annettavaa sosiaalityön, mielenterveyden ja päihdehuollon tukea. Näin ihmiset saavat tarvitsemaansa apua aiemmin, raskaiden palveluiden tarve vähenee ja saadaan aikaan myös taloudellisia säästöjä. (Pekkarinen 2026, A 5.)

Lastensuojelu on siis aihe, joka tuntuu herättävän paljon keskustelua. Siksi koen merkityksellisenä tuoda kuuluviin entisten lastensuojelun asiakkaiden ja huostaanotettujen nuorten ääntä. He ovat lopulta oman asiansa parhaita asiantuntijoita, ja heidän hallussaan on arvokasta tietoa, jonka esiin tuomisen myötä myös ammattilaiset voivat saada mahdollisuuden kehittää omaa osaamistaan sekä asiantuntemustaan. Ajattelen myös, että sosiaalityöntekijöiden ääni ja näkemykset tulevat usein vahvemmin esille lastensuojelutyössä jo pelkästään viranomaisaseman vuoksi, joten on arvokasta nostaa lastensuojelun asiakkaiden ääntä ja mielipiteitä kuuluviin. He kertovat omista kokemuksistaan sellaisina kuin tapahtumat ovat heidän muistiinsa tallentuneet, ja nämä kokemukset sisältävät varmasti paljon merkityksellistä tietoa myös sosiaalialan ammattilaisten ammennettavaksi. On myös tärkeää ymmärtää, että vain huostaanotettujen kokemuksia tarkastelemalla ja kuuntelemalla voidaan saada tietoa huostaanottoprosessista asiakkaan eli lapsen näkökulmasta katsottuna. Lasten kokemukset kuitenkin väistämättä poikkeavat ainakin joiltakin osin aikuisten tuottamista kertomuksista.

Pro gradu -tutkielmani rakentuu siten, että tarkastelen ensin lastensuojelun sosiaalityötä tutkimuksen kontekstina. Käyn läpi lastensuojelutyön keskeisiä periaatteita, lasten oikeuksia sekä lastensuojelutyön arvopohjaa lapsen edun ja osallisuuden kautta. Lisäksi tarkastelen huostaanottoprosessia sekä sijaishuollon toteuttamista ohjaavia perusteita ja lapsilähtöisyyttä käsitteenä. Tämän jälkeen siirryn tutkimuksen teoreettiseen

viitekehykseen, jossa esittelen voimaantumisen käsitteen ja Juha Siitosen (1999) voimaantumisen teorian pääpiirteissään. Käyn läpi myös aiemman tutkimuksen huostaanotosta ja voimaantumisesta sekä tarkastelen lapsilähtöisyyden ja voimaantumisen suhdetta toisiinsa. Siitosen teoriaa käytän tutkimuksessani vertailukohtana, jonka avulla tarkastelen aineistostani nousseita tuloksia. Ennen tutkimustuloksiin siirtymistä käyn läpi tutkielmani metodologiset valinnat ja pohdin eettisyyttä osana tutkimuksen tekoa. Tulostulvussa tarkastelen, millaisia voimaantumiseen liittyviä merkityksellisiä tekijöitä lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta nousee esiin sisarusten kertomana. Päätän tutkielmani johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2 LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖ TUTKIMUKSEN KONTEKSTINA

2.1 Lastensuojelu ja lapsen oikeudet

Ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan Suomessa vuonna 1937. Kun lastensuojelun merkitystä ja vaikuttavuutta tutkittiin sotien jälkeisenä aikana, keskityttiin asiakirja-aineistoihin, ja lastensuojelulasten omien kokemusten esiin tuominen jäi vähäiselle huomiolle. Lastensuojelussa tapahtui kuitenkin suuria muutoksia 1980-luvulla uuden lastensuojelulain myötä. Vaikka varhaisen puuttumisen määrittely ja toteutus ovatkin muuttuneet vuosikymmenten kuluessa, ajatus perheiden ongelmien ennaltaehkäisystä ei ole uusi. Myös käsitteet ovat ajan myötä muuttuneet. Vielä 1900-luvun alussa turvattomien lasten asia kuului osaksi köyhäinhoitoa, mutta ajan kuluessa näistä lapsista on tullut lastensuojelun asiakkaita, joilla tulisi olla valta ja ääni itseään koskevissa asioissa. (Malinen ym. 2017.)

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on aina lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisen velvollisuutena on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tilanteen niin vaatiessa lapsi ja perhe tulee ohjata lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelun käsikirja THL.) Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lastensuojelun toimintaa. Lastensuojelun viranomaisia ja heidän toimintaansa valvotaan laissa määrittelemällä tavalla. Näin tehdään varmistamalla esimerkiksi, että jokaiselle lapselle laaditaan lapsikohtainen hoito- ja kasvatussuunnitelma, hyvän kohtelun suunnitelma sekä lastensuojelulaitoksen omavalvontasuunnitelma. Hyvän kohtelun suunnitelma on asiakirja, joka on osa lastenkodin omavalvontasuunnitelmaa, ja sen katsotaan olevan sijaishuoltopaikkaa velvoittava. Sen tarkoitus on tukea lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden toteutumista sijoituksen aikana. (Lastensuojelun käsikirja, THL.)

Kun lapsi ja perhe on ulkopuolisen avun tarpeessa, on peruseriaatteena käytettävä lievintä mahdollista keinoa. Lastensuojelussa tällaisia ensisijaisia palveluita kutsutaan avohuollon tukitoimiksi. Mikäli avohuollon tukitoimet arvioidaan riittämättömiksi, vasta silloin lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoon. Avohuollon tukitoimet perustuvat paitsi vapaaehtoisuuteen myös perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastensuojelutyöstä suurin

osa toteutetaan avohuollon tukitoimina. (Lastensuojelun Keskusliitto 2023.) Kananojan (2010, 186) mukaan avohuollon tukitoimet voivat osoittautua epätarkoituksenmukaisiksi, jos tuki ei ole riittävä avun tarpeeseen nähden. Esimerkiksi nuori, joka on syyllistynyt vakavaan rikokseen, ei välttämättä hyödy avohuollon tukitoimista tai hänen suojelemisekseen voi olla tarpeen järjestää sijaishuoltoa.

Hyvinvointialueilla on päätösvalta sen suhteen, miten se toteuttaa avohuollon tukitoimien järjestämisen. Kyse ei ole subjektiivisesta oikeudesta, mutta harkintaoikeus tukitoimia järjestettäessä sekä järjestämisvastuu on sidottu tiiviimmin tuen tarpeeseen perustuvaan asiakassuunnitelmaan ja sen sisältämiin tavoitteisiin. Avohuollon tukitoimien aikana sosiaalihuollon ammattihenkilö tekee yhteistyötä molempien vanhempien kanssa, mutta joskus tilanteesta riippuen voidaan tehdä yhteistyötä vain toisen vanhemman kanssa. (Räty 2023, 7.) 1.4.2015 voimaan tulleessa sosiaalihuoltolaissa on pyritty korostamaan ennalta ehkäiseviä toimia ja lievimmän puuttumisen periaatetta. Laki korostaa myös, että lastensuojelun asiakkuus ei ala välttämättä lastensuojelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai lapsen ja perheen tilanteen ollessa sellainen, että sitä pystytään parantamaan esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelun avulla. (Sosiaalihuoltolaki 2015/817.)

Puutteet lapsen huolenpidossa voivat olla peruste avohuollon tukitoimille, mikäli ne vaarantavat lapsen kasvun tai kehityksen. Olennaista onkin Janne Aerin (2012, 43–44) mukaan tuon kasvua tai kehitystä vaarantavan tekijän arviointi, eikä arvioinnissa huomioida sitä, miten tähän olosuhdetekijään voidaan vaikuttaa tai onko se mahdollista poistaa. Lapsen kasvuolosuhteita arvioitaessa kiinnitetään huomiota perushoitoon, lapsen ja vanhemman suhteeseen sekä kasvuympäristöön. Perushoitoon katsotaan kuuluvaksi riittävä lepo, puhtaus ja ulkoilu. Lapselle tulee mahdollistaa säännöllinen ruokailu ja vuorokausirytmii. Lapsen ja vanhemman suhteen tulee perustua vastavuoroisuuteen, eikä kasvatuksen tule olla liian ankara, mutta ei välinpitämätönkään. Lapsen kehitystä vaarantaviin tekijöihin katsotaan kuuluvaksi päihteiden käyttö ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla ei tosin enää ole kyse ainoastaan kasvuolosuhteiden vaarantumisesta, vaan vanhemman tai muun kasvatuksesta vastaavan tekemästä rikoksesta. Marjukka Litmala (2003, 46) määrittelee lapsen hyvinvointiin kuuluvaksi ravinnon, terveyden ja hyvien tapojen ohella kiintymyssuhteen laadun eli kiintymyssuhteen. Lisäksi tasapainoinen kehitys, lapsen omatoimisuus ja hänen mielipiteensä huomioon ottaminen nähdään merkityksellisinä asioina.

Jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tulee nimetä hänen asioistansa vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän on pidettävä huoli siitä, että asiakkuudessa oleva lapsi saa tuen ja palvelut, joita hän tarvitsee. Sosiaalityöntekijän rooli on myös sijaishuollossa olevan lapsen arjessa merkittävä. Hyvinvointialueen on varmistettava, että sosiaalityöntekijän työmäärä on sopivassa määrin hallittavissa, jotta hän pystyy tekemään työtänsä parhaalla mahdollisella tavalla lapsen edun turvaamiseksi. Lapselle kuuluvien oikeuksien toteutumisessa on myös lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä erityinen vastuu. Sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista ja huolehdittava, että esimerkiksi lapsen mielipide ja kuuleminen toteutuvat oikealla tavalla. Lisäksi lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijän on sosiaalihuoltolaissa säädetyllä tavalla oikeus ja velvollisuus viranomaisyhteistyön tekemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa ottaa yhteyttä lapsen asioihin liittyen sosiaalihuoltolain nojalla myös muihin viranomaisiin. (Räty 2023, 98–99, 392.)

Sosiaalityöntekijän tekemät päätökset vaikuttavat aina jollakin tasolla lapsen ja hänen läheistensä nykyhetkeen ja tulevaisuuteen, minkä vuoksi päätöksiä tehtäessä tulisi Terrence O' Sullivanin (2011, 3) mukaan arvioida, minkälaisia mahdollisia seurauksia niillä voi olla. Toiset päätökset voivat johtaa esimerkiksi äärimmäisiin seurauksiin, kun taas toisilla on lopulta verraten hyvin vähäiset seuraukset. Lastensuojelun päätöksentekoa on Timo Harrikarin (2020, 24, 26) mukaan tutkittu varsin vähän, eikä sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa päätöksentekoa ole tutkittu lainkaan. Kansainvälisesti lastensuojelun päätöksentekoa on sen sijaan tutkittu paljon, mutta myös kansainvälisesti varsinaisesti sijaishuoltopaikan valintaan ja päätöksentekoon liittyviä tutkimuksia on tehty vähän. Lastensuojelun päätöksentekoa kuvaillaan usein tapauskohtaisena, tilannesidonnaisena, suhteisiin kiinnittyvänä, neuvoteltavana, kompleksisena, ristiriitaisena ja vahvoja tunteita herättävänä. Tunnuksenomainen piirre lastensuojelun päätöksiä tehtäessä on usein myös se, että vain harvoin on tiedossa kaikki lapsen tilanteen arvioinnin kannalta olennaiset asiat. Etukäteen ei pystytä myöskään ennustamaan, millaisia vaikutuksia valituilla ratkaisuilla tulee olemaan. Vaikka kompleksisuus lisää työn vaativuutta, Susanna Helavirta ja Sari Halttunen (2025, 32, 34) toteavat, että kompleksisuuden kanssa selviää, kun sietää monia asioita. Samalla on siedettävä epävarmuutta, vajavaisuutta ja keskeneräisyyttä, asioiden ennakoimattomuutta ja ymmärrystä siitä, ettei ymmärrä.

Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa toimenpiteiden ja ratkaisujen kohteena ovat lapsi ja hänen vanhempansa. Lisäksi toimenpiteet koskettavat näiden perheenjäsenten perus- ja ihmisoikeuksia. Kaikki samat perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat myös lapselle ja niiden noudattamista pidetään sosiaalityön toteuttamisen lähtökohtana. Riippumatta siitä, onko lapsi lastensuojelun avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon asiakkuudessa, samojen perus- ja ihmisoikeuksien täytyy toteutua ja niitä täytyy kunnioittaa. (Araneva 2018, 19.)

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja sen valmisteleminen meni yli kymmenen vuotta. Sopimuksen perusteina olivat vuosina 1924 ja 1959 tehdyt lapsen oikeuksien julistukset. Verrattuna moniin muihin ihmisoikeussopimuksiin lasten oikeuksien sopimus on sisällöllisesti hyvin laaja. Siinä turvataan muun muassa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia sekä myös erityisiä lapsen kehitystä ja suojelua koskevia oikeuksia. Lapsen oikeudet käsittävät esimerkiksi syrjinnän kiellon, oikeuden elämään, oikeuden yksityis- ja perhe-elämän suojaan, ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauden, oikeuden suojeluun väkivallalta, oikeuden sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Suurin muutos verrattuna aikaisempaan ajattelutapaan on, että lapsen oikeuksien sopimus korostaa lasta oikeuksien haltijana ja aktiivisena toimijana. (Iivonen 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa korostetaan myös vanhempien tai tapauksesta riippuen muiden laillisten huoltajien ja holhoojien ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä myös heidän toimintansa. Sopimusvaltioiden on annettava vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua tässä kasvatus-tehtävässä sekä huolehdittava myös lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä. Lisäksi sopimuksen mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimuksessa valtiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. (Lastensuojelun Keskusliitto 2026.)

2.2 Huostaanoton kriteerit

Kiireellisellä sijoituksella tarkoitetaan lapsen sijoittamista kiireellisesti joko perhe- tai laitoshoitoon taikka hänen hoitonsa järjestämistä muulla sovitulla tavalla. Käytännössä

huostaanotto prosessi alkaa usein kiireellisestä sijoituksesta. Sijoitus kestää lähtökohtaisesti enintään 30 vuorokautta tai sijoitus raukeaa määräaikaan mennessä lain nojalla, jos sitä ei erikseen päätetä. Kiireellistä sijoitusta pidetään yleisluontoisesti turvaamistoimenpiteenä, mutta se ei ole silti sama asia kuin lapsen huostaanotto. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa enintään 30 vuorokaudella, mikäli lapsen huostaanoton tarpeen selvittäminen on tarpeellista. Kiireellistä sijoitusta voidaan kuitenkin jatkaa vain siinä tapauksessa, että sen edellytykset ovat edelleen voimassa, eli lapsen on oltava välittömässä vaarassa tai sijaishuollon tarpeessa, mikäli hän palaisi kotiinsa. Sijoitus jatkuu kiireellisen sijoituksen määräajan jälkeen vain, mikäli lapsi päätetään ottaa huostaan tai lapsen huostaanottoa koskeva sopimus jätetään hallinto-oikeuteen määräajassa. (Aer 2012, 78–79, 80–81.) Lapsi on mahdollista myös sijoittaa avohuollon tukitoimena. Avohuollon sijoitus ei vaikuta vanhempien oikeudelliseen asemaan, mikä tarkoittaa, että huoltajilla on sijoituksen aikana oikeus päättää lapsen henkilökohtaisista asioista kuten asumisesta ja kasvatuksesta. (Räty 2023, 7.)

Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon merkitsee voimakasta puuttumista lapsen ja perheen perus- ja ihmisoikeuksiin, sillä huostaanotolla puututaan lapsen sekä perhe-elämän suojaan. Tämän lisäksi sillä puututaan myös lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöön. (Araneva 2018, 113.) Kaisa Vuolukka (2024, 25) toteaa väitöskirjassaan, että samalla puuttumista voidaan pitää normatiivisena kannanottona hyvän lapsuuden turvaamiseksi, sillä sijoitettava lapsi tarvitsee yhteiskunnan viimesijaista suojaa ja huolenpitoa. Huostaanoton luonteen vuoksi lastensuojeluviranomaisen tulee noudattaa korostettua huolellisuutta lapsen huostaanottoa valmisteltaessa (Araneva 2018, 113). Huostaanotto päätöksen lisäksi on päätettävä lapsen sijaishuoltopaikasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §). Huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista koskevan päätöksen tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä viranhaltija (Aer 2012, 55).

Huostaanotto on siis yhteiskunnan viimesijaisiin keino, jolla turvataan lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotto tarkoittaa oikeudellisilta vaikutuksiltaan, että vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille. (Lastensuojelun käsikirja THL.) Lastensuojelulaki 2007/417 määrittelee, että lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto tiettyjen kriteerien täytyessä. Lastensuojelulain velvoituksen

mukaisesti lapsi on otettava huostaan ja hänelle on velvollisuus järjestää sijaishuolto, mikäli:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Joissakin tapauksissa myös nämä molemmat kohdat voivat täytyttyä, jolloin sekä lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat että lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään.

Lastensuojelulaki (417/2007 40, 42–43 §) määrittelee, että huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos se on lapsen edun mukaista ja avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä. Aulikki Kananaja (2010, 186) huomauttaa, ettei huostaanoton edellytyksenä ole kuitenkaan, että kaikkia avohuollon tukitoimia on tarjottu ja kokeiltu. Huostaanoton edellytykseksi riittää myös, jos on olemassa uhka lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisesta. (Mt.)

Huostaanotto eroaa muista sosiaalioikeuden interventioista, sillä se voi perustua joko vapaaehtoisuuteen tai pakkoon. Tahdonvastaisesta eli pakkoon perustuvasta huostaanotosta on kyse silloin, kun vanhempi tai 12 vuotta täyttänyt lapsi itse vastustaa toimenpidettä. Muissa tapauksissa on kysymys vapaaehtoisuuteen perustuvasta huostaanotosta. Tahdonvastaisesta huostaanotosta päättää lopulta hallinto-oikeus, kun taas päätöksen vapaaehtoisuuteen perustuvasta huostaanotosta tekee sosiaaliviranomainen. (Enroos ym. 2016, 85.) Huostaanotto on voimassa aina toistaiseksi, ja se päättyy viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Suomalaiseen lastensuojeluun liittyy humaani ajatus huostaanoton väliaikaisuudesta ja lapsen läheissuhteiden tukemisen tärkeydestä. Huostaanotto tulee purkaa, kun huostaanoton kriteerit eivät ole enää voimassa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §, 48 §.)

Huostaanoton väliaikaisuudesta huolimatta sen taustalla on kuitenkin yhä useammin vanhemman päihteidenkäyttö, ja 14 % lapsista on sijoitettu kodin ulkopuolelle vanhemman huumeiden käytöstä johtuen (Heino ym. 2016, 69). Tämä saakin ajattelemaan, että mikäli

tavoitteena on perheen jälleen yhdistäminen, tulisi tukitoimien yhä suuremmin kohdentua myös lapsen vanhempien tukemiseen. Toki tämä edellyttää, että vanhemmat ovat myös halukkaita ottamaan tukitoimia vastaan. Kirsi Hokkilan (2023, 19) mukaan lastensuojelun asiakkuuteen johtaneiden ongelmien takana ovat usein monessa sukupolvessa tapahtuneet haavoittavat kokemukset sekä pitkittyneet ja kasautuneet ongelmat. Myös tämän takia mahdollisimman kokonaisvaltainen sekä nimenomaan koko perheeseen kohdistuva apu olisi ensisijaisen tärkeää.

Yksi vaikeimmin ratkaistavista kysymyksistä lastensuojelussa on, milloin huostaanottoon tulisi ryhtyä ja miten huostaanoton tarvetta arvioidaan. Laissa mainittujen huostaanoton edellytysten ohella joudutaan miettimään ainakin seuraavia tekijöitä: huostaanoton oikea-aikaisuus, lapsen etu ja lapsen tai vanhemman suhtautuminen huostaanottoon. (Kananaja 2010, 185.).

Kananaja (2010, 189) huomauttaa, että lapsen huostaanotto ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on kriisi. Myös Kyösti Raunio (2009) mukaan huostaanottotilannetta voidaan pitää poikkeuksetta eettisesti haastavana ja problemaattisena. Sosiaalityöntekijältä vaaditaankin eettisen harkintakyvyn käyttöä huostaanoton valmistelussa. Eettistä harkintaa vaativissa tilanteissa valitaan harvoin selkeästi hyvän ja huonon tai oikean ja väärän välillä. Usein tilanne on sellainen, että on valittava kahdesta huonosta vaihtoehdosta vähemmän paha tai kahdesta kohtuullisesta ratkaisusta parempi. (Raunio 2009, 113.)

Huostaanotto on useimmiten eettisesti ja emotionaalisesti haastava toimenpide. Huostaanotto vaikuttaa aina merkittäväällä tavalla sekä lapseen että hänen perheeseensä, ja siihen liittyy usein ristiriitaisia tunteita. Siksi päätöksenteossa korostuukin huolellisen harkinnan lisäksi moniammatillinen yhteistyö ja lapsen tilanteen kokonaisvaltainen arviointi. Yhteenvetona voinkin todeta, että lapsen huostaanotto on vakava, mutta joskus välttämätön keino turvata lapsen terve kasvu ja hyvinvointi. Sen lähtökohdana ei ole kuitenkaan perheen rankaiseminen, vaan lapsen kohdistuva suojelu ja hänen oikeutensa turvalliseen kasvuympäristöön.

2.3 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelulaissa (417/2007) lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitettua väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto on mahdollista järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lain mukaan lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun mukaista. Sijaishuollon aikana lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä ja yhteydenpito on varmistettava myös sijaishuollon aikana. Pykälässä ei aseteta sijaishuollon järjestämistapoja etusijajärjestykseen, vaan ratkaisu valittavasta sijaishuollon järjestämistavasta on tehtävä lapsen yksilöllinen tilanne huomioiden (Räty 2023, 582).

Suomessa sijaishuoltopaikan valintaa ohjaavat sekä lainsäädäntö, että YK:n ohjaavat ohjeet. Lisäksi lapsen edun toteutumisessa ja yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa nousee merkitykselliseen asemaan sosiaalityöntekijöiden huolellinen arviointityö. Sijaishuollon laitospalveluja koskevassa keskustelussa palveluja kuulee kuvattavan usein perustason tai vaativan tason palveluiksi. Laki ei kuitenkaan tunnista sijaishuollon laitoshoidon erilaisia vaativuusluokituksia. Myöskään vaativalle sijaishuollolle ei ole määritelty lainsäädännössä sisältöä. Usein sillä tarkoitetaan sijaishuollon laitoshoittoa, johon ohjautuu enemmän tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria kuin muuhun laitoshoittoon. (Helavirta & Halttunen 2025, 10.) Kananoja (2010, 188) tuo esiin, että sijaishuoltopaikkaa valitessa on huomioitava erityisesti huostaanoton perusteet, arvioitava lapsen tarpeet sekä kiinnitettävä erityistä huomiota myös lapsen sisarusuhteisiin, jotta lapsi saisi mahdollisuuden ylläpitää niitä, sekä muitakin itsellensä tärkeitä ihmissuhteita. Mahdollisuuksien mukaan on tämän lisäksi otettava huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta.

Lapsen päätyessä asumaan syntymäkotinsa ulkopuolelle, on jokaisen sijoituksen taustalla oma yksilöllinen polkunsa ja tarinansa. Sijoitus kodin ulkopuolelle on voinut tapahtua esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä. Lisäksi lapsen on mahdollista asua syntymäkotinsa ulkopuolella yksityisesti. (Saastamoinen 2010, 4.) Viime vuosina

perhehoitoon on ollut sijoitettuna paljon lapsia. Vuoden 2024 lopussa oli huostaanotettuna 9400 lasta, joista yli puolet (53 %, 5000 lasta) oli perhehoidossa. Lapsen ikä vaikuttaa huomattavasti sijoitusmuotoon. Alle 6-vuotiaista lähes kaikki olivat sijoitettuna perhehoitoon, kun vastaavasti laitokseen oli sijoitettuna yli puolet 16–17-vuotiaista. (Hela-virta & Halttunen 2025, 6.)

Kun lapsen tai nuoren sijaispaikka muuttuu, vaihtuu myös jo lapsen elämän ympärille muodostuneet verkostot kuten koulu ja kaveripiiri. Jos yhteyttä kaverisuhteisiin ei huomioida sijaishuoltopaikan muutostilanteissa, se heikentää pysyvyyden tunnetta lapsen elämässä. Nämä muutokset saattavat johtaa sijaishuoltopaikasta luvatta poistumiseen eli hatkaamiseen. Syy hatkaamisen taustalla ei siis aina ole esimerkiksi se, että lapsi tai nuori haluaa tehdä jotakin kiellettyä, sillä taustalla voi olla myös halu tavata läheisiä tai elää “normaalia” elämää. Sijaishuollon käytännöt rajaavat lasten ja nuorten arkea paljon, mikä voi synnyttää halun päästä tekemään jotain siitä poikkeavaa. Lisäksi sijaishuoltopaikassa olevat epäkohdat, turvattomuus tai se, ettei niihin puututa, saattavat aiheuttaa halun päästä pois. (Kekkonen & Jahnukainen 2023, 138.) Lapsen yleistä turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä ennakoitavuudella. Järjestys ja rutiinit luovat ennakoitavuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö elämään voisi kuulua myös arjen pienimuotoista vaihtelua. Vapaus ja valinnan mahdollisuudet sopivassa määrin voivat edesauttaa lapsen oma-aloitteisuuden syntyä mutta liiallinen ikätasoon sopimaton vapaus taas voi aiheuttaa lapselle ahdistusta. (Hughes 2011, 32–37.)

Lastensuojelun laitostyössä voidaan joutua tilanteen niin vaatiessa käyttämään lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi rajoitustoimenpiteitä. Näiden tarkoitus on suojata lasta vahingoittamasta itseään tai muita. Lainsäädännön tasolla on tämän vuoksi tunnistettu ja tunnustettu sijaishuollossa tehtävän työn erityisyys. Rajoitustoimenpiteet eivät ole kuitenkaan mitä tahansa työvälineitä, sillä niillä puututaan merkittävällä tavalla lasten, nuorten ja vanhempien perus- ja ihmisoikeuksiin. (Laakso ym. 2021, 7.) Yhteydenpidon rajoittamiselle tuleekin olla aina lastensuojelullinen peruste, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että poliisin tutkinnalliset syyt eivät voi sellaisenaan olla peruste yhteydenpidon rajoittamiselle. Yhteydenpidon rajoittamista ei saa myöskään käyttää rangaistuksena. (Aer 2012, 119.)

Laitoksen työntekijöillä on merkittävä vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnista, huostaanotolle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta ja siitä, millaisten kokemusten kanssa nuori jatkaa elämäänsä huostaanoton jälkeen. Susanna Kalliola ja Sari-Anne Paaso (2021, 147, 149) kuvailevat teemoja rakkaus ja huolenpito alle 12-vuotiaiden, sijaishuollon perhehoi-dossa asuvien lasten näkökulmasta muun muassa näin: Lapset arvostavat perustarpeita, kuten turvaa, ruokaa, unta ja omaa sänkyä. Yksi lapsista lisäsi tähän, että ”kiltit aikuiset käyttäytyy hyvin eikä huuda lapsille”.

Lastensuojelun laatuun vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi henkilöstömitoitus, sijais-huoltopaikan tilat ja erityisesti se, että hyvinvointialueella on riittävästi sosiaalityönteki-jöitä lastensuojelun työn järjestämiseen. Henkilöstömitoituksella ei voida kuitenkaan yk-sinomaan huomioida lasten tai perheiden ongelmien erityispiirteitä, sillä asiakasperhei-den ongelmat ovat usein hyvin moninaisia ja vaihtelevia. (Räty 2023, 74.) Lastensuoje-lulaitoksissa työskentelee työntekijöitä erilaisilla koulutustaustoilla. Laitoksessa lasten lähikasvattajina ja ohjaajina voi työskennellä lähihoitajia, sosionomeja, sosiaalikasvatta-jia, mielenterveyshoitajia tai sairaanhoitajia. Yhä useammalla työntekijällä on nykyisin ammattikorkeakoulututkinto. Lisäksi laitoksessa voi olla erityistyöntekijöinä esimerkiksi psykologi, sosiaalityöntekijä ja erityisopettaja. (Laakso ym. 2021, 11.)

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira toteutti lastensuojelun sijaishuol-toyksiköihin suunnatun kyselyn lasten itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta vuonna 2012. Selvityksen perusteella todettiin, että useiden yksiköiden toiminnassa oli puutteita lasten kohtelun ja itsemääräämisoikeuden toteutumisessa. Kyselyn tulosten poh-jalta Valvira laati Lasten itsemääräämisoikeuden toteutuminen lastensuojelun sijaishuol-lossa -ohjeistuksen. (Valvira 2013.) Tuon ohjeen tarkoituksena on selkeyttää ja parantaa lasten itsemääräämisoikeuden ja lastensuojelulain velvoitteiden toteutumista lastensuoje-lulaitoksissa.

Vuonna 2014 Suomen kuntaliitto sekä sosiaali- ja terveysministeriö antoivat yhdessä Suomen ensimmäisen laatusuosituksen lastensuojeluun (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 4). Laatusuositukseen on kirjattu paitsi lastensuojelun keskeisiä periaatteita myös osallisuuteen, lastensuojelun ammattilaisiin, työyhteisöön sekä arviontiin liittyviä tee-moja. Tärkeitä asioita ovat asiakaslähtöinen organisaatio, ajankohtainen vaatimuksiin vastaava ammattitaito ja se, että toimintaprosessit ovat lapsen voimavaraistumista

vahvistavia. Vaikuttavuuden kriteereinä voidaan pitää asiakkaan kokemusta elämänlaatusa parantumisesta tai riskitekijöiden vähentymistä elämässä. Myös vuonna 2019 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa lastensuojelun laatusuosituksen. Niissä määritellään ohjaajan, vastaavan ohjaajan, johtajan ja sosiaalityöntekijän vastuut laitostyössä lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa, lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan, siellä olon aikana, lapsen siirtyessä pois sijaishuoltopaikasta ja sijaishuollon päättyessä. (Laakso ym. 2021, 11.)

Lastensuojelun tilastoja tutkinut Tarja Heino (2011) kiteyttää, että sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan suurimmassa osassa huostaanottoja on toteutunut lapsen etu ja ne on tehty oikeaan aikaan, joskus tosin liian myöhään. Toinen keskeinen tulos on, että 86 prosentilla lapsista tilanteen arvioitiin parantuneen lastensuojelutoimien aikana. Huolimatta vaikeista tilanteista sosiaalityöntekijät havaitsivat lasten selviytyvän, ja vaikeuksien lisäksi tunnistettiin lasten vahvuuksia ja resursseja. Erityisesti perhehoidossa, mutta myös laitoshoidossa, lapsi oli saanut tarvitsemansa suojan ja hoivan sekä turvalliset ihmissuhteet, ja hän oli tullut kuulluksi. (Mt., 67–68.)

2.4 Lapsen etu ja osallisuus

Lapsen edun toteutuminen nostettiin lastensuojelulain pääperiaatteeksi jo vuoden 1983 lastensuojelulaissa (Aer 2012, 28). Suomen perustuslaki (731/1999) määrittelee, että lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi kaikissa lapsia koskevassa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöelimien toimissa. Lapsen edun huomioiminen on myös oman näkemykseni mukaan yksi keskeisimpiä asioita lastensuojelutyössä. Valjakan (2002, 54) mukaan lapsen etua ei pystytä yksiselitteisesti määrittelemään, sillä sen tarkka yksilöinti on vaikeaa. Se on myös aina sidoksissa yksittäiseen tapaukseen eli tiettyyn lapseen. Lapsen edun käsite on hyvin olennainen puhuttaessa lasten oikeuksien toteutumisesta ja lastensuojelusta ylipäätänsä. Lapsen edulla on tarkoitus varmistaa paitsi lapsen oikeuksien toteutuminen, myös kokonaisvaltainen kehitys. (Mt.)

Tarja Pösö (2012) määrittelee lapsen edun käsitteen olevan hyvin tulkinnanvarainen ja vailla vahvaa teoreettista pohjaa. Tämän vuoksi lapsen etua arvioitaessa on käytettävä moraalista järkeilyä. Pösö arvioi, että on mahdotonta poistaa moraalista järkeilyä osana

lastensuojelun päätöksentekoa, mutta lapsen edulle ja muille päätöksentekoon liittyville käsitteille tulisi etsiä vahvempaa teoreettista pohjaa, johon tukeutua päätöksenteossa. (Mt., 91–92.) Lapsen edun käsitteen tulkinnanvaraisuus korostaa entisestään sosiaalityöntekijän harkintavaltaa. Arviointiin sosiaalityöntekijä tarvitsee nähdäkseni monipuolista osaamista: asiantuntijuutta, laintuntemusta, mutta myös kykyä ja osaamista lain soveltamiseen. Asiantuntijuuden puuttuessa työuran alussa korostuu varmasti työnohjauksellinen tarve sekä lähiesihenkilön ja muun työyhteisön tuki, jotta lapsen etu toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. Oman näkemykseni mukaan lapsen edun arviointi vaatii työntekijältä myös intuitiivista päättelykykyä, sillä aina ei ole mahdollista päätellä rationaalisella tasolla, mikä on lapsen edun kannalta paras ratkaisu.

Lapsen edun huomioiminen päätöksenteossa edellyttää, että viranomaisella on ymmärrys lapsen omasta mielipiteestä suhteessa suunniteltuun lastensuojelutoimenpiteeseen. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen yksi perusarvoista on, että jokaisella lapsella tulee olla oikeus tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti. Sekä hallintolain mukaisessa kuulemisessa että mielipiteen selvittämisessä lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Aer 2012, 201.) Kun selvitetään lasten näkemyksiä, on aiheellista perehtyä lapsilähtöiseen näkökulmaan. Sen mukaan pyritään ymmärtämään lasten omat lähtökohdat sekä tuomaan esiin heidän näkemyksensä mahdollisimman tarkasti, siten kun lapset ovat ne tuoneet esiin. (Salovaara ym. 2024, 4.) Tämä jättää mahdollisimman vähän tilaa myös väärin tulkinnoille.

Lapsen oikeuksien komitea korostaa, että lapsen edun on oltava korkeimmalla sijalla päätösharkinnassa verraten esimerkiksi vanhempien etuun nähden. Lapsen etuun liitetään erityispiirteitä, kuten riippuvuus aikuisista, aikuisia heikompi asema ja äänioikeudettomuus. Aina kun tehdään lapsiin vaikuttavia päätöksiä, on arvioitava niiden myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia. Päätöksen perusteluista on käytävä myös ilmi, mitä on pidetty lapsen etuna sekä millä perusteilla ja miten etua on punnittu. Suomi on saanut lapsen oikeuksien komitealta huomautuksen siitä, että lainsäädännössä ei viitata kattavasti lapsen etuun ja sitä ei ole otettu riittävästi huomioon päätöksenteossa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016.) Lapsen etu on Aerin (2012, 32) mukaan otettava huomioon kaikissa lastensuojelulain mukaisissa ratkaisuissa riippumatta siitä, onko lain yksittäisessä kohdassa viitattu lapsen etuun. Esimerkiksi lastensuojelulain 47§ 1 momentissa säädetään, että lapsen huostassa pitoa ei saa lopettaa, jos sen lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua.

Maija Auvinen (2006, 2002–2003) määrittelee lapsen edun olevan joustava ja avoin normi, joka on tyypiltään tavoitenormi. Auvinen toteaa lapsen edun sisältävän oikeudellisen käsitteen lisäksi myös sosiaalisen, psykologisen, kulttuurisen ja kasvatustieteellisen näkökulman. Tästä johtuen lapsen edun käsite onkin pyritty määrittelemään myös edellä mainituilla aloilla. Lapsen edun määrittelyyn nähdään samanaikaisesti kuuluvan yksilöllinen ja yhteisöllinen perspektiivi. Ritva Nätkin (2003, 37) puolestaan huomauttaa, että lapsen edulla on yhteys pysyvyyteen, jatkuvuuteen, turvallisuuteen, osallisuuteen, lasta hoivaavien aikuisten antamaan rakkauteen ja hoivaan, suojeluun sekä auktoriteettiin.

Juha Hämäläinen (2011, 62–63) mainitsee sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluvan eettistä harkintaa, lainsäädännön soveltamista ja perusoikeuksien sekä oikeusperiaatteiden pohtimista tapaus kerrallaan. Ammattieettiseltä kannalta perheinterventioiden olennaisin laatutekijä on kyky eettiseen harkintaan, johon kuuluu ristiriitaisten intressien yhteensovittamista. Näiden interventioiden toteutustavan laadun arvioimisessa huomio kohdistuu myös työorganisaatioiden toimintatapoihin ja -kulttuureihin sekä koko lastensuojelujärjestelmään, -politiikkaan ja -lainsäädäntöön. Hämäläinen mainitsee, että lapsen etuun voidaan vedota esimerkiksi intervention oikeuttavana hyvänä aikomuksena (tavoite), velvoittavana normina (periaate) tai seurauksena (vaikutus). Lapsen etu määritetty argumentaatiotavan mukaisesti.

Osallisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi jakamalla se kahteen ulottuvuuteen: sosiaaliseen ja poliittiseen. Osallisuuden sosiaalinen ulottuvuus pitää sisällään kuulumisen, jäsenyyden, arvostuksen, toimivat suhteet sekä turvallisen paikan osana ympäröivää yhteisöä. Poliittiseen ulottuvuuteen taas liittyvät päätöksenteko ja vaikuttaminen, osallistuminen, valta ja vastuu. Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus voivat myös nivoutua yhteen ja olla keskinäisessä vuorovaikutus suhteessa vaikuttaen toisiinsa. (Kiilakoski 2016, 44.)

Lapsen osallisuus kertoo siitä, miten hän pääsee osalliseksi hänen oman etunsa määrittämiseen, toteuttamiseen ja arvioimiseen. Olennaisimpana tekijänä nähdään lapsen oma kokemus siitä, onko hän voinut olla vaikuttamassa häntä koskevien asioiden käsittelyssä. Osallisuuden ei voida nähdä toteutuneen, mikäli lapselle ei ole syntynyt kokemusta, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä. Lastensuojelutyössä tämä on erityisen tärkeää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.) Lastensuojelun

sosiaalityöntekijöiden työssä lapsen osallisuuden vahvistaminen tapahtuu arkisissa kohtaamisissa lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä tai erilaisina järjestettyinä tapahtumina esimerkiksi virallisiin kuulemiskäytäntöihin liittyen (Vuolukka 2024, 23). Johanna Hurtigin (2003, 168–169) mukaan keskeistä lapsen mielipidettä selvittäessä on työntekijän tietoisuus lapsen erillisyydestä, herkkyys lasten viesteille ja kokemuksille sekä kyky poimia tilanteesta lasta koskevaa informaatiota.

Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Lastensuojelulaki korostaa lapsen asianosaisuutta kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa, ja sen tavoitteena on varmistaa lapsen todellinen osallistuminen omien asioidensa hoitoon. (Lastensuojelun käsikirja THL.) Myös perustuslain 1999/731 6 §:n mukaisesti lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sosiaalihuoltolain 2014/1301 10 §:n mukaan palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Osa lapsen osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksesta kuitenkin on, että lasta ei painosteta eikä pakoteta puhumaan. Hänellä on siis oikeus vaieta, ja sen lisäksi kertoa myös myönteisiä asioita siitä läheisestä aikuisesta, jonka takia on joutunut kohtaamaan vaikeita asioita. (Tiainen 2021, 203.) Kalliola ja Paaso (2021, 153) muistuttavat, että myös työntekijät voivat puhua kunnioittavasti lasten vanhemmista, vaikka he eivät näiden tekoja lasta kohtaan ymmärtäisikään.

Outi Alakärppä ym. (2025, 12) huomauttavat, että palvelujärjestelmän rakenteet ja reunaehdot sosiaalityössä vaikuttavat oleellisesti siihen, miten osallisuus palveluissa toteutuu ja onko asiakkaalla mahdollisuutta liittyä vaikuttamisprosesseihin hänelle räätälöidyssä palveluissa. On lisäksi O'Sullivanin (2011) mukaan huomionarvoista, että monet palveluiden käyttäjät haluavat olla täysivaltaisesti mukana heitä koskevassa päätöksenteossa, mutta osa voi jopa vastustaa tätä. Jotkut palveluiden käyttäjät voivat silti kokea osallistamisen enemmän voimaantumista estävänä kuin voimaannuttavana. On myös vaarana, että voimaantumisen prosessista tulee sosiaalityöntekijän puolelta holhoava tai kontrolloiva suhteessa asiakkaaseen, mikäli työntekijä kokee roolinsa ja tehtävänsä olevan asiakasta voimaannuttava. Sosiaalityöntekijän onkin tärkeää kuunnella yksilöllisesti asiakasta sekä kunnioittaa tämän toiveita. (Mt. 2011, 56–57.)

Asiakkaan yksilöllinen kohtelu onkin hyvin tärkeää sosiaalityötä tehtäessä. Joskus asiakkaan tilanne voi olla juuri sillä hetkellä sellainen, että hän kokee tarvitsevansa enemmän kontrollia työntekijän taholta, mikäli hän ei kykene ottamaan riittävästi vastuuta itsensä. Näkisin silti, että voimaantumista edistävä työtapa voi tällaisenkin asiakkaan kohdalla olla esimerkiksi eri elämänvaiheissa hänen tilannettaan edistävä, mutta ei silloin, jos asiakas vastustaa tai hänellä ei itsellään ole motivaatiota tai halua voimaantumiseen.

2.5 Lapsilähtöisyys

Jokaisen ihmisen elämänkaari alkaa lapsuudesta ja sen vaikutukset ulottuvat aikuisuuteen saakka. Marjatta Barty (2011, 18, 19) kuitenkin huomauttaa, että lapsuus on paitsi yksilöllinen myös yhteiskunnallinen ilmiö, ja käsitykset lapsuudesta ja sen arvosta vaihtelevat kulttuurin ja aikakauden mukaisesti. Lapsuudesta käytyvässä keskustelussa ja lapsilähtöisessä tutkimuksessa on hänen mukaansa merkittävää, että lapsuutta ei tarkastella pelkästään aikuisten perspektiivistä vaan niin, että lapsuus pääsee esiin siten kuin lapset sitä hahmottavat. (Mt.)

Yksi tutkielmani keskeisiä käsitteitä on lapsilähtöisyys. Lapsilähtöisyyttä on tutkittu paitsi lastensuojelussa myös pedagogiikassa ja varhaiskasvatuksessa. Keskeistä kaikissa niissä on lapsen aktiivinen toimijuus sekä lasten ja aikuisten välinen kaksisuuntainen vuorovaikutus. Veronica Salovaara ym. (2024, 4) määrittelevät lapsilähtöisyyden tarkoittavan, että työskentely perustuu lapsen tarpeisiin, aktiiviseen toimijuuteen ja oman elämän vaikutusmahdollisuuksiin. Lapsilähtöisen näkökulman nähdään toteutuvan esimerkiksi silloin, kun aikuisella on aito kiinnostus lasten kokemuksiin, ajatuksiin ja tunteisiin kohtaan. Tutustumalla lapsen näkökulmaan myös aikuinen voi kokea oppivansa jotakin uutta.

Hahmotan, että lapsilähtöisessä toiminnassa aikuisen tulisi parhaansa mukaan osallistaa lasta, mutta kantaa kuitenkin vastuu tehdyistä päätöksistä. Olen myös huomannut, että lapsilähtöisyys on aikakaudellamme eräänlainen muoti-ilmiö, ja sitä korostetaan paljon erilaisia palveluita ja toimintaa kuvattaessa. Tässä voi olla vaarana, että lapsilähtöisyys muuttuu tavanomaiseksi ja tyypiltään jo lähtökohtaisesti toimintaa kuvaavaksi, sillä nykypäivänä voi olla vaikeampi perustella, miksi lapsilähtöisyys ei olisi suunnitelmallisen työskentelyn kivijalka. Lisäksi lapsilähtöinen toiminta ei aidosti toteudu, ellei lasten ideoita ja ajatuksia oteta huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ei siis

nähdäkseni riittää, että lasta kuunnellaan, vaan lasten ajatusten ja ehdotuksien täytyy näkyä myös konkreettisissa arjen toiminna.

Lapsilähtöisyys on syytä erottaa sitä lähellä olevasta käsitteestä lapsijohtoisuus, joka tarkoittaa sallivaa, lapsen tarpeita toteuttavaa ja lapsen hallitsemaa toimintaa. Se voi pahimmillaan heikentää pettymysten sietokykyä ja vaikeuttaa toisten huomioon ottamista. Lapsikeskeisyydessä taas lapsi hyväksytään omana itsenään ja aktiivisena toimijana, mutta toisinaan se voidaan käsittää niin, että se vähentää aikuisen positiivista auktoriteettia ja vastuuta. (Pulkkinen 2018, 21.)

Eeva Timonen-Kallio (2010, 6–7, 12) huomauttaa, että lapsilähtöisyys ja lapsen osallistaminen häntä koskevien asioiden suunnitteluun on otettava huomioon jo lastensuojelun asiakassuunnitelmaa laadittaessa. Alan ammattilaisten tehtävänä onkin paitsi kannustaa lapsia ja nuoria tuomaan esiin näiden omia näkemyksiä myös järjestää riittävästi aikaa ja tilaisuuksia siihen. Lapsilähtöisyyden mukainen työskentely voi kuitenkin hyvistä aiheista huolimatta vaikeutua joidenkin institutionaalisten tai asenteellisten rajoitteiden takia. Lapsen osallistamista ja ratkaisuehdotusten kuulemistakin voidaan jopa pelätä, jos niiden oletetaan siirtävän liiaksi vastuuta lapselle esimerkiksi vaikeissa lastensuojelun perhetilanteissa. Oma ongelmansa on myös se, että lapsilähtöiseen työskentelyyn olennaisesti kuuluvat raportointikäytännöt ja -menetelmät ovat toistaiseksi vielä puutteellisia. (Mt.) Tarja Vierula (2017) tuo esiin myös sen, että nuo asiakirjat ovat osa lastensuojelun asiakkaina olleiden lasten vanhempien henkilökohtaista elämää, johon ne voivat vaikuttaa pitkäkestoisesti. Siksi kirjaamiskäytäntöjä tulisi aina tarkastella myös laajemmin osana asiakkaiden ja työntekijöiden välisiä suhteita.

Annukka Paasivirta ja Johannes Jahnukainen (2023) puolestaan korostavat, että lapsen aktiivista toimijuutta tukee ennen kaikkea hänelle annettava tieto. Sen vastaanottamiseen luodaan suotuisat olosuhteet huolehtimalla, että kieli on ymmärrettävää, aikuisen toiminta luotettavaa ja käytettävissä oleva ajankohta lapselle sopiva. Kun lapsi kokee olevansa osallinen omassa asiassaan eikä hänen kertomiaan asioita epäillä tai vähätellä, se voimaannuttaa häntä monipuolisesti. (Mt.) Lapsilähtöisessä työssä on tärkeää ottaa huomioon myös lapsen ja nuoren siirtyminen kehitysvaiheesta toiseen sekä se, millaista osallistamista lapselta voi eri ikävaiheissa vaatia ja edellyttää (Timonen-Kallio 2010, 15).

Lastenkodissa asuvien nuorten hyviä työkäytäntöjä tutkinut Rita Baumgarten (2010, 78–79) kuitenkin muistuttaa, että lapsilähtöisessäkin toiminnassa on tärkeää aikuisjohtoisuus. Kun nuoret luottavat asioiden olevan aikuisten hallinnassa, heidän turvallisuuden tunteensa vahvistuu. Lapsilähtöisyys ei siis tarkoita sitä, että lapset saavat päättää kaikesta, vaan että heitä kuunnellaan ja heidän toiveitaan otetaan huomioon samaan aikaan, kun aikuinen asettaa heidän toiminnalleen myös rajoja ja sääntöjä.

3 VOIMAANTUMINEN TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

3.1 Voimaantumisen käsite ja teoria

Voimaantuminen on keskeinen käsite tutkielmani kannalta, sillä tarkastelen, mitä voimaantumiseen liittyviä tekijöitä sosiaalialan ammattilaisten toimintatavoista on löydettyvissä analysoitavasta aineistosta. Voimaantuminen on merkittävä tavoite sosiaalityössä. Sen toteutuessa myös yhteiskuntamme hiljaiset ryhmät saavat paremman mahdollisuuden tulla kuulluksi. Voimaantuminen edustaa ongelmakeskeisestä paradigmasta siirtymistä kohti voimavarakeskeisempää ajattelutapaa. (Törrönen 2013, 1, 31.) Käsitettä “empowerment” on käännetty suomen kielelle monella eri tavalla, ja sitä onkin kutsuttu esimerkiksi valtaistumiseksi, valtautumiseksi ja voimavaraistumiseksi. Termi voimaantuminen on näistä kuitenkin käytetyin, ja se onkin esillä esimerkiksi erilaisissa raporteissa ja poliittisissa ohjelmissa. Voimaantumisen ja asiakaslähtöisen toimintatavan taustalla nähdään paljolti samanlaista kaukupohjaa. Tämä pitää sisällään esimerkiksi sen ajatuksen, että palveluiden käyttäjä ei ole pelkästään passiivinen palveluiden kohde, vaan myös niihin osallistuva aktiivinen toimija. (Lassander ym. 2013, 685.)

Voimaantuminen on myös yksi keskeisimmistä käsitteistä sosiaalialalla. Sosiaalityössä se tarkoittaa sekä teoriaa että käsitettä, mikä tekee siitä erityisen moniselitteisen. (Adams 1996, 2–5.) Voimaantuminen on itse asiassa sisällytetty jopa sosiaalityön globaaliin määritelmään. Riippumatta siitä, mitä eri määritelmiä voimaantumisen käsitteen alle voidaan sisällyttää, yhteinen nimittäjä on, että sosiaalityö edistää sosiaalista osallistumista tuemalla yksilön itsemääräämiskykyä. (Fleckinger 2026, 32.)

Voimaantuminen ei ole ainoastaan yksilötason ilmiö, sillä käsittää myös poliittisen ulottuvuuden yhdenvertaisuuden ja solidaarisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa. Yksilöillä on tällä tasolla tarkasteltuna myös mahdollisuus toimia yhteiskunnassa ja vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Voimaantumisella on vahva side arjen ongelmien ennaltaehkäisyssä. On tärkeää toimia ongelmien ehkäisemiseksi ajoissa ennen kuin ne muuttuvat vakaviksi myös yhteiskunnan tasolla. (Törrönen ym. 2013, 1.)

Liisa Hokkasen (2014, 21, 74, 77) mukaan empowerment näyttäytyy monitasoisena prosessina ja se voi konkretisoitua sekä prosessina että päämääränä tai lopputuloksena. Myös vallan käsite liittyy olennaisesti empowermentiin. Autetuksi tulemisen tarkastelussa on kysymys vastuusta ja vallasta, sillä avun tarjoajalla on kontekstista huolimatta valtaa sellaiseen asiaan, jota avunhakija etsii. Auttajan asemassa olevalla onkin myös suurempi joko kollektiivi- tai yksilötoimijan vastuu kuin avun tarvitsijalla. Hokkanen huomauttaa, että jos autetuksi tulemisen ympärille rakennetaan kehyksiä, jotka vaikeuttavat avun saamista entisestään, on syytä pohtia, onko tämä tarkoituksenmukaista. Näin voi tapahtua, jos toimintakäytännöissä ei sovelleta esimerkiksi riittävästi harkinnanvaraisuutta tai avunsaannille asetetaan aikarajoja tai muita ehtoja. Auttajat voivat siis mahdollistaa autetuksi tulemisen mutta myös rakentaa sille esteitä, mutta olennaista autetuksi tulemisessa on kuitenkin, käyttääkö auttaja valtaansa sellaiseen auttamiseen, joka tuottaa autetuksi tulemistä. (Mt.) Ymmärrän tämän niin, että auttaja voi tehdä autettavasta avuttoman, mikäli hän ei tue autettavaa myös auttamaan itse itseään ja tukemaan tämän voimaantumista. Nähdäkseni myös etenkin individualismia ja yksilön vastuuta korostavassa ajassa voivat asiakkaat kokea jopa palveluihin hakeutumisen edellyttävän omaa aktiivisuutta ja myös tietoa eri palveluvaihtoehdoista, jotta osaa tai kykenee edes hakeutumaan oikeanlaisten palveluiden piiriin.

Voimaantumisella tarkoitetaan ihmisen sisäistä prosessia, jossa henkilö muun muassa löytää omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä on näin usein myös kykenevä oppimaan lisää itsestään. Nähdään, että kun ihminen voimaantuu, hän löytää itsestään sisäistä voimantunnetta. Sisäinen voima on omia voimavaroja ja vastuullista luovuutta vapauttava tunne. Voimaantuneista ihmisistä heijastuu myönteisyys, joka on yhteydessä hyväksyvään ja luottamukselliseen ilmapiiriin sekä arvostuksen kokemiseen. (Verner 2024.) Voimaantumisessa on keskeistä subjektiivinen kokemus: tunne omasta kyvykkyydestä, merkityksellisyydestä ja hallinnasta. Ympäristö voi tukea voimaantumisessa, vaikka se lähtekin usein ihmisestä itsestään. (Siitonen 1999, 83–84.) Huolimatta siitä, että voimaantuminen sisältää ajatuksen, ettei voimaa ei voida antaa toiselle, on se kuitenkin samaan aikaan myös yhteisöllinen prosessi, jolloin siihen voidaan vaikuttaa myönteisesti erilaisilla toimintatavoilla (Lassander ym. 2013, 685).

Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää (2011) ovat käsitelleet erityisesti valtaistumista osana kuntoutusprosessia. Valtaistumisen taustalla nähdään olevan ihmisen

toimintatavan heikkous tai puute, joka vahvistuu valtaistumista saavutettaessa. Valtaistumista saadaan aikaan kuntoutusprosessin aikana, kun ihminen saa mahdollisuuden suunnitella omaa elämäänsä ja tehdä sen kannalta tärkeitä päätöksiä sekä myös seurata päätöstensä tuloksia. (Mt. 2011, 142–146.) Liisa Hokkasen (2014, 74) mukaan valtaistumisen riskinä voidaan nähdä tilanne, jossa valtaistumisen prosessi tulkitaan apua tarvitsevan omaksi prosessiksi ja jossa hän jää vaille apua hänen aktiivisen toimijuutensa vähyyteen vedoten.

Voimaantumiseen nähden valtaistuminen korostaa enemmän valtasuhteita ja yhteiskunnallista ulottuvuutta. Valtaistuminen tarkoittaaakin myös prosessia, jossa yksilöt tai ryhmät saavat lisää todellista vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon. Valtaistuminen liittyy usein rakenteellisiin muutoksiin, kuten oikeuksien lisääntymiseen, osallisuuden vahvistumiseen ja epätasa-arvon vähentämiseen. (Rappaport 1987, 121–122.) Voimaantuminen voidaan siis ymmärtää sekä yksilöllisenä että sosiaalisena ilmiönä. Yksilö tarvitsee omaa aktiivisuuttaan ja halua kehittyä, mutta myös ympäristön tuki on tärkeä tekijä prosessissa.

Voimaantumisen käsite sisältää nähdäkseni samankaltaista kaikupohjaa resilienssin käsitteen kanssa. Suomen mielenterveys ry:n (2026) mukaan resilienssi tarkoittaa psyykkistä selviytymiskykyä ja joustavuutta. Sillä nähdään olevan selkeä yhteys ihmisen mielenterveyteen. Resilienssi vaikuttaa sekä yksittäisten ihmisten elämässä että yhteisöjen kyvyssä tukea sen jäseniään. Resilientti ihminen tai yhteisö kykenee selviytymään arjen haasteista, stressistä tai muutoksista huolimatta. Resilienssin nähdään rakentuvan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ja muiden ihmisten tuki on osoittautunut yhdeksi sitä merkittävästi ylläpitäväksi asiaksi. Jokaisen ihmisen elämässä voidaan nähdä olevan sekä resilienssiä vahvistavia että sitä heikentäviä tekijöitä. (Pojjula 2018, 17.)

Ihmispsykologian perustaja ja kehittäjä Abraham Maslow (ks. esim. Franco 2022) kuvaa jokaiseen yksilöön vaikuttavia tarpeita pyramidina, jonka alin taso sisältää biologisen selviytymisen kannalta tärkeimmät fysiologiset tarpeemme. Sen jälkeen tulevat turvallisuuden, sosiaalisuuden ja arvostuksen tarpeet. Ylimmälle tasolle Maslow sijoittaa itsensä toteuttamisen tarpeet, jotka ovat vähemmän kiireellisiä ja tärkeitä ja joilla on yhteys itseioivallukseen. Hän täsmentää, että voimme siirtyä pyramidin ylemmille tasoille vasta sen jälkeen, kun olemme täyttäneet pyramidin alimmat tasot. Yksi näkökulma

voimaantumisen tarkasteluun on nähdäkseni, että se kuuluu Maslow'n luonnehdinnan mukaisesti ylempien, kuten itsensä toteuttamisen, tarpeen tasolle. Onkin mahdollista, ettei voimaantumista voi ainakaan täysin tapahtua, ennen kuin pyramidin alimmat tasot ovat ensin toteutuneet. Tämä käsittäisi lapsen kohdalla ainakin perustarpeiden sekä turvallisuuden tarpeiden toteutumisen.

Käytän tutkielmani teoreettisena vertailukohtana Juha Siitosen (1999) voimaantumisen teoriaa. Siitosen (1999, 19) väitöskirjassa tutkitaan opettajaksi opiskelevien ammatillista kasvua. Siitosen voimaantumisteorian pohjana ovat hänen väitöskirjansa empiiriset tulokset.

Teorian keskiössä on niin sanottu sisäinen voimantunne, joka tarkoittaa yksilön kokemusta omista kyvyistään, vaikutusmahdollisuuksista sekä elämänhallinnastaan. Tämä voimantunne vapauttaa yksilön voimavaroja ja lisää vastuullista toimintaa sekä luovuutta. Voimaantuneella ihmisellä on kokemus, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja ympäristöönsä. Siitonen tunnisti tutkimuksessaan useita keskeisiä tekijöitä, jotka edistävät voimaantumista. Näitä ovat muun muassa vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, myönteinen ilmapiiri sekä konteksti eli ympäristö. Nämä tekijät muodostavat kokonaisuuden, jossa yksilö voi kokea turvallisuutta ja merkityksellisyyttä, mikä puolestaan mahdollistaa voimaantumisen. Voimaantumiseen liittyy usein myös sosiaalinen puoli, vaikka ihminen voi löytää vain itse omat voimavaransa. (Siitonen 1999, 61–63, 118–125.)

Siitosen teoria jäsentää voimaantumisen osaprosesseja Martin Fordin (ks. Siitonen 1999, 111–115, 161) motivoivien järjestelmien teorian pohjalta (Motivational Systems Theory, MST) sovellettuina luokkina, joita ovat päämäärät, kyky- ja kontekstiuskomukset ja emootiot. Henkilökohtaisiin päämääriin Siitonen katsoo kuuluvan tavoitteet, sitoutumisen, tulokset, itsenäisyyden ja arvot. Ne ovat kaikki oletuksia tiloista, jotka ihminen haluaisi saavuttaa tai vaihtoehtoisesti, joita hän haluaa välttää. Henkilökohtaiset päämäärät eivät kuitenkaan toimi käskävään tapaan vaan enemmänkin arviointeina siitä, kuinka tärkeä jokin tietty päämäärä on suhteessa muihin päämääriin. (Siitonen 1999, 111–112.) Kyky- ja kontekstiuskomukset ovat henkilökohtaisia toimintauskomuksia mahdollisuuksista saavuttaa asettamansa päämäärät. Kykyuskomuksiin Siitonen luokittelee minäkäsityksen, itseluottamuksen ja erityisesti henkilökohtaisen ja sosiaalisen vastuun, joka liittyy läheisesti voimaantumiseen. Ne kaikki yhdessä vaikuttavat ihmisen omaan arviointiin

siitä, onko hänellä ne ominaisuudet, jotka tarvitaan päämäärien saavuttamiseen. (Siitonen 1999, 113–114, 141–151.)

Emootiot-luokkaan kuuluvia voimaantumisen osaprosesseja ovat Siitosen (1999) mukaan muun muassa avoimuus, kuulluksi tuleminen, turvallisuus, joustavuus sekä innostus, toiveisuus ja onnistumisen kokemukset. Tunteet välittävät informaatiota ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta sekä edesauttavat energisoivaa toimintaa. Subjektii- vinen tunnekokemus voi viestiä henkilölle esimerkiksi onnistumisesta, epäonnistumisesta tai eriasteisten ongelmien olemassaolosta. Emootiot vaikuttavat toiminnan laatuun ja henkilökohtaisiin päämääriin sekä kyky- ja kontekstiuskomuksiin. Jos ihmisellä on ympäris- tössään vaikeuksia näissä osaprosesseissa, hän voi jäädä voimaantumattomaksi, mikä joh- taa heikkoon sitoutumiseen. Siitonen kuvailee, että voimaantumattoman ihmisen sitoutu- minen on hyvin pintapuolista ja kuollutta. (Mt., 114–115, 151–157, 160.)

Siitonen korostaa, että voimaantuneisuus ei ole pysyvä tila sillä kontekstiuskomuksissa, kykyuskomuksissa, päämäärien asettamisessa, ja/tai emotionaalisissa kokemuksissa voi tapahtua muutosta. Voimaantumisen osaprosessien välillä oletetaan tapahtuvan jossain määrin syy–seurausprosesseja, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi hyväksynnän koke- minen voi vaikuttaa ilmapiirin vahvistumiseen tai toimintavapauden kokemukset voivat olla yhteydessä positiivisen latauksen kokemuksen kanssa. Voimaantumisen osaproses- sien välillä tapahtuu monitasoista ja ennakoimatonta liikettä. Näitä osaprosessien välisiä vaikutuksia ei ole kuitenkaan Siitosen teoriassa tarkasteltu yksityiskohtaisemmin. (Siito- nen 1999, 118, 164.)

3.2 Aiempi tutkimus huostaanotosta ja voimaantumisesta

Huostaanottoihin liittyviä kokemuksia ja myös voimaantumista on tutkittu aikaisemmin eri näkökulmista. En kuitenkaan löytänyt yhtään tutkielmaa tai tutkimusta, jossa aihetta olisi tarkasteltu nimenomaan samasta näkökulmasta kuin omassa tutkielmassani. Luin useampia tutkielmia sekä myös yhden väitöskirjatutkimuksen, joiden tuloksia käyn seu- raavassa osiossa lyhyesti läpi.

Katri Eerikäinen on tehnyt vuonna 2014 pro gradu -tutkielman nimeltä *Askeleita voi- maantumisen polulla – tutkimus sijoitettujen lasten ja nuorten selviytymisestä ja*

voimaantumisesta. Tutkimuksessa selvitetään, miten voimaantuminen ilmenee ihmisen kokemuksissa ja millaiset tekijät tukevat tai estävät voimaantumista. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että mikäli lapsi tai nuori joudutaan lastensuojelun toimesta sijoittamaan kodin ulkopuolelle, on lapsen turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää, että hänelle kerrotaan, milloin ja mihin hän on menossa, ja mahdollisuuksien ja lapsen iän huomioiden myös syyt tähän nuorta koskevaan suureen elämänmuutokseen. Lisäksi lapsen on tärkeää tulla kuulluksi ja nähdyksi koko prosessin ajan aina syntymäkotinsa ongelmien alkamisesta lähtien siihen asti, kun nuori on turvallisesti saatettu aikuiseksi ja vielä tämän jälkeenkin. Johtopäätöksissä Eerikäinen toteaa, että voimaantumisen tukeminen on keskeistä esimerkiksi sosiaali- ja kasvatustyössä. Ammattilaisten rooli on luoda olosuhteita, joissa yksilö voi löytää omat voimavaransa ja rakentaa omaa toimijuuttaan. (Eerikäinen 2014, 54.)

Natalia Salonen (2023) on tutkinut YAMK- opinnäytetyössään lasten ja nuorten voimaantumista sekä voimauttamisen kokemusta lastensuojelun sijaishuollossa. Hänen tavoitteenaan oli saada luotua sijaishuollon henkilökunnalle vahva, jäsenetty tietoperusta sekä kehittää jo toimivia käytäntöjä nuorten voimaantumiseen. Salonen pohtii, miksei lastensuojelutyössä osata kovin hyvin kertoa, mitä voimavarat ja voimauttaminen tarkoittavat arjen käytännöissä ja lastensuojelun sijaishuollossa. Hän arvioi syyn olevan se, että työtä tehdään miettimättä teoreettisia viitekehyksiä tai käsitteitä, eikä arjessa pysähdytä miettimään, miksi toimitaan tietyllä tavalla. Teorian siirtäminen käytännön toiminnoiksi ei ole helppo tehtävä, joten Salonen pohti henkilökunnan kokeneen asian ylimääräisenä lisätehtävänä, joka vaatii työntekijöiltä paljon panostusta. Käsitteet ovat monille vieraita ja sen takia monet asiat, joita arjen toiminnoissa tehdään, jäävät tunnistamatta joksikin tietyksi toiminnaksi. Yhtenä haastavana tekijänä Salonen nostaa myös esille myös sen, että monilla ammattilaisilla on jo pitkään käytössä olleet toiminta- ja ajattelumallit, joita on vaikea lähteä muuttamaan. (Salonen 2023, 8–9.) Yksi oman tutkimukseni tavoitteista onkin tehdä voimaantumisen käsitettä ja merkitystä sosiaalialan työssä yhä tutummaksi.

Salosen kehittämistyön tulokset osoittavat, että työskentely nuorten voimauttamisen kehittämiseksi lastensuojelun sijaishuollossa oli pääosin onnistunutta. Kehittämisen prosessin aikana onnistuttiin kokoamaan ja selkeyttämään yksikön teoreettista viitekehystä sekä tekemään siitä näkyvämpi osa arjen työskentelyä. Lisäksi keskeisenä tuotoksena syntyi niin sanottu voimavaravuosikello, jonka tarkoituksena on tukea nuorten voimaantumista

käytännön työssä. (Salonen 2023,1, 54.)

Lapsuudessaan huostassa olleiden nuorten aikuisten selviytymistä on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan muun muassa Anu Hakkarainen (2017). Hän haastatteli viittä nuorta aikuista, jotka olivat hänen mukaansa selviytyneet elämässään niin hyvin, että he olivat onnistuneet kääntämään kokemansa vaikeudet voitoksi ja kasvuksi. Tekijöitä, jotka olivat tukeneet heidän selviytymistään, tuotiin tutkimuksen tuloksena esille. Näitä ovat esimerkiksi läheisiltä saatu tuki, harrastukset, ammattiapu ja tärkeimpänä oma asenne. Tämän lisäksi tutkielman tulokset osoittivat, että aktiivinen toimijuus sekä kyky säädellä omaa elämää edesauttoi selviytymistä. Myös selviytymistä haastavia tekijöitä pystyttiin osoittamaan tuloksilla, ja Hakkarainen mainitsee näitä olevan ainakin huostaanoton aikaiset katkokset ihmissuhteissa sekä tuen puute. Keskeisenä selviytymistä edistävänä tekijänä on tutkielman mukaan jatkuva ja oikea-aikainen tuki. (Mt., 60–62, 63–65.)

Ulla Vanhojan (2023) tutkielmassa *Ja se että ois kuunneltu mua enemmän”: lapsen oikeuksien toteutuminen lastensuojelussa sijaishuollosta aikuistuneiden nuorten kokemusten valossa* tarkastellaan lapsen oikeuksia ja niiden toteutumista lastensuojelussa sijaishuollosta aikuistuneiden nuorten kertomusten pohjalta. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin sijaishuollossa kasvaneiden nuorten kokemuksia ja näkemyksiä lapsen oikeuksien toteutumisesta. Sen aineistona on kuusi haastattelua. Tutkimus on kvalitatiivinen ja pohjautuu lapsen oikeuksien viitekehykseen. Tulokset osoittavat, että lapsen oikeudet toteutuvat sijaishuollossa haastatteluun osallistuneiden nuorten kokemusten mukaan vaihtelevasti ja tilannekohtaisesti. Niiden perusteella lastensuojelussa pitäisi kiinnittää enemmän huomiota nuorten osallisuuteen ja heidän äänensä kuulemiseen, jotta lapsen oikeudet toteutuisivat sijaishuollossa nykyistä paremmin.

Raino Ketola (2023) puolestaan on tutkinut huostaanotettujen ja jälkihuollossa olevien nuorten osallisuutta ja elämäntilannetta. Ketola tarkasteli neljän syrjäytymistä ennustavan taustamuuttujan (f-diagnoosi/hoitokontakti, päihdeongelma, rikollinen käytös, keskiarvo) sekä sijoitusiän ja aiempien sijoitusten yhteyttä toisiinsa. Huomionarvoista tutkimustuloksissa oli esimerkiksi se, että 227 nuorella aineistosta (50 %) oli mielenterveyteen liittyvä ns. f-diagnoosi tai psykiatrian hoitokontakti. Näistä nuorista 43 % on sijoitettu 12–16-vuotiaana ja 25 % sen jälkeen, kun he olivat täyttäneet 16 vuotta. Aineiston pohjalta vain 69 nuoren kohdalla (15 %) voi tietojen pohjalta sanoa varmasti, ettei

mielenterveyshuolta tai -kontaktia ole. Sitä tutkimusaineisto ei luonnollisesti kerro, kuinka suurella osalla nuorista mielenterveysongelmat ovat johtuneet sijoituksesta tai olleet sen taustasyynä.

Äitiyttä, huostaanottoa ja voimaantumista tutkinut Tarja Hiltunen tarkastelee vuonna 2015 valmistuneessa väitöskirjassaan, mitä tapahtuu äideille, kun heidän lapsensa on otettu huostaan. Tutkimus perustuu aineistoon, jossa on haastateltu kahtatoista äitiä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten äitiyden merkitys rakentuu ennen ja jälkeen huostaanoton sekä millaista tukea äidit saivat huostaanoton jälkeen. Lisäksi pyrittiin tunnistamaan niitä tekijöitä, jotka edistävät tai estävät äitien voimaantumista. Tulosten mukaan huostaanottoon johtaneet syyt liittyivät usein päihteiden käyttöön, parisuhdeväkivaltaan, mielenterveysongelmiin ja lasten vaikeuksiin. Heti huostaanoton jälkeen äidit kokivat jäävänsä ilman suunnattua tukea, mutta myöhemmin erilaiset tukimuodot, kuten psykoterapia, vertaisryhmät ja kuntoutus, auttoivat. Äitien käsitys omasta äitiydestään muuttui huostaanoton aikana. Äitiys koettiin haavoittuneena ja riittämättömänä, mutta huostaanoton jälkeen siihen liittyi myös käsityksiä kasvusta, ystävydestä, eheydestä ja voimaantumisesta. Vaikeudet vahvistivat tutkimuksen mukaan äitien voimaantumista. (Hiltunen, 164.)

Edellä kuvattu katsaus osoittaa, että voimaantumista ja sen yhteyttä huostaanoton ja sijaishuollon eri toimijoihin on tutkittu monista eri näkökulmista. Omassa tutkielmassani uuden näkökulman voimaantumiseen tarjoaa autenttinen aineisto, jossa lapsuudessaan huostaanotetut kertovat spontaanisti kokemuksiaan sosiaalialan ammattilaisista tietämättä, että heidän keskusteluaan käytetään myöhemmin tutkimustarkoitukseen. Esimerkiksi teemahaastattelussa haastattelijan persoona ja läsnäolo voivat vaikuttaa niin, että haastateltavat pyrkivät antamaan sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, mikä heikentää haastattelun luotettavuutta.

3.3 Voimaantuminen ja lapsilähtöisyys suhteessa toisiinsa

Tulkitsen lapsilähtöisyyden ja voimaantumisen olevan tiiviisti yhteyksissä toisiinsa. Lapsilähtöisyys ja voimaantuminen sisältävät myös käsitteinä paljon samankaltaisuutta, mutta ne eivät kuitenkaan tarkoita samaa asiaa. Keskeinen ero näiden kahden käsitteen välillä on, että voimaantuminen on ihmisen sisäinen prosessi, kun taas lapsilähtöisyys on

ammattilaisen toimintaan liittyvä ominaisuus. Itse hahmotan käsitteiden yhteyden myös niin, että lapsilähtöisellä toimintatavalla sosiaalialan ammattilainen voi tukea lapsen voimaantumisen syntyä ja kehitystä.

Käsitteiden keskeinen ero on myös siinä, että voimaantuminen on huomattavasti laajempi käsite kuin lapsilähtöisyys. Voimaantumisen kohteena voi periaatteessa olla kuka tahansa yhteiskunnan jäsen, kun taas lapsilähtöisyys keskittyy selvästi lapsen toimijuuden lisäämiseen. Voimaantuminen ei myöskään ole ainoastaan yksilötason ilmiö, sillä se käsittää myös poliittisen ulottuvuuden yhdenvertaisuuden ja solidaarisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa (Törrönen ym. 2013, 1).

Ulla-Kaarina Petäjän (2026) väitöskirjassa voimaantumisen ja lapsilähtöisyyden yhteys rakentuu erityisesti nuoren osallisuuden, toimijuuden ja kuulluksi tulemisen pohjalle. Tutkimuksen mukaan nuori ei hyödy jälkihuollosta pelkästään palveluiden vastaanottajana, vaan hänen tulee olla aktiivinen toimija sekä omassa elämässään että osana palveluprosessia. Lapsilähtöisyydellä määritellään tässä tutkimuksessa niin, että nuoren omat kokemukset, tavoitteet, elämäntilanne ja tuen tarpeet asetetaan työskentelyn lähtökohdaksi. Kun nuori kokee tulevansa kuulluksi ja voivansa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin ratkaisuihin, hänen kykynsä hallita arkea ja selviytyä vahvistuu. Tämän prosessin voidaan nähdä tukevan voimaantumista. Petäjä korostaa myös vuorovaikutuksen merkitystä, sillä nuoren sitoutumista palveluihin voidaan vahvistaa turvallisella ja luottamuksellisella suhteella työntekijään. Se vahvistaa lisäksi nuoren kokemusta omasta arvosta ja pystyvyydestä. Näin ollen tutkija tiivistää, että lapsilähtöinen työote ei ole ainoastaan menetelmä, vaan keino vahvistaa nuoren toimijuutta ja itsenäistymistä. Voimaantuminen konkretisoituu esimerkiksi siinä, että nuori oppii tunnistamaan omia voimavarojaan, tekemään päätöksiä sekä rakentamaan tulevaisuuttaan aktiivisesti. (Mt., 397–400, 408–410.)

Sekä voimaantumisen että lapsilähtöisyyden ytimessä on oman tulkintani mukaan lapsen toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen. Lapsilähtöisyydessä lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka saa vaikuttaa omiin asioihinsa. Tämä vahvistaa lapsen kokemusta siitä, että hänen mielipiteillään on merkitystä, mikä taas on voimaantumisen kannalta keskeistä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä voimaantumiseen liittyviä asioita lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta nousee esiin lapsena huostaanotettujen sisarusten kertomana. Vertailen oman tutkimukseni tuloksia Juha Siitosen (1999) voimaantumisen teoriaan.

Päätavoitteeni on vastata kysymykseen, **mitä voimaantumisen kannalta merkittäviä asioita lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta tulee esiin lapsena huostaanotettujen sisarusten kertomana**. Lisäksi tarkastelen, mitä voimaantumista vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta on eriteltävissä aineiston perusteella.

Lähestyn tätä päätavoitetta tarkastelemalla erityisesti seuraavia kysymyksiä: miten lastensuojelun ammattilaiset toimivat sijoitustilanteessa, kuinka lapsilähtöistä heidän toimintansa on ja millainen heidän puhetapansa on huostaanotettujen nuorten aikuisten kokemana. Lisäksi tarkoitukseni on selvittää, miten sosiaalialan ammattilaiset käyttävät heille ammattinsa puolesta kuuluvaa valtaa.

Päätin melko alkuvaiheessa tutkielman tekemistä, että rajaan tutkimuskysymykseni koskemaan pelkästään sosiaalialalla työskentelevien toimintaa, sillä muuten tutkimuksesta olisi todennäköisesti tullut liian laaja. Pohdin ensin, että olisin tarkastellut kaikkien viranomaisten toimintaa siihen liittyen, mitä aineistosta nousee esiin, mutta päädyin tarkastelemaan vain sosiaalialan ammattilaisten toimintaa, sillä pääaineeni on sosiaalityö.

4.2 Tutkimusaineisto

Pro-gradututkielman tutkimusaineistona on internetissä podcastina julkaistu äänitallenne. Siinä kaksi lapsena huostaanotettua, nyt jo aikuiseksi kasvanutta sisarusta kuvaavat kokemuksiaan huostaanotosta ja sen vaikutuksista heidän elämäänsä. Aineiston kokonaiskesto on noin seitsemän tuntia, ja litteroin eli puran puheen kirjoitettuun muotoon

kokonaisuudessaan sanatarkasti ja puhekielisenä. Koska keskityn puheen asiasisältöön, jätän esimerkiksi kesken jääneet sanat litteroimatta.

Litterointi on merkittävä osa laadullisen aineiston haltuunottoa ja analyysiprosessia. Samalla se on analyysin ensimmäinen vaihe, joka tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden tutustua aineistoon läheisesti sekä tehdä havaintoja ja tulkintoja kerätystä aineistosta. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021.)

Tutkielman aineisto valikoitui itselleni sattumalta. Olin kuunnellut jokin aika ennen graduprosessini aloitusta podcast-tallenteen, joka jäi mieleeni vaikuttavana. Huomasin palaavani sen sisältöihin ajatuksissani yhä uudelleen. Myöhemmin pohtiessani sopivaa aiheetta pro gradu -tutkielmalleni aloin miettiä, minkälainen voisi olla aineisto, joka aidosti kiinnostaisi minua. Tässä vaiheessa tuli itselleni mieleen jonkin aikaa sitten kuuntelemani podcast, jossa käsitellään huostaanoton kokemuksia. Olin myös jo alustavasti miettinyt, että tekisin tutkielmani johonkin lastensuojelun aihealueeseen liittyen. Tässä vaiheessa selvitin, onko julkinen podcast sellainen aineisto, jota voisi käyttää gradun aineistona, ja saatuaani vastauksen oli itselleni aika selvää, että tulisin käyttämään juuri tätä aineistoa gradussani.

Empiirisen tutkimuksen tekeminen ei myöskään edellytä, että tutkijan on kerättävä kokonaan uusi aineisto, vaan erityisesti laadullista tutkimusta tehdessään tutkijalla voi usein olla käytettävissään laaja valikoima valmiita aineistoja, joita voi hyödyntää (Eskola & Suoranta 2000, 117). En kuitenkaan vielä tutkimuksen alkuvaiheessa ollut sulkenut pois mahdollisuutta kerätä itse lisää aineistoa, mikäli tulisi ilmi, ettei aineisto ole riittävä tutkimuskysymyksen kannalta.

4.3 Eettiset kysymykset

Tutkimuseettiset periaatteet ohjaavat tutkimuksen kulkua läpi tutkimusprosessin. Tutkimuseettiikka sisältää hyvän tutkimuksen periaatteet ja käytänteet osana tutkimuksen tekoa. (Alasuutari 2005, 18.) Ajattelen, että niihin tulee suhtautua erityisellä vakavuudella silloin kun tutkimusaihe on sensitiivinen. Aiheeni koskettaa etenkin yhteiskuntamme haavoittuvassa asemassa olevia lapsia mutta tämän lisäksi lasten vanhempia sekä perheen kanssa työskenteleviä sosiaaalialan ammattilaisia. Jo tutkimuksen ensimmäistä vaihetta eli

tutkimusaiheen valintaa voidaan pitää eettisenä ratkaisuna. Tässä vaiheessa on hyvä huomioda, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja mikä on tutkimuksenteon motiivi. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 26.)

Käyttämäni aineisto on julkinen, ja se on julkaistu internetissä ainakin Spotifyssa ja YouTubeissa. Tämän vuoksi en ole kysynyt tutkimukseeni erillistä tutkimuslupaa. Tutkimuksen eettistä luonnetta ajatellen korostan, että minun tulee käsitellä ja tulkita aineistoa hyvän tavan mukaisesti aineiston tekijöitä kunnioittaen. Tämän lisäksi läpi tutkimusprosessin huomioin sen, että yhtenä keskeisenä tavoitteena työssäni on tuoda lapsena huostaanoton kokeneiden ääntä kuuluviin. Kiinnitän myös erityistä huomiota siihen, että käsittelen aineiston tekijöitä kunnioittavasti ja analysoin aineistoa mahdollisimman oikein ja totuudenmukaisesti.

Ensimmäinen eettinen pohdinta tutkielmaa tehdessäni liittyi siihen, että aineiston tekijät eivät ole tietoisia, että hyödynnän heidän tuottamaansa sisältöä tutkimuksessani. Lähestyin podcastin tekijöitä lyhyellä informatiivisella viestillä sosiaalisen median kanavissa, jossa kerroin tekeväni tutkimusta heidän podcast-aineistoonsa liittyen, mutta valitettavasti en saanut heiltä vastausta enkä tiedä, olivatko viestit menneet perille. Aineiston julkisuudesta huolimatta tietoisena ratkaisuna jätän kuitenkin podcastin sekä sen tekijöiden nimet mainitsematta tutkimuksessani. Tämä tuntuu mielestäni oikealta ratkaisulta, sillä en halua erityisesti painottaa, mikä podcast on kyseessä, kun itselläni ei ole tietoa, ovatko podcastin tekijät tietoisia tutkimuksen tekemisestä heidän tuottamansa sisällön pohjalta.

Kuten edellä mainitsin, huomioin eettiset kysymykset tutkielman toteuttamisen kaikissa vaiheissa. Korostan läpi tutkimusprosessin, että päämääräni ei ole tehdä minkäänlaisia yleistyksiä aineiston pohjalta, sillä tutkimukseni keskittyy kahden ihmisen ainutkertaisiin kokemuksiin. Siihen, miten koemme asiat, vaikuttavatkin luonnollisesti monenlaiset tekijät, kuten oma persoonamme, henkilökohtainen ajatusmaailmamme ja siihenastiset kokemuksemme. On myös otettava huomioon, että tutkimusaineistossa kokemuksistansa kertovat nuoret aikuiset ovat olleet asioiden tapahtumahetkellä alaikäisiä lapsia. Tuon aineistosta esiin sellaisia lainauksia, joissa nuorten aikuisten ääni tulee mahdollisimman hyvin kuulluksi, ja viesti, jonka he haluavat kuulijoilleen välittää, olisi myös aineistolainauksissa mahdollisimman totuudenmukainen sekä helposti ymmärrettävissä. Tekemällä

näin pyrin varmistamaan, että analyysissäni olisi mahdollisimman vähän tilaa väärin tulkitsemiselle.

Tutkielman kaikissa vaiheissa noudatan lisäksi tutkimuksen tekemisen eettisiä periaatteita, kuten luotettavuutta, puolueettomuutta sekä salassapidon velvoitteita. Tutkielmani luotettavuutta olen pyrkinyt varmentamaan esimerkiksi sillä, että olen valinnut asianmukaiset ja tutkimukseen sopivat menetelmät ja lähestymistavat. Tutkimusprosessia mahdollisimman hyvin auki kirjoittamalla voidaan myös lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Juuti & Puusa 2020, 175.) Virheiden välttäminen on yksi osa tutkimusprosessia, ja puolueettomuuteen pyrkiminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tämä näkyy esimerkiksi tutkimuksessa esiin tulleiden asioiden objektiivisena tarkasteluna ja tavoitteena ymmärtää eikä tulkita aineistoa tutkijan omien tulkintojen tai olettamusten kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 158, 160.)

Tutkielmaani liittyen pohdin myös eettisyyttä osana sosiaalityötä. Lastensuojelutyössä kohdataan paljon eettisesti ja moraalisesti koskettavia asioita, ja nämä ovat nousseet yhä vahvemmin pinnalle myös yhteiskunnallisten ja globaalien muutosten myötä. Yhteiskunnan moninaistuessa ja myös lastensuojelun asiakkaiden tilanteiden tullessa monimutkaisemmiksi voi tulla relevantiksi pohtia, mitä voimme lopulta edes pitää moraalisesti oikeana tai vääränä. Oman näkemykseni mukaan sosiaalityötä tehtäessä eettisyys on myös työntekijän persoonallisista ominaisuuksista lähtevä asia. Vaikka sosiaalityötä sitoo vahvasti ammattieettinen ohjeistus ja yleisesti sosiaalityössä hyvänä pidetyt normit, voi tästä huolimatta joidenkin työntekijöiden kohdalla muodostua uupumukseksi tilanne, jossa ei olekaan mahdollista saavuttaa omia eettisiä ihanteitaan. Tällainen tilanne voi tulla esiin lastensuojelutyössä esimerkiksi silloin, jos työntekijällä on halu auttaa asiakasta, mutta esimerkiksi organisaation tiukan taloudellisen linjauksen tai jonkin muun syyn vuoksi työntekijä ei pysty tarjoamaan asiakkaalle hänen mielestään tarpeellisia tai riittäviä tukitoimia.

Vaikka eettinen puntarointi on päivittäinen osa sosiaalityötä, voi siis myös liiallinen eettinen pohdinta nähdäkseni muodostua kuormitukseksi työntekijälle. On myös asioita, joiden kulkua ei voida mitenkään ennustaa etukäteen, kuten myös Harrikari (2020, 24, 26) määrittelee lastensuojelun päätöksiä tehtäessä tunnuksenomaiseksi piirteeksi sen, että vain harvoin on tiedossa kaikki lapsen tilanteen arvioinnin kannalta olennaiset asiat (Mt).

Etukäteen ei pystytä myöskään ennustamaan, minkälaisia vaikutuksia valituilla ratkaisuilla tulee olemaan, ja tällöin onkin päätöksenteossa nojattava ammattieettisen harkinnan sekä tiedon lisäksi osittain intuitiiviseen päättelyyn, joka toki myös sisältää kokemuksen kautta kerättyä hiljaista tietoa. Joskus lapsen tai perheen tilanteessa voi myös tapahtua jotakin täysin odottamatonta ja ennalta-aavistamatonta, jonka lopputulemaa ei kaikkein kokeneinkaan lastensuojelun ammattilainen huolellisesta taustatyöstä huolimattakaan olisi pystynyt aavistamaan, sillä ihmiselämään sisältyy aina tietynlainen ennakoimattomuus.

Omasta näkökulmastani eettisyyden tulee näkyä myös lastensuojelun asiakastyössä. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna sen sijaan eettisen punninnan täytyisi kuulua jokapäiväiseen lastensuojelun työskentelyyn, ja olisikin ihanteellista, jos asiakas pääsisi itse osallistumaan arvokeskusteluun sekä tuomaan omia näkemyksiään esille. Näin työntekijä ja asiakas voisivat myös yhdessä pohtia eettisiä kysymyksiä, mikä toisi nähdäkseni syvyyttä asiakaskohtaamistilanteisiin. Harkittaessa sitä, onko huostaanotto lapsen edun mukainen ratkaisu sekä myös huostaanottopäätöstä valmisteltaessa sekä sitä toimeenpantaessa, on eettisyydellä ja eettisellä punninnalla nähdäkseni erityisen suuri painoarvo. Tiina Muukkonen (2008, 65) huomauttaakin, että lastensuojelu tarjoaa hyvät mahdollisuudet testata eettisyyttä, sillä se on täynnä tulkinnallisia ja epävarmoja tilanteita. Sosiaalityöntekijä tekee huostaanottopäätöksen lisäksi päätöksen esimerkiksi lapsen sijaispaikasta ja missä hän asuu, ja tässä hänen on huomioitava monia tekijöitä sekä pohdittava kokonaistilannetta lapsen edun kannalta.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkielmani on empiirinen, ja metodisena lähestymistapana on tapaustutkimus, jonka tutkimuskohde on ainutkertainen yksittäistapaus eli kahden henkilön yksilölliset kokemukset huostaanoton eri vaiheista. Laadulliset tutkimukset ovat usein tapaustutkimuksen kaltaisia, koska niissä tutkittava asia on esimerkki tai näyte jostakin laajemmasta ilmiöstä ja asiasta. Tapaustutkimuksessa tarkoitus on saada mahdollisimman monipuolinen kuva tapauksesta tutustumalla siihen kokonaisvaltaisesti (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021).

Menetelmäsuuntaukseksi valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on tarkastella rajattua ilmiökokonaisuutta. Valitsin tämän suuntauksen, sillä haluan saada syvällistä ja kokonaisvaltaista tietoa tutkimastani aiheesta. Tavoitteeni ei ole tehdä aineistoanalyysini pohjalta yleistyksiä eikä muuntaa aineistoa numeeriseen muotoon. Laadullisen tutkimuksen kohteena on pääsääntöisesti yhteiskunnallisesti ajankohtainen kysymys. Luonnollinen aineisto puolestaan viittaa siihen, että laadullisessa tutkimuksessa on usein aineistoja, joihin tutkija ei ole vaikuttanut. Esimerkkejä tällaisesta aineistosta ovat ihmisten arkinen toiminta ja keskustelut sekä media-aineistot. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021.)

Tutkimusaineistojen analysointia voi tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriasidonnaisesti. Koska tutkimukseni tavoitteena oli jäsentää vain vähäisessä määrin tutkittua ilmiötä, päädyin valitsemaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin (ks. Alasuutari 2007, 31–54). Halusin myös antaa aineiston ikään kuin puhua ja olla mahdollisimman avoin aineiston sisältämälle tiedolle ja temaattisille sisällöille, jotka ovat aineistosta päätelyn kautta rakennettavissa. Halusin lisäksi valita sellaisen aineiston analyysitavan, joka tuo parhaiten vastaukset esittämäni tutkimusongelmaan ja -tehtävään. Valitsin sisällönanalyysin myös sen vuoksi, että kyseinen menetelmä on minulle ennestään tuttu, ja koin, että on varmempaa käyttää sellaista tuttua ja luotettavaa menetelmää, joka on yksi tutkimusongelmani ja -tehtäväni kannalta soveltuvista vaihtoehdoista. Se, että menetelmä on minulle ennestään tuttu, hyödyntää myös itseäni tutkimuksen tekemisessä.

Analysoin siis aineistoni sisällönanalyysiä käyttäen ja aineistolähtöisesti teemoitellen. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirjan mukaisesti teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että aineistosta paikannetaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet eli teemat. Teemoittelu on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä ja lisäksi yksi sisällönanalyysin muoto. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimustehtävän kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia ja usein esiintyviä tyypillisiä piirteitä. Tutkimusraportissa esitetään yleensä teemojen käsittelyn yhteydessä katkelmia aineistosta eli sitaatteja. Niiden tarkoituksena on havainnollistaa teemoittelua ja samalla tarjota lukijalle jälkiä siitä, mihin tutkija teemoittelunsa pohjaa. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021.)

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009) määrittelevät sisällönanalyysin analyysimenetelmäksi, jonka avulla aineistoa tarkastellaan eritellen, eroja ja yhtäläisyyksiä etsien ja tiivistäen. Tutkimuksessani hyödynsin sisällönanalyysiä tämän määritelmän mukaisesti. Tuomi ja Sarajärvi kuvailevat sisällönanalyysiä myös siten, että se on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettavia aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla hyvin moninaisia: päiväkirjoja, kirjoja, puheita, keskusteluita tai haastatteluja. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan sisällönanalyysin avulla tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta käsitteleviin muihin tutkimuksiin. (Mt. 2009, 105.)

Aineiston analyysi eteni aineiston kuuntelemisen jälkeen sen litterointina. Löysin aineistosta paljon erilaisia teemoja, jotka kaikki eivät kuitenkaan liittyneet suoranaisesti tutkimustehtävääni. Tällaisia teemoja olivat erimerkiksi rasismi, köyhyys ja alkoholismi. Tässä vaiheessa palauttelinkin itseäni takaisin tutkittavan aiheen pariin, ja aloin etsiä aineistosta kohtia, jotka liittyvät jollain tavalla voimaantumiseen. Seuraavassa vaiheessa merkitsin nämä kohdat värikoodilla. Tämän jälkeen päädyin vielä merkitsemään voimaantumista vahvistavia ja heikentäviä ilmauksia erivärisillä koodeilla.

Seuraavaksi siirryin varsinaiseen aineiston analyysivaiheeseen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmevaiheinen prosessi. Aluksi analysoitava informaatio pelkistetään niin, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen osuus pois. Pelkistäminen tapahtuu joko informaatiota tiivistämällä tai pilkkomalla osiin. Seuraava vaihe on klusterointi eli ryhmittely, jossa samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Ryhmittely on osa kolmatta vaihetta, joka on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Siinä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan valikoidun tiedon perusteella teoreettisia käsitteitä ja yhdistellään luokituksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111.)

Tutustuin tutkimusprosessin alusta lähtien Juha Siitosen (1999) voimaantumisen teoriaan, mutta halusin kuitenkin olla jäsentämättä omaa aineistoani sen osateorioiden mukaisesti, sillä itselleni oli tärkeä löytää oman tutkielmani kannalta merkittäviä tuloksia antamatta minkään taustateorian vaikuttaa niihin. Päätin kuitenkin, että otan Siitosen teorian keskeiseksi tarkasteluni kohteeksi, sillä ajattelin sen mahdollisesti tuovan lisää syvyyttä analyysiini ja oli lisäksi myös mielenkiintoista vertailla, löytyykö omasta tutkielmastani

yhtäläisyyksiä siihen nähden. Analyysini on siten aineistolähtöinen mutta teoriaa hyödyntävä — kategoriat syntyivät aineistosta, ja teoria otettiin mukaan vasta vertailuvaiheessa.

Kuvaan taulukossa 1 prosessia, joka etenee alkuperäisestä informaatiosta tiivistämällä saatuihin pelkistettyihin ilmauksiin ja siitä edelleen ryhmittelyyn ja abstrahointiin.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston teemoittelusta.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Ryhmä	Alateema	Yläteema
<i>”Meitä aivo- pestiin tosi pal- jon sillee, et meille kysyttiin ja sanottiin just silleen et ase- tettiin iskä tosi huonoon va- loon”</i>	Isä asetet- tiin huoo- noon va- loon sosiaa- lialan am- mattilaisen toimesta	Asiakkaa- seen vai- kuttaminen	Läheisten ih- missuhteiden tukeminen	Lapsen edun huomioiminen
<i>”Mun mielestä, jos miettii noita kirjauk- sia, niin ne ois ehkä paljon helpompi kir- jottaakkin, jos sen lapsen kanssa käytäis sitä läpitte.”</i>	Kirjauksien tekeminen olisi hel- pompaa lapsen kanssa yh- dessä	Yhdessä te- keminen	Lapsen osal- listaminen	Lapsen edun huomioiminen
<i>... ”et me niinku muutet- tiin koko ajan lapsuudessa.</i>	Jatkuva muuttami- nen lapsena	Toimin- taympäris- tön vaihtu- minen	Sijoitustilan- teet	Arjen ennakoita- vuus

Taulukko 1 havainnollistaa sitä, miten päädyin aineistoa pelkistämällä teemoitteluni tuloksiin. Hyödynsin taulukon tekemisessä otteita aineistolainauksista. Kun luokkia alkoi muodostua, aloin havaita, että voimaantumista vahvistaville ja heikentävälle tekijöille ei muodostunut omia alaluokkia, sillä riippumatta siitä, oliko kyseessä voimaantumista vahvistava vai heikentävä aineistolainaus, ne kuvasivat samaa teemaa.

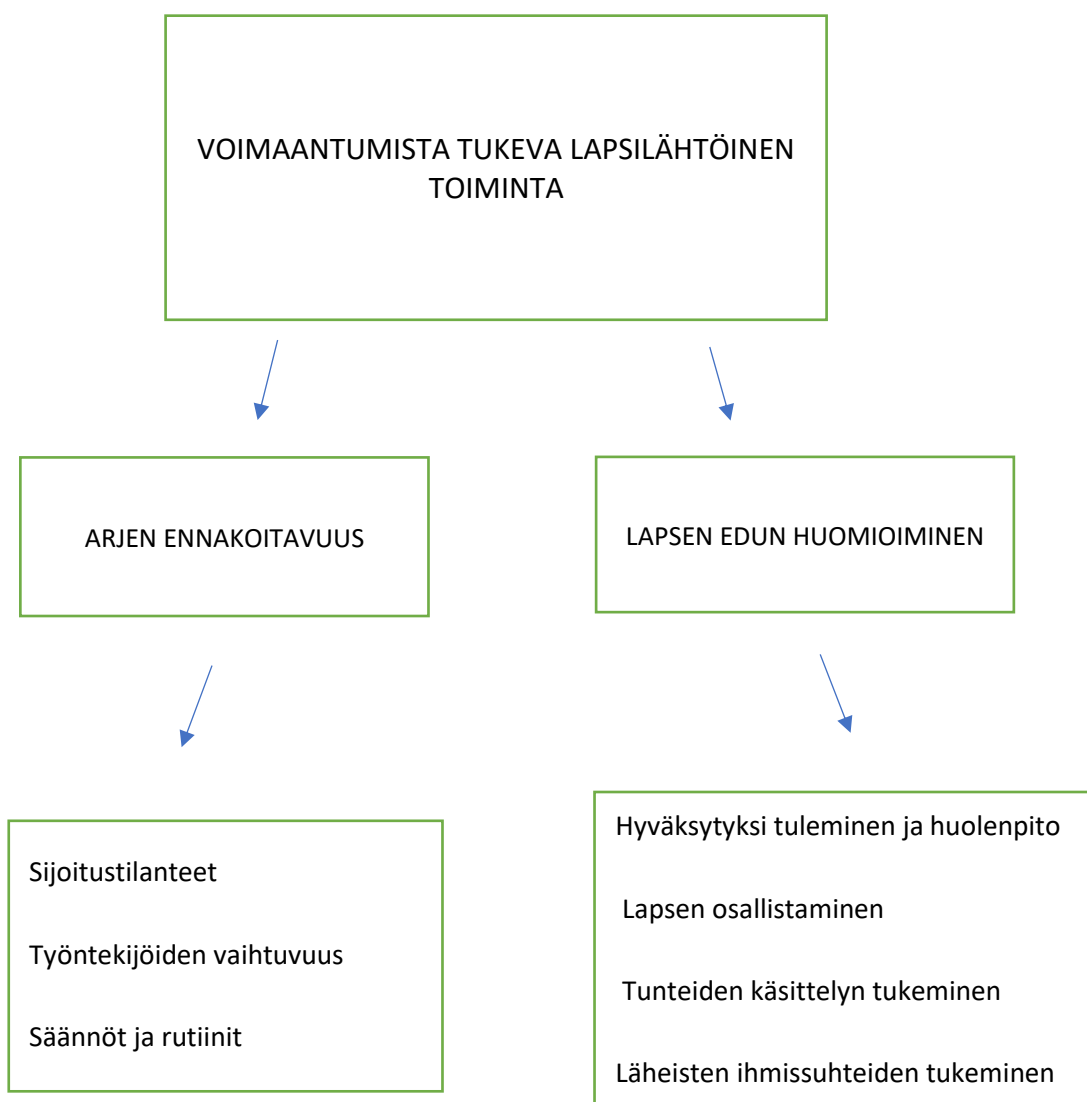
Tein aineiston luokittelua osittain myös intuitiivisesti ryhmittelemällä mielessäni aineistosta nousseita aiheita ja niputtaen yhteen muodostamalla niistä teemoja. Tämän prosessin päätteeksi ja myös sen ohella jäsentelin aineistoa erilaisiin ryhmiin tekstinkäsittelyohjelmalla. Lisäksi karsin aineistosta pois sellaisia kohtia, joilla ei ollut minkäänlaista yhtymäkohtaa tutkimustehtävääni. Tämän tein viivaamalla aineistosta yli tutkimustehtävän kannalta epäolennaista tietoa.

Taulukossa 2 esittämäni esimerkki kuvaa muutamia tutkimusaineistosta nousseita ala- ja yläteemoja sekä niiden määrittymistä joko voimaantumista vahvistaviksi tai heikentäviksi tekijöiksi. Hyödynsin tuloslukuissa taulukossakin näkyviä suoria aineistolainauksia, joiden tavoitteena on havainnollistaa analyysissä tekemiäni tulkintoja.

Taulukko 2. Esimerkki analysoinnista. +merkki tarkoittaa, että lainauksen mukaisesti sosiaalialan ammattilaisen toiminta on ollut voimaantumista vahvistavaa ja –merkki puolestaan tarkoittaa voimaantumista heikentävää toimintaa.

Aineistolainaus	Alateema	Yläteema	Voimaantumista vahvistava = + heikentävä = –
<i>"Kunnon rutiinit semmoiset niinku et meil ei ikinä oo elämässä varmaan ollu siihen mennessä niinkun kunnon rutiineja. Mut se oli niinku hyvä asia meille lapsille siinä mielessä et me päästiin niinku normaaliin arkeen."</i>	Säännöt ja rutiinit	Arjen ennakoitavuus	+
<i>"Et ne aikuiset ihmiset, jotka pitää susta niinku huolta niin ne niinku riitelee keskenään ja sit sä yrität taas miellyttää siinä keskellä molempia ettei ne riitelis."</i>	Läheisten ihmissuhteiden tukeminen	Lapsen edun huomiointi	–
<i>"Mä en muista kertaakaan, että multa, mulle olis tultu sanomaan niinkun jotain et, mä oisin saanu käsitellä niitä tunteita. Mä en muista kertaakaan et joku ois niinkun halannu mua silleen et se on ihan ok et sä tunnet tollain sun äitiä kohtaan, kun sä lähdit sieltä kotilomilta, et se on ihan ok."</i>	Tunteiden käsittelyn tukeminen	Lapsen edun huomiointi	–

Sisällönanalyysiä käyttäen luokittelin siis aineiston erilaisiin alaluokkiin (kuvio). Vielä tässäkin vaiheessa hahmottui useita eri näkökulmia ja vaati myös jonkin verran luovaa päättelyä, jotta sain lopulta muodostettua aineistostani kaksi pääluokkaa: arjen ennakoitavuus ja lapsen edun huomioiminen, jotka jakautuivat tutkimuksessani yhteensä seitsemään alateemaan. Prosessoinnin tuloksena tulin siihen lopputulemaan, että yksi yhteinen pääteema kuvaa näitä molempia pääluokkia sekä myös niihin kuuluvia alateemoja kaikista parhaiten. Pääteemaksi muodostui voimaantumista tukeva lapsilähtöinen toiminta. Näin myös lapsilähtöisyydestä tuli työni kannalta hyvin keskeinen ja olennainen käsite, sillä oman analyysini pohjalta lapsilähtöisyys ja voimaantuminen liittyvät tiiviisti toisiinsa.

Kuvio. Aineistosta löytyneet alateemat kahden pääluokan ja yhden yläteeman alle luokiteltuna.

Teemat ovat osittain päällekkäisiä tai ne sisältävät samankaltaisia asioita. Oletan tämän johtuvan aihevalinnasta ja siitä, ettei ihmisen päivittäistä toimintaa voi analysoida tarkkarajaisiksi ja toisensa pois sulkeviksi luokiksi. Tästä huolimatta taulukoissa ja kuviossa kuvaamani teemoittelu jäsentää onnistuneesti tuloksiani ja auttaa mitä todennäköisimmin sekä itseäni että lukijoita tunnistamaan keskeisiä voimaantumiseen liittyviä piirteitä sosiaalialan ammattilaisten toiminnasta.

5 VOIMAANTUMISTA TUKEVA LAPSILÄHTÖINEN TOIMINTA

5.1 Arjen ennakoitavuus

Aineistosta käy ilmi, että arjen ennakoitavuus on tärkeä tekijä lapsilähtöisessä ja lapsen voimaantumista tukevassa toiminnassa. Arjen ennakoitavuuteen katsotaan kuuluvaksi aineistoni perusteella kolme alateemaa: sijoitustilanteet, työntekijöiden vaihtumisen sekä sijoituspaikoissa toistuvat säännöt ja rutiinit. Tarkemmin eriteltynä siihen kuuluu esimerkiksi se, minkälaisena sisarukset ovat kokeneet eri sijoitustilanteet ja miten heille on varmisteltu, että he tietävät, mitä on milloinkin tapahtumassa ja miksi sijoituspaikkaa on vaihdettava. Ammattilaisen mahdollisimman ennakoitava toiminta on voimaantumista vahvistava tekijä, ja mikäli toiminta ei ole riittävän ennakoitavaa, se ei ole myöskään voimaantumista tukevaa. Tilanteiden ennakointi on tärkeää, sillä yllättävät ja ennakoimattomat tapahtumat eivät ole omiaan lisäämään turvallisuuden tunnetta. Ajattelen myös, että jos arjen toiminnot eivät ole pääosin ennakoituja, lapsi voi joutua olemaan jatkuvasti ikään kuin varuillaan ja miettimään, mitä on seuraavaksi tapahtumassa.

5.1.1 Sijoitustilanteet

Sisarukset kertovat kokeneensa, että sijaishuoltoapaikat vaihtuivat yllättäen, eikä heille ollut usein kerrottu syytä, miksi sijaispaikkaa täytyi vaihtaa. Sisarukset kuvaavat podcastissa lapsuuttaan ”riepottelurättinä” kun heitä sijoitettiin ympäri Suomen ja sijaispaikan vaihtoa edelsi usein kiireellisesti tehty sijoitus. Kuten aikaisemmin työni teoriaosuudessa toinkin jo esiin, pidetään kiireellistä sijoitusta yleisesti turvaamistoimenpiteenä. Vanhempi sisarus kuvaa kiireellisen sijoituksen tilannetta yllättävänä ja pelottavana. Hän muistelee, että oli menossa kaverin luokse yökyllään ja syömässä iltapalaa, kun sosiaalityöntekijät ja poliisi tulivat ovelle ja veivät hänet kotoa sukkasillaan ilman kenkiä. Hän kertoo tunteneensa, että on tuossa tilanteessa kuin rikollinen, jonka poliisi saattaa autoon:

”Mut kiellettiin sit ottamasta mitään mukaan, et lähin sit niinku ihan, ihan tota niillä vaatteilla mitkä mul oli päällä. En ees saanu laittaa kenkiä jalkaan, mä en ymmärrä et miks. Mun mielestä mua niinkun, kiellettiin laittamasta ja sit mä kävelen niinkun, me asuttiin jossain neloskerroksessa niin kävelen poliisien ja sosiaalityöntekijöitten perässä siitä kunnan kriminaalina, tai musta tuntu tiätkö et mä oon syyllinen.”

Nuoremmalle sisarukselle on jäänyt myös mieleen sijoitustilanne, jossa auto on lähtenyt yllättäen pihasta. Hän kertoo tilanteesta liikuttuneella äänensävyllä:

”Sitte tota, mä muistan se auto vaan lähti siit pihalla, meillä on puolet tavaroit siel takapenkillä ja istutaan siellä ja ja mä laulan silleen sitä vitsin laulua sitä Mökkitietä. Mä muistan sen vielkin, joo.”

Hänen kokemustansa kuvastaa tilanteen ennakoimattomuus, ennalta-aavistamattomuus sekä kiireellisyys. Tilanteen kiireellisyydestä kertoo esimerkiksi se, että kaikkia tavaroita ei ollut ehditty pakata mukaan, kun auto sisaruksen mukaan ”lähti vaan pihalla”. Arttu Wiskarin tutussa laulussa lautetaan ”Mä istuin jo takapenkillä, hymy korvissa, vöihin köytettynä.” Tilanne on jäänyt selvästi sisaruksen mieleen jollakin tavalla sekä yllätyksellisenä että tunteellisenä.

Sisarukset pystyvät nyt aikuisina refleктоimaan, miten jatkuva muuttaminen on vaikuttanut heidän olemiseensa nykypäivänä. Nuorempi sisarus aloittaa selventämällä tilannetta:

”Mut ihan rehellisesti kaikki meidän asettumisongelmat ja fiilikset siitä et me yliajatellaan et, et me ei riitetä tai meijä yksinäisyys sun muut tämmöset fiiliksethän ne vaan kumpuaa et me niinku muutettiin koko ajan lapsuudessa ja meille pintty se ajatus, että se on meidän vika.”

Vanhempi sisarus jatkaa:

”Niin ja se niinkun ydinsyy on se, että meille ei niinkun annettu luoda sitä pysyvää kotia minnekään, et se aina vedettiin, kun me yritettiin asettua johonkin niin sit jostain kehitettiin ongelma.”

Sisarukset siis ajattelevat, että monet heidän ongelmistaan aikuisiällä johtuvat jatkuvasta muuttamisesta lapsena ja siitä seuranneesta voimakkaasta syyllisyyden tunteesta. He kertovatkin podcastissa usein kokeneensa, ettei heitä haluta mihinkään, ja tämä on voinut jättää sisaruksille tunteen hylätyksi tulemisesta.

Nuorempi sisarus kuvailee kaverisuhteiden luomisen haasteita nykypäivänä:

”Mun on tosi vaikeeta tehdä kavereita just sen takii koska mä en oo niinku, ehkä sen niinku voi ajatella silleen, et no, vältetään ne huonot fiilikset, et kun tulee kuitenkin jossain kohtaa sanoo ne hyvästit. Et sen takii niinkun, tai silleen et, se on vähän niinku turha tehdä sitä ystävyyttä koska se on vaan niinku väliaikasta.”

Jatkuva asuinpaikkojen muutos on johtanut siihen, että myös vanhat kaverisuhteet on täytynyt jättää taakse ja luoda jokaisen ympäristön muutoksen jälkeen uudet. Kuulostaa siltä, että nuorempi sisarus on alkanut ajatella, ettei kaverisuhteiden luominen ole kannattavaa, sillä kavereista täytyy kuitenkin luopua jossakin vaiheessa. Ystävyuden kuvaileminen väliaikaisena asiana elämässä viestii nuoremman sisaruksen puheissa siitä, että hänen mielestään ystävyyssuhteiden rakentaminen ei ole pysyvää, ja toisaalta itseään voi myös suojella ikäviltä tunteilta niin, ettei uusia kaverisuhteita luo ollenkaan.

Toistuvista muutoista lapsuudessa on seurannut myös se, että sisarukset kokevat aikuisena juurettomuuden tunnetta ja sitä, että on vaikea löytää omaa paikkaansa, ja tämä vaikeuttaa myös uusiin ihmisiin tutustumista. Juurettomuus on yksi keskeinen aineistosta löytyvä teema, jonka voisi nähdä seurauksena siitä, että sisarukset eivät saaneet lapsena kokea riittävästi pysyvyyden tunnetta toistuvien ympäristönmuutosten takia. Vaikka lastensuojelussa sijaispaikka voi vaihtua monesta eri syystä, olisi ammattilaisten varmasti syytä kiinnittää enemmän huomiota siihen, kuinka tärkeää pitkäaikaisten suhteiden luominen ja paikalleen asettuminen on lapsille ja nuorille.

Siitosen teoriaan peilaten ennakoimattomat muutokset voivat liittyä yksilön henkilökohtaisiin kykyuskomuksiin, joiden Siitonen ajattelee olevan henkilökohtaisia toimintauskomuksia henkilön mahdollisuuksista saavuttaa asettamansa päämäärät. Kykyuskomuksiin Siitonen luokittelee minäkäsityksen, itseluottamuksen ja erityisesti henkilökohtaisen ja sosiaalisen vastuun, joka liittyy läheisesti voimaantumiseen. Jos ihmiselle on jäänyt lapsuudessa kokemus, että hän ei pysty vaikuttamaan omaan ympäristöönsä tai omiin asioihinsa riittävästi, hänen voi olla vaikea asettaa pysyviä päämääriä myös aikuisuudessa.

Vanhempi sisarus pohtii, miten lapsuus on vaikuttanut hänen uskomuksiinsa omista kyvyistään:

”Onhan mulla semmonen tietynlainen niinku epäily itsää kohtaan ja omia kykyjä, tottakai sen myötä koska on niinku kokenu niin semmosen haavoittuvaisen lapsuuden.”

Tästä toteamuksesta voidaan päätellä, että lapsuuden traumatisoivat kokemukset ovat vaikuttaneet negatiivisesti vanhemman sisaruksen käsityksiin omasta itsestään sekä omista kyvyistään. Siitosen (1999, 76, 161–162, 146) mukaan voimaantuminen tapahtuu luontevimmin mahdollistavaksi koetussa kontekstissa, jossa ihminen kokee esimerkiksi ilmapiiirin turvalliseksi, itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi. Siitonen määrittelee, että turvallisuuteen liittyy tapahtumien ennakoitavuus. Lisäksi tuttu ympäristö auttaa orientoitumaan omaan kasvuun sekä arvioimaan omaa toimintaa. (Mt.) Siitosen teoriaan peilaten ajattelen, että jatkuvat ympäristön vaihdokset eivät ole omiaan lisäämään voimaantumisen tunnetta, sillä ihmisellä kestää usein aikaa sopeutua uuteen ympäristöön ja tuntea se turvalliseksi.

5.1.2 Työntekijöiden vaihtuvuus

Molemmat sisarukset ovat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen on ollut negatiivinen asia ja vaikeuttanut syvemmän suhteen luomista heihin. Vanhempi sisaruksista kertoo omista muistoistaan sosiaalityöntekijöiden vaihtumiseen liittyen:

”No itellä tulee ihan ekaks ainakin mieleen se, että meillä vaihtu ihan älyttömän monta kertaa sosiaalityöntekijä, joka hoitaa mejän asioita ja joka kerta must tuntu että alko alusta, ei ollu oikeen tietonen mistään ja tota ei osannu sit ihan käsitellä mejänkään asioita ja tilannetta oikeella tavalla mun mielestä. Ja tosi vähän niinkun nähtiin ja oltiin tietosia siitä, miten, mikä mejän tilanteessa, vaikka niinkun on, tai missä mennään tällä hetkellä niin ei ollu mitään hajuu semmosesta, et tosi vähän oltiin niinku sosiaalityöntekijän kaa tekemisissä.”

Nuorempi sisarus jatkaa samalla linjalla todeten:

”Niin ehkä mä oisin just toivonu sitä, että vähemmän vaihtuis se sosiaalityöntekijä, enemmän sit olis tietonen niinkun mejän asioista, eli se nyt loogisesti menis niin et jos sosiaalityöntekijä ei vaihtuis noin usein, niin sit sen ei tarviskaan aina lukee niitä papereita uudestaan meistä, ja sitte ku se tulee meille, niin se tietäis meidän henkilökohtaiset asiat.”

Sisarukset kokivat, että yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa oli vähäistä, eivätkä sosiaalityöntekijät olleet jatkuvista työntekijöiden vaihdoksista johtuen riittävästi perillä heidän asioistansa. Sisarusten kertomuksista heijastuu sosiaalityöntekijän rooli etäisenä ja vaikeasti lähestyttävänä sekä vähäisen roolin omaavana toimijana. Myös sijaishuollon

toteutumisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että lapselle järjestetään säännöllisesti kahdenkeskisiä tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa. Työntekijöiden vaihtuminen vaikeuttaa myös luonnollisesti kenties lastensuojelussa muutenkin melko helposti haavoittuvaa työntekijä–asiakassuhdetta, sillä lastensuojelussa on kyse merkittävistä ja suurista asioista lapsen elämässä. Lastensuojelun asiakkaiden kohdalla on usein taustalla vaikeita ja traumaattisia kokemuksia, joita voi olla vaikea kertoa aina uudelle työntekijälle. Myös minkä tahansa suhteen luomisessa luottamuksen rakentaminen vaatii usein aikaa, ja tilanne on vielä vaativampi, jos työntekijä vaihtuu juuri silloin, kun on saanut rakennettua edes jonkinlaista pohjaa luottamukselle. Tulisikin pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi työntekijöiden työoloihin niin, että työsuhteet olisivat pidempikestoisia ja näin toiminta asiakkaita kohtaan myös mahdollisimman asiakaslähtöistä.

Myös Eronen ja Laakso (2017, 149) painottavat pitkään jatkuneen yhteistyön merkitystä hyvän ja sujuvan yhteistyön sekä luottamuksen rakentumisen kannalta. Tämä luo pohjaa myös hankalissa tilanteissa toimimiselle. Mitä pidemmältä ajalta sosiaalityöntekijä tuntee lapsen ja hänen tilanteensa, sitä enemmän tietoa hänellä on harkintaa vaativien päätöstensä ja toimiensa tueksi.

Siitonen (1999) puolestaan korostaa, että voimaantuminen ei voi tapahtua yksilön ulkopuolelta, eli voimaa ei voida antaa toiselle, vaan voimaantuminen on jokaisen henkilökohtainen prosessi. Arvostuksen, kunnioituksen ja luottamuksen kokeminen, jotka tapahtuvat usein kanssakäymisessä muiden kanssa, ovat kuitenkin Siitosen mukaan erittäin merkityksellisiä voimaantumisessa. Sisäisen voimaantumisen rakentuminen arvostuksen ja kunnioituksen kokemisen seurauksena on myös yhteydessä siihen, että ihminen haluaa alkaa toimia vastuullisesti ja luottamuksen arvoisesti. (Siitonen 1999, 145–148.)

Sosiaalinen kanssakäyminen muiden kanssa ja luottamuksellisen suhteen luominen heihin näyttäytyvät myös oman tutkielmani kannalta merkityksellisinä asioina. Sisäisen voimaantumisen rakentumista voidaan tukea lastensuojelussa pitkäkestoisilla ja luottamuksellisilla asiakassuhteilla, ja tämä olisikin tärkeä huomioida myös yhteiskunnan rakenteellisella tasolla.

5.1.3 Säännöt ja rutiinit

Aineistosta käy ilmi, että sisarukset kokivat tärkeinä asioina laitoksen säännöt ja rutiinit, joita heillä ei ollut kotona riittävästi. Ne toivat turvaa ja säännöllisyyttä elämään. Kasvavalle lapselle ja nuorelle toistuvat arkirutiinit ja tietynlainen arjen säännönmukaisuus ovatkin hyvin tärkeitä asioita, ja se lisää turvallisuuden tunnetta, kun lapsi pystyy suunnilleen hahmottamaan, mitä on tapahtumassa ja milloin.

Nuorempi sisarus muistelee, kuinka hän oli kokenut elämässä ensimmäistä kertaa säännönmukaiset rutiinit:

”Kunnon rutiinit, semmoset niinku et meil ei ikinä oo elämässä varmaan ollu siihen mennessä niinkun kunnon rutiineja. Mut se oli niinku hyvä asia meille lapsille siinä mielessä et me päästiin niinku normaaliin arkeen.”

Toisaalta säännöt ja rajoitukset saattoivat sisarusten kokemusten mukaan olla myös liian tiukkoja. Nuorempi sisarus muistelee huostaanoton aikaisia papereita ja lukee niistä laitoksen ohjaajan tekemän kirjauksen, jonka mukaan isä tuli vääränä päivänä tapaamaan laitokseen, eikä tapaaminen järjestynyt sen tähden ollenkaan:

”Kerrottu isälle, että nyt ei ole kotiloma, vaan 1.1. Jouduin näyttämään sosiaalityöntekijän lähettämästä viestistä kohdan, mihin oli laitettu isän ja lapsen tapaamiset joulun aikaan. Isän oli vaikea tätä ymmärtää. Isä jäi vielä pihaan seisomaan, joten muistutin isää, että tänään ei ollut hänen vierailuaikansa, vaan eilen.”

Sisarukset kertovat ymmärtävänsä, että ohjaaja ei ole voinut kyseisessä tilanteessa toimia sosiaalityöntekijän ohjeen vastaisella tavalla, mutta samaan aikaan he tuntevat, että säännöt laitoksissa ovat olleet melko joustamattomia. Sisarukset pohtivat myös, ovatko teot ja siitä seuranneet rangaistukset välttämättä aina tarkoituksenmukaisia, vai johtavatko ne vain suurempaan eristäytyneisyyteen ja yksinäisyyden tunteeseen.

Nuorempi sisarus luonnehtii oivaltavasti:

”Niin koska toi ihminen, joka tekee tommosen päätöksen, niin luultavasti ite kärsii joistain toisen ihmisen aiheuttamista traumaista, sun muista ongelmista, joista se sitten niinkun just oireilee. Ja sitten kun toi oireilu tapahtuu, sä teet tommoset tyhmän päätöksen et sä kaadat ne kanakeitot esimerkiksi nyt jonkun päälle, niin jos sut suljetaan tosta niinkun suljetulle osastolle, ettet sä oo vaarana kenellekkään, niin voin sanoo et on vaarana sit varmaan itselle seuraavaksi, et ei siinä varmaan hirveen hyvin se mielenterveys sitte niinku jatka paranemista, jos sä oot yksin, yksin huoneessa koska sua rankaisiin koska sä teit väärin.”

Vanhempi sisarus jatkaa samaa teemaa pohtien:

”Just vaikka et sää oot koulussa tosi levoton ja kiukkunen, sit sä tuut kotiin, se jatkuu vähän, vaik oikeesti se jouhtuis just vaikka just kiusatus tulemisesta tai jostain niinku tämmösestä vaikka, nukkunu huonosti, niin sit sitä rangaistaan vaikka silleen, että kovennetaan jotain sääntöjä, koska siinä uskotaan et se lapsi on vaan itsepäinen tai tahallaan niinku hankala, vaik se vaan koittaa näyttää sitä paha oloaan tai jotain niinku sisällänsä.”

Sisarusten puheesta on pääteltävissä, että sosiaalialan ammattilainen ei ole osannut vastata oikealla tavalla lapsen tunteisiin ja kielteisten tunteiden näyttäminen on tulkittu väärinlaisena käytöksenä, mistä on tullut seurauksia. Ajattelen, että on olennaista pohtia, ovatko liian tiukat rajoitukset tai säännöt kaikissa tilanteissa välttämättä aina lapsen parhaaksi, sillä ikävimmillään lapselle voi jäädä tunne, että vanhempi ei esimerkiksi halunnut tulla tapaamaan tai hakea kotilomalle. On tärkeää, että sosiaalialan ammattilainen pyrkii ymmärtämään syytä nuoren oireilun taustalla. Toisinaan kasvattavan ammattilaisen on tietysti tärkeää osoittaa lapselle, että teoilla on seurauksia, jotta lapsi oppisi hahmottamaan syy-seuraussuhteita. Toisinaan on kuitenkin kyse nimenomaan oireilusta eikä esimerkiksi hankalasta käytöksestä, eikä tällöin välttämättä rangaistuksen antaminen ole paras mahdollinen tapa kasvattaa lasta.

5.2 Lapsen edun huomioiminen

Lapsen etu on tärkeää huomioida erilaisissa tilanteissa sijaishuollossa olevan lapsen kohdalla. Lapsen edun huomioimiseen kuuluu aineistoni perusteella neljä alateemaa: hyväksytyksi tuleminen ja huolenpito, lapsen osallistaminen, tunteiden käsittelyn tukeminen ja lähteisten ihmissuhteiden tukeminen. Parhaassa tapauksessa lastensuojelun ammattilaisen toiminta on lapsilähtöistä, mutta mikäli lapsi ei esimerkiksi koe tulleensa hyväksytyksi, ei toiminta ole todennäköisesti siinä tapauksessa ollut ainakaan riittävässä määrin lapsilähtöistä.

Jotta voimaantumista tukeva lapsilähtöinen toiminta olisi läsnä jokapäiväisessä arjessa, on lapsen edun huomioiminen, kuunteleminen ja lapsen ”puolelle asettuminen” tärkeää, jotta hänelle tulee tunne, että lastensuojelun ammattilainen haluaa hänen parastaan. Kuten jo aikaisemmin havainnollistin, on työntekijän luoma luottamus lapseen hyvin tärkeä asia koko yhteistyön kannalta, ja voisi jopa sanoa, että se on koko yhteistyön perusta. Jos luottamus ammattilaiseen on huono, se vaikeuttaa myös tulevien suhteiden luomista ammattilaisiin.

5.2.1 Hyväksytyksi tuleminen ja huolenpito

Sisarusten kertomuksista käy ilmi, että heillä oli voimakas tarve saada hyväksyntää ja vaikuttaa omiin asioihin sekä tulla kuulluksi omana itsenään. Niistä tulee myös ilmi, että, että sisaruksilla oli oman turvallisen ja luotettavan aikuisen tarve.

Nuorempi sisarus muistelee asumista viimeisessä sijaisperheessä:

”Sitte ku mä oon tai me ollaan vaihdettu niinku viimeseen sijaisperheeseen niin kyl mä sanon et sielä on sit tullu he silleen, et tapahtuu sit mitä tahansa niin mä tiedän et mä voin aina soittaa heille. Et siinä mielessä ne on ollu turvallisia aikuisia.”

”Mä ainaki koen, että mä on niinkun, tai se on on niinku mun, mulle ollu sitte tämmönen lempipaikka missä mä oon asunu ja mä oon kiitollinen et siellä sit kasvoin sen niinkun teini-iän ja varhaisaikuisuuteen asti.”

Vanhempi sisarus lisää:

”Joo toi on itseasias totta, hyvä pointti, mä en ees tajunnut tota viimesen perheen, perheen niinku. Mut joo ehottomasti siis, edelleenki ollaan heidän kanssa tekemisissä ja kyl mä koen, että ne on sit niinkun ollu siinä loppuajasta mulle se tukipilari tavallaan jos niin voi sanoo.”

”Et en mä varmasti olis näin niinkun tavoitteellinen tai kunnianhimoinen jos mä en olis nähny ton viimisen sijaisperheen niinku sitä elämää, en varmasti olis niinku niin semmonen kunnianhimonen, et tietäis et mitä mä haluan elämältä ja minkälaista suuntaa mä tavottelen.”

Tulkitsen tilanteen siten, että viimeisessä sijaisperheessä sosiaalialan kasvattajien toiminta ja ympäristö on ollut lapsen voimaantumista tukevaa. Tätä havainnollistaa se, että sisarukset kertovat sijaisperheen olleen heille turvallinen paikka kasvaa ja elää. Yhteydenpidon säilyminen on vahva osoitus siitä, että sijaisperhe on ollut sisaruksille

positiivinen ja kannatteleva kasvuympäristö. Lisäksi vanhempi sisarus valaisee näkemystänsä tarkentaen viimeisen sijaisperheen toiminnan vaikuttaneen hänen käsitykseensä omista kyvyistään. Vaikuttaisi siltä, että vanhempi sisarus luottaa omiin kykyihinsä, sillä hän kuvailee itseään kunnianhimoiseksi.

Myös tämä tutkielmani tulos on yhteydessä Siitosen (1999) voimaantumisteorian kyky- ja kontekstiuskomukseksi nimeämään luokkaan. Kykyuskomuksiin Siitonen luokittelee minäkäsityksen, itseluottamuksen ja erityisesti henkilökohtaisen ja sosiaalisen vastuun, joka liittyy läheisesti voimaantumiseen. Ne kaikki yhdessä vaikuttavat Siitosen mukaan yksilön omaan arviointiin siitä, onko hänellä ne ominaisuudet, jotka tarvitaan päämäärien saavuttamiseen. Siitosen teoria sisältää lisäksi ajatuksen, että voimaantumisen kannalta on olennaista, että ihminen voi vapaasti asettaa itselleen tulevaisuuden unelmia. Näin olen päämäärillä ja voimaantumisella on Siitosen mukaan keskinäinen yhteys. Päämäärien asettamisessa sekä niihin pyrkimisessä tarvittava voimantunne on yhteydessä ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin sekä uskomuksiin siitä, minkälaisia mahdollisuuksia konteksti pystyy tarjoamaan. Kontekstiuskomusten lisäksi ihmisen omat uskomukset hänen kyvyistensä edistävät tai estävät voimaantumista sekä päämäärien saavuttamista. (Siitonen 1999, 113–114, 141–151.)

Vanhempi sisarus pohtii järkevästi, minkälaisia seurauksia sillä voi myöhemmin olla, jos ei lapsena tule kohdatuksi ja hyväksytyksi omana itsenään:

”Mieti kuinka paljon niinkun tai mitä vaikutuksia tol on niinkun lapsen kehitykselle just että kuinka paljon tommost asiat vaikuttaa viel niinkun nykyäänkin ihan peruselämässä ja arjessa just että sä et vaan uskalla niinku nyttää niitä sun omia tarpeita ja tunteita, ihan niinku jotenki kauheeta, kauheeta ajatella et ei niinku saa olla oma itsensä tavallaan lapsena, pienenä kun varmasti haluaa ja pitäis olla.”

Tästä voidaan päätellä, että lapsuudessa jäänyt kokemus siitä, ettei ole tullut aidosti kohdatuksi, vaikuttaa vanhemman sisaruksen mukaan lapsen kehitykseen niin, että tarpeita ja tunteita on vaikea tuoda esiin ja sanoittaa myös aikuisena. Lisäksi hän viittaa tällä lapsuuteen erityisenä ja ainutlaatuisena elämänvaiheena, joka muokkaa syvästi ihmisen käsitystä omasta itsestään. Sisarukset kertovat aineistossa, että miellyttämisestä on tullut heidän kohdallansa käyttäytymismalli, joka näkyy voimakkaasti yhä nykypäivänä. He tuovat esiin, että miellyttämisen tarve näyttäytyy hyvin monissa arkielämän tilanteissa

esimerkiksi niin, että omia tarpeitaan on vaikea tuoda esille tai muiden tarpeet asetetaan helposti omien edelle. Tämän he uskovat olevan seurausta siitä, etteivät tulleet lapsena kohdatuksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Hyväksyvä ilmapiiri ja lapsen yksilöllinen kohtaaminen ovat oman näkemykseni mukaan tärkeitä asioita myös voimaantumisen kannalta.

Vanhempi sisarus kuvailee huostaanotto-prosessin aikana olleen heillä hyvin monenlaisia sosiaalityöntekijöitä:

”Tota, mun mielestä meillä on ollu sosiaalityöntekijöit niinku ihan laidasta laitaan. On ollu semmosia, jotka ei oo selkeesti ollu niinku alalla, niinkun mä on miettiny et miks ne on tällä alalla, et ne oli niin jotenki tosi tökeröjä, ilkeitä, ei ottanu oikeen mejän niin kun tunteita huomioon, huomioon. Ja mun mielestä oli tosi epämukavaa ja epämiellyttävää niinkun nähdäkin jotain työntekijöitä, tai niinkun sosiaalityöntekijöitä. Mut sit oli taas näitä, jotka oikeesti otti mejät tosi hyvin huomioon, kuunteli meitä, halus selkeesti tai ainakin näytti mulle, meillä sitä, et haluaa meidän parasta, niin mä koen niinku silleen.”

Tärkeimmäksi tekijäksi sosiaalityöntekijän toiminnassa nousee vanhemman sisaruksen luonnehdinnan perusteella alalle soveltuvuus, joka pitää hänen kertoman perusteella sisällään asiakkaan tunteiden huomioimisen, kuuntelemisen sekä sen, että työntekijä asettuu asiakkaan puolelle ja osoittaa haluavansa tämän parasta. Lapsen on siis tärkeää saada kokea tulevansa hyväksytyksi ja ymmärretyksi myös suhteessa sosiaalityöntekijään.

Siitonen (1999) hahmottaa myös voimaantumisen kannalta olevan tärkeää ihmisen saada toimia hyväksyvässä kontekstissa, jossa mahdollistuvat onnistumisen kokemukset. Sisäisen voimantunteen rakentumisessa ilmapiirillä on Siitosen mukaan myös erittäin suuri merkitys. Hyväksymisen kokeminen on yhteydessä ilmapiirin turvallisuuden, luottamuksellisuuden ja arvostuksen kokemiseen. Hyväksymisen kokeminen edistää lisäksi positiivisen latauksen rakentumista. Positiivinen lataus taas lisää innostuneisuutta, luo voimavaroja ja antaa energiaa, jota tarvitaan haasteellisissa tilanteissa ja riskien ottamisessa. (Mt., 74, 76, 152–153, 155.) Siitosen tutkimustuloksella hyväksyvän ilmapiirin yhteydestä voimaantumiseen on siis myös näin vahvistus omassa tutkielmassani.

Sisarukset käyvät läpi sosiaalialan ammattilaisten toimintaa huostaanotto-prosessin aikana. Nuorempi sisarus kertoo ominaisuuksista, joita hänen kokemuksensa mukaan sosiaalialan ammattilaisella olisi tärkeää olla:

”Ja sit jos mieltii niinku just tämmösiä työntekijöitä, niin hetkellisesti mä kyllä sanoisin et esimerkiksi siinä ekassa lastenkodissa, niin vaikka me ollaan oltu tosi nuoria niin mä muistan niinkun tosi hyvin ne meidän omaohjaajat sieltä, et he pitivät meistä kyllä silleen huolta sen ajan mitä me nyt oltiin siellä. Ja sit toinen on siel SOS-lapsikylässä mä muistan sen yhden työntekiän vieläkin, et se niinkun oli lämmin ihminen mulle tai silleen niinku, mä muistan sen hyvällä ja tuun aina muistaan, Et kyl ne aikuiset vaan jotka on tullu semmoseks niinkun tärkeiks, jotenkin luotettaviks, niin te tulee kyllä muistaan aina. ”

Hän sanoittaa, että huolenpito, lämmin suhtautuminen ja luotettavuus ovat tekijöitä, jotka ovat lastensuojelun ammattilaisen tärkeitä omata. Katkelmasta voi lisäksi tulkita, että luotettavaksi koetut ja lämpimät ammattilaiset jättävät erityisen muiston sijoitetun lapsen sydämeen.

Myös perushuolenpidon on tärkeää toteutua päivittäin, jotta lapsi tuntee, ettei hänen tarvitse olla yksin vastuussa itsestään. Uskon, että perushuolenpidon toteutuminen on keskeisenä edellytyksenä voimaantumisen mahdollistumiselle. Kuten työni teoriaosuudessa toin esiin, Abraham Maslow (ks. esim. Franco 2022) kuvaa jokaiseen yksilöön vaikuttavia tarpeita pyramidina, jonka alin taso sisältää biologisen selviytymisen kannalta tärkeimmät fysiologiset tarpeemme. Sen jälkeen tulevat turvallisuuden, sosiaalisuuden ja arvostuksen tarpeet, jotka ovat vähemmän kiireellisiä ja tärkeitä ja joilla on yhteys itseioivallukseen. Ajattelen, että perushuolenpidon toteutuminen on lähtökohtana sille, että voimaantumisen tunne voi lähteä syntymään ja kehittymään. Maslow’n tarvehierarkian mukaisesti se voisi kuvastaa itsensä toteuttamisen tarvetta ja olla yhteydessä itseioivallukseen.

5.2.2 Lapsen osallistaminen

Nuorempi sisaruksista kertoo muistavansa tilanteen, jossa häneltä kysyttiin alle kouluikäisenä lapsena, haluaako hän mennä mieluummin sisarusten luo laitokseen asumaan vai isän luo. Hän kertoo vastanneensa:

”Mut siis mä vastasin siihen kyllä ja siis se niinkun kyllä ehkä niinkun kaduttaa kyllä mutta niinkun, miten mä ny sanoisin sen, että mulla vaan oli niin ikävä sua, et niinku mä vaan koin et mun on vaan vähän niinku pakko.”

Hän kuvaa myöhemmin katuneensa sitä, että vastasi haluavansa mennä sisarusten luo, ja kertookin podcastissa lisäksi, että toimi näin, koska ajatteli sillä hetkellä vain haluavansa leikkiä sisarustensa kanssa, joista oli ollut useamman kuukauden erossa. On toki huomionarvoista, että vaikka lapsen osallisuus ja mielipiteen selvittäminen ovat osa huostaanottoa, vastuu tehdyistä päätöksistä ja ratkaisuista on aina huostaanottopäätöksen tehneellä sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelussa myös lapsen mielipide on selvitettävä, sillä on luonnollista, ettei lapsi osaa välttämättä automaattisesti tuoda omaa mielipidettänsä esille.

Sisarukset kertovat ajatuksiaan siitä, miten he kokevat heidän äänensä tulleen kuulluksi osana päätösten tekoa. Nuorempi sisarus aloittaa muistelemalla omia kokemuksiaan:

”Mun niinku muistikuva on se et mä muistan siis, kun me käytiin just asiakasneuvottelutapaamisissa, kun ne päätetään ne tapaamiset siellä ja mä muistan niinko et se on ihan sama et oonks mä hiljaa vain sanonks mä mitään, niin se lopputulos on sama.”

Nuoremman sisaruksen kertomasta voi ymmärtää hänen kokeneen, että hänen mielipidettänsä ei ole huomioitu päätöksiä tehtäessä. Lisäksi tästä voi ymmärtää hänen tunteneen, että hänen mielipiteensä ilmaiseminen ei ole arvokasta, sillä hän ajattelee, että ei ole ollut merkityksellisesti eroa, onko hän ollut hiljaa asiakasneuvottelutapaamisissa vai tuonut niissä esiin näkemyksiänsä.

Vanhempi sisarus jatkaa kuvailemalla, miten hän kokee sosiaalialan ammattilaisten ottaneen huomioon hänen mielipiteensä biologisen vanhemman tapaamisiin liittyen:

”Siis mua kuunneltiin vaan sillon jos mä sanoin et mä en haluu nähä, niin sillon joo joo, ei ei tarvi mennä ei ei missään nimessä eikä millään koitettu niinku ees tukee sitä et no pitäiskö sun nyt kuitenkin mennä äitille tai isälle vaan siin vaiheessa oltiin oke, älä mee. Mut sit ku mä sanoin et mä haluaisin hei nähä iskää, et voisiks mä nähä vaik kaks kertaa tässä kuussa niin no, siitä täytyy keskustella sosiaalityöntekijän kanssa tai tms. ja sit mä olin ihan silleen, eli ei varmasti saa nähä.”

Myös vanhemmalle sisarukselle on siis piirtynyt mieleen käsitys, että hänen mielipiteillään ja näkemyksillään ei ole ollut päätöksenteon kannalta lopullista painoarvoa.

Tulkitsen sisarusten kokemusta tapaamisten toteutumiseen liittyen siten, että he eivät koe tulleensa aidosti kuulluksi. Lisäksi vanhemman sisaruksen puheesta saa vaikutelman, että ammattilaisten omat asenteet ja mielipiteet ovat vaikuttaneet siihen, mitä he ovat ajatelleet tapaamisista. Jos lapsi kokee, ettei hänen mielipidettensä huomioida riittävästi eikä hänen kanssaan pyritä tasavertaiseen yhteistoimintaan, voi tämä vaikuttaa lapsen voimaantumiseen kielteisesti. Lapsilähtöinen toimintatapa ei myöskään toteudu aidosti, jos lapsella ei synny kokemusta, että hän on saanut olla vaikuttamassa hänelle tärkeissä asioissa. Ammatilaisen on siis hyvä olla herkkätunteinen lapsen aloitteille ja pohtia, mitkä ovat niitä arjen tilanteita, joissa lapsen äänen kuulemista ja osallisuutta voidaan käytännössä toteuttaa. Ajattelen lisäksi, että vaikka lapsen mielipiteellä ei olisi aina varsinaista painoarvoa päätöksen lopputuleman kanssa, on ammatilaisen silti tärkeää kannustaa lasta ilmaisemaan avoimesti omia mielipiteitään ja osoittaa, että niiden ilmaiseminen on aina arvokasta ja että lasta kuunnellaan. Mikäli lapsi ei pääse riittävästi osalliseksi hänelle tärkeissä asioissa, voi tämä vaikuttaa lapsen hallinnan tunteeseen sekä voimaantumisen kehitykseen kielteisesti.

Siitosen (1999, 86) mukaan yksilön äänen kuuleminen on keskeistä voimaantumisprosessissa. Siitonen tuo esiin tämän olevan kuitenkin vaikea toteutua ilman toimivaa yhteisöä, luottamuksellista yhteistoimintaa ja tasa-arvoisen osallistumisen mahdollisuutta. Siitonen (1999, 71) erittelee kollegiaalisuuden ja tasa-arvoisen yhteistyön kokemisen olevan yhteydessä luottamuksen, arvostuksen, vastuullisuuden ja myönteisen ilmapiirin rakentumiseen. Ajattelen, että kun on kyse sosiaalialan ammatilaisesta ja sijoitetusta lapsesta tai nuoresta, nämä eivät lähtökohtaisesti ole tasavertaisessa asemassa keskenään, mutta joka tapauksessa pyrkiminen yhteistoimintaan ja osallistamiseen edistävät myönteisen ilmapiirin rakentumista, ja silloin myös lapsi saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta.

Kirjoitetuilla teksteillä on suuri merkitys työn suunnittelun ja päätöksenteon kannalta. Lisäksi osallisuuden vahvistaminen on sosiaalihuollon ammattilaisten lakisääteinen tehtävä. Osallistava kirjaaminen on yksi keino vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja kuulluksi tulemisen kokemusta. Siksi onkin erittäin merkityksellistä miettiä, kuinka asiakkaan osallisuuden kokemusta on mahdollista vahvistaa kirjaamisen keinoin. (Kivinen & Valovaara-Annola 2016.)

Osallistavaan kirjaamiseen liittyen nuorempi sisarus aloittaa valaisemalla omaa näkemystänsä asiasta:

”Et toi on jotenki, mun mielestä, jos miettii noita kirjauksia, niin ne ois ehkä helpompi kirjottaakkin, jos sen lapsen kanssa käytäis sitä läpitte.”

”Niin ja miks niitä kirjauksia ei vois vaikka tehdä niinku yhdessäki välillä, et jos niinku haluu, haluu sitten niinku kysästä mielipidettä johonkin siltä lapselta, niin se lapsi voi antaa mielipiteensä.”

Vanhempi sisarus jatkaa tuomalla esiin omia ajatuksiaan dokumentointiin liittyen:

”Et vähemmän silleen niinku kontrolloivasti ja enemmän ehkä sitä lasta osallis taen.”

”Eikä niin salamyhkäisesti että läppärin kansi kiinni ja äkkiä niinku kaikki niinku kiinni kun se lapsi tulee vaikka paikalle. Koska sit se on semmosta just et mitäköhän mä oon nyt tehny väärin ku mulle ei voida näyttää.”

Lapsen osallistaminen näyttäytyy aineistossani lapsen aktiivisen toimijuuden toteuttamisen kautta työväliseenä, jolla lapsilähtöistä ja voimaantumista tukevaa työskentelytapaa voidaan mahdollistaa käytännössä. Erityisesti osana dokumentointia sisarukset olisivat kuitenkin toivoneet, että heitä olisi osallistettu enemmän ja myös heidän mielipidettänsä eri asioihin olisi selvitetty aktiivisemmin. Vanhempi sisarus kuvaa, että olisi toivonut ammattilaisen toiminnan olevan lisäksi avoimempaa ja läpinäkyvämpää. Näin voidaan lisätä myös asiakkaan luottamusta ammattilaiseen. Lapsen osallistaminen osana dokumentointia on myös nähdäkseni hyvin konkreettinen tapa, jolla lapsen osallisuutta voidaan vahvistaa arjessa.

Vanhempi sisarus kuvailee, miten ammattilaisen valta voi vaikuttaa siihen, että lapsi alkaa muokata omaa käyttäytymistään:

”Nii, ja sit se lapsi rupee niinku esittää jotain niinku vaan miellyttääkseen niitä ns. tarkkailijoita, et oli kyse sitten just, vaikka sijaisvanhemmista, sosi-aalityöntekijöistä, opettajista siellä niinku koulussa tai ihan niinku muita tämmösiä, joilla on vähänkään auktoriteettia tai niinkun vallan, tiäkkö mitä tarkoitan, tämmöstä vallan niinku mahollisuutta.”

Sisarusten puheista on ymmärrettävissä, että heidän osallistamisensa sekä heidän näkemysien ja mielipiteiden aktiivisen selvittämisen sijaan heitä tarkkailtiin paljon sijoitusten aikana ja heidän käyttäytymisestänsä tehtiin erilaisia johtopäätöksiä ja tulkintoja. He

kokivat olleensa jopa jatkuvan tarkkailun alaisina. Tämä johti siihen, että he alkoivat muokata omaa käytöstään, jotta se näyttäisi työntekijöiden silmissä mahdollisimman hyvältä, sillä he tulivat tietoiseksi myös siitä, että heidän tekemisiään kirjattiin muistiin erilaisiin järjestelmiin.

Sisarukset tuovat aineistossa lisäksi esiin oman näkemyksensä lapsen kanssa keskustelemisen ja hänen osallistamisensa tärkeydestä myös siitä näkökulmasta, ettei käytöksestä tehtäisi vääränlaisia tulkintoja ja sen perusteella mahdollisesti lasta koskevia päätöksiä. Yhdessä tekemiseen pyrkiminen on siis ensiarvoisen tärkeää ja samoin se, että lapsen kanssa käydään kahdenkeskisiä keskusteluja avoimesti niin, että lapselle annetaan tila ja mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä asioihin. Uskon, että osallisuus lisää lapsen tunnetta siitä, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä, ja se edesauttaa tätä kautta myös lasta voimaantumisessa.

5.2.3 Tunteiden käsittelyn tukeminen

Yksi tärkeä teema, jonka löysin aineistosta, ovat tunteet ja niiden käsittely. Sisarukset kertovat kokemuksistaan sijaishuoltoapaikoissa tunteiden käsittelyyn liittyen. Nuorempi sisaruksista luonnehtii:

”Mä en muista kertaakaan, että multa, mulle olis tultu sanomaan niin kun jotain et, mä oisin saanu käsitellä niitä tunteita. Mä en muista kertaakaan et joku ois niinkun halannu mua silleen et se on ihan ok et sä tunnet tollain sun äitiä kohtaan, kun sä nyt lähdit sieltä kotilomilta, et se on ihan ok.”

Vanhempi sisarus jatkaa:

”Just niinku itkusuus oli hyvä esimerkki. Sit mun mielestä on niinku just kaikki levottomuus ja tämmönen kiukkisuus mitä niinku varmasti näkyy paljon nuoren ja lapsen elämässä, niin miten nää merkit niinku tulkitaan yleensä, mun mielestä aina niinku pääsääntösest huonoks, huonoks niinku käytökseks, ilman niinku silleen semmosta tiäkkö, syvempää ymmärrystä.”

Sisarukset ovat kokeneet kertomansa perusteella, että sijaishuoltoapaikoissa heidän äänensä ei tullut usein kuulluksi, eikä heitä kannustettu avoimeen ja rakentavaan vuorovaikutukseen. Tämä johti siihen, että he eivät oppineet käsittelemään omia tunteitaan, ja

etenkin negatiivisten tunteiden näyttämisen he kokivat usein johtavan heidän syyllistämiseensä.

Tunteet ovat olennainen osa myös Siitosen voimaantumisteoriaa, jossa emootiot-luokkaan kuuluviksi voimaantumisen osaprosesseiksi luokitellaan muun muassa avoimuuden ja kuulluksi tulemisen, turvallisuuden ja joustavuuden sekä innostuksen, toiveikkuuden ja onnistumisen kokemukset. Tunteet antavat Siitosen mukaan tietoa ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta sekä tukevat energisoivaa toimintaa. Emootiot vaikuttavat toiminnan laatuun ja henkilökohtaisiin päämääriin sekä kyky- ja kontekstiuskomuksiin. Jos ihmisellä on ympäristössään vaikeuksia näissä osaprosesseissa, hän voi Siitosen (1999) mukaan jäädä voimaantumattomaksi, mikä johtaa heikkoon sitoutumiseen. (Mt.151–152.)

Ihminen käyttää Siitosen mukaan emootioiden antamia johtolankoja myös arvioidessaan, onko hänellä mahdollisuuksia asettaa ja saavuttaa päämääriä omista lähtökohdistaan. Kun ihminen kokee kontekstinsa mahdollistavaksi ja siinä toteutuu turvallisuus, avoimuus, joustavuus, hänen on mahdollista päättää pyrkiä asettamiinsa päämääriin ja syntyy myös halu asettaa uusia päämääriä. Yksilön toiveikkuus ja positiivinen lataus ovat merkityksellisiä omien voimavarojen vapautumisessa ja kun hän arvioi kontekstinsa mahdollistavaksi ja itsensä kykeneväksi saavuttamaan päämäärän, hän todennäköisesti löytää myös päämäärän saavuttamisessa tarvitsemansa voimavarat. Voimaantumisprosessissa emootioiden antama evaluatiivinen tieto ja johtolangat ovat suuressa merkityksessä, sillä niiden sisältämien tiedon ja vihjeiden perusteella yksilö tulkitsee erityisesti kontekstinsa turvallisuutta, hyväksyntää, ilmapiiriä, tukea ja toimintavapauttansa. (Siitonen 1999, 151–152.)

Oman näkemykseni mukaan on tärkeää, että lapsi oppii aikuisen turvin kokemaan, että erilaisia tunteita on turvallista tuntea ja näyttää myös ulkopuolelle. Lisäksi kasvattavan aikuisen rooli on sanoittaa lapsen eri tunnetiloja, jotta lapsi oppii myös itse tunnistamaan ja nimeämään tunteita. Lapsi voi tuntea esimerkiksi surua tai hämmennystä tultuaan kotilomalta, ja nähdäkseni häntä kasvattavan aikuisen on tällöin tärkeä sanoittaa lapselle, että on normaalia, että tuntee näin, ja keskustella myös yhdessä, mistä erilaiset tunteet voivat syntyä, jotta lapselle ei jäisi kokemusta, että tunteet ovat jollakin tavalla vääriä tai että niitä ei saisi kokea.

Tunteisiin ja niiden käsittelyyn liittyen nuorempi sisaruksista havainnollistaa, miten se, ettei ole ollut turvallista aikuista lapsena, on vaikuttanut hänen kykynsä sanoittaa tunteita ollessaan itse aikuinen:

”Kyl mä muistan et lapsena mä olin oikeesti sika surullinen et niinkun lähti jostain kotilomilta, niin sitte se, että ei oo ketään kelle sanoo sitä, ei oo ketään kelle sanottaa niitä asioita. Ja ku sä et opi siihen nuorena niin onhan se ihan sika vaikee vanhana niinkun ruveta opetteleen sanottaan omia tunteita ja tiiäkö fiiliksiä.”

”Ja sitte siitä on varmaan niinku muutenki niinku et miten sit käsittelee kaikki asiat ja tunteet ja kaikki muut, ei se pelkkä se itkeminen, se häpeä se kaikki viha mikä siitä on tullu tiiäkö, sut on laitettu semmoseks niinkun, et sut ammutaan aina alas koska, sä et niinkun, tai niin vaikea selittää mut silleen et sä oot aina ollu siinä keskipisteellä ja sä oot aina ollu joka tapaukses vääräs mitä vaan sä mietit, koska joku sanoo et sä et oo oikeessa niistä sun kasvat-tajista.”

Lisäksi hän pohtii, miten tärkeä kuuntelemisen taito on lasta kasvattavalla aikuisella:

”Mun mielestä ois ihan älyttömän tärkeätä se että kun se itkuinen lapsi tulee just esimerkiks kotilomilta, niin sille yritetään niinkun, sen annetaan niinku itte sanottaa niitä fiiliksiä tai niinkun yrittää niinku luottaa semmosta, tai yrittää luoda luottamuksellista niinku suhdetta siihen lapseen, ettei niinku syötä välttämättä semmosta niinku ajatusta siihen lapseen, et sä nyt itket ku sä tulit kotilomilta, vaan antais sen lapsen ite puhua ja niinkun tuoda ne ajatukset, fiilikset koska sillon sä et vaikuta siihen, sillon sä saat paremmin käsityksen, et mistä ne kaikki tunteet kumpuaa.

Aineistosta on tulkittavissa, että jos lapsi ei opi tunnistamaan ja säätelemään omia tunteitaan, hänen päähänsä voi syntyä jatkuva tunteiden sekamelska ja esimerkiksi suru tai pettymys voi naamioitua vihaksi. Sosiaalialan ammattilaisten olisi siis tärkeää luoda ympäristö, jossa lapset ja nuoret pystyvät kertomaan mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti tunteistaan ja käsittelemään niitä turvallisesti sekä saamaan kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Tämä on nähdäkseni yksi voimaantumista vahvistava tekijä, jota työntekijä voi edistää omalla toiminnallaan. Ajattelenkin, että sijaishuollossa työskentelevällä ammattilaisella tulisi olla osaamista ja halua keskustella lasten ja nuorten kanssa myös syvällisellä tasolla sekä antaa heille tilaa erilaisten tunteiden ilmaisemiseen. Avoin vuorovaikutus, jossa lasta kuunnellaan ja hänen kanssaan keskustellaan, luo turvallisen ilmapiirin, joka mahdollistaa myös voimaantumisen kokemuksen luoden lapselle tai nuorelle toiveikkuutta ja uskoa omaan kykyihinkin.

Vanhempi sisarus tuo esiin ajatuksiaan sijaisperheessä asumisesta sekä tunteiden käsittelyn tukemisen tärkeydestä:

”Mut mä oon miettinyt totaki, että kun on esim meijän kohalla tapahtunu tämän, okse vaan niinkun ajautunu niitten sijaisvanhempien toimesta koska meijän niinku vanhemmat on ollu niin hankalia niin niist on vaan tullu noin kyynisiä ja kylmiä meitä kohtaan. Vai onko niinkun sosiaalialan seulat vaan niin tavallaan, miten se sanotaan niinku, ei oo tarkat, et ei osata muka niinku noinkin normaalia asiaa et kuinka tärkeätä lapsen on näyttää kaikkia tunteita ja miten sä tuet häntä näyttämään et eikä tämmösiä, ku sä kuitenkin oot sosiaalialalla.”

Vanhempi sisarus pohtii edellä, ovatko sijaisperheen ja biologisten vanhempien väliset ristiriidat voineet vaikuttaa siihen, että heihin on suhtauduttu sijaisperheen taholta negatiivisesti. Hän myös pohtii, miten tärkeää olisi, että sosiaalialan ammattilainen osaisi tukea lasta tämän tunteiden ilmaisemisessa.

Lisäksi hän tuo esiin ajatuksiaan ikävän tunteen merkityksestä sijoitetun lapsen arjessa sekä antaa oman ehdotuksensa, miten siihen voisi sijaishuollon keinoin vastata:

”Olis pitäny tukee paljon niinkun vahvemmin ja niinkun vastata siihen lapsen ikävään et jos sil on hirvee ikävää niit vanhempia ja se ei saa sitä turvaa ja rakastettua kotia siellä mihin hänet on sijoitettu, niin miksei sitä vaikka lisätä kerralla sitä niinkun tapaamista.”

Vanhemman sisaruksen mieltä on jäänyt luonnehdinnan perusteella askarruttamaan, olisiko tapaamisten määrää ollut syytä lisätä silloin, kun ikävä vanhempaa kohtaan oli kova eikä sijaishuoltopaikka voinut vastata riittävästi lapsen ikävään. Kertomuksesta saa lisäksi sellaisen käsityksen, että hän ei ole ymmärtänyt, miksei tapaamisten määrää ole voitu lisätä.

5.2.4 Läheisten ihmissuhteiden tukeminen

Sisarusten mukaan sijoitusperheen ja biologisen vanhemman välillä oli usein ristiriitoja tai eriäviä näkemyksiä. Lisäksi sisarukset ovat kokeneet tavan, jolla heidän biologisista vanhemmistansa on puhuttu sijaisperheissä, usein ikävänä ja negatiivissävytteisenä. Kuten myös Kalliola ja Paaso (2021, 153) huomauttavat, tulisi työntekijöiden puhua kunnioittavasti lasten vanhemmista, vaikka he eivät näiden tekoja lasta kohtaan ymmärtäisikään.

Nuorempi sisarus jatkaa kuvailemalla kokemuksiansa hänelle tärkeiden ihmisten välillä lapsena:

”Et ne aikuiset ihmiset, jotka pitää susta niinku huolta niin ne niinku riitelee keskenään ja sit sä yrität taas miellyttää siinä keskellä molempia ettei ne riitelis.”

Lisäksi hän jatkaa tarkentamalla:

”Loppujen lopuks kuitenkin se ajautu siihen et mejän niinku toinen vanhemmista vihas sitä et me asuttiin siellä, vihas niitä aikuisia ketkä hoiti meitä ja samoin ne ihmiset, jotka hoiti meitä eli ne sijaisvanhemmat niin nehän haukku mejän äitiä et se on aina kännissä, se tuli tapaamiseen niin kännissä, sä et nää äitii koska se oli kännissä. Ja koska jos mä mietin omaan niinkun itseäni niin mähän oon oikeesti ollu tossa vaiheessa niinkun ala-asteikänen, niin en mä tiedä niinkun pitäiskö mun edes tietää et äiti on alkoholisti.”

Nuorempi sisarus muistelee edellä ristiriitaisia välejä sijaisperheen ja biologisen vanhemman välillä. Hän kokee jääneensä erittäin ikävällä tavalla aikuisten välisten ristiriitojen sijaiskärsijäksi sekä yhteensovittajaksi. Lisäksi hän pohtii, oliko välttämättä pienen lapsen edun mukaista, että hänelle oli kerrottu äidin olleen toistuvasti humalassa. Lähtökohteisesti tällainen voi aiheuttaa varmasti paitsi huolta myös hämmennystä lapsen mielessä, sillä lapsi ei pysty hahmottamaan tai käsittelemään mielessään mielensterveys- ja riippuvuustason sairauksia samalla tavalla kuin aikuinen. Lisäksi ajattelen, että sosiaalialan ammattilaisen tulisi keskustella lapsen kanssa toteutumattomista tapaamisista sekä pyrkiä puhumaan biologisesta vanhemmasta myönteiseen sävyyn ja lapsen ikätaso huomioon ottaen sopivalla tavalla, jos tapaamiset eivät syystä tai toisesta onnistu. Nuorempi sisarus kuvailee itselle tärkeiden aikuisten välejä riitaisina ja kertoo yrittäneensä itse toimia riitojen sovittajana. Hän kertoo lisäksi jopa ymmärtäneensä, että biologisen vanhemman ja sijaisperheen välisten ristiriitojen takia he ovat joutuneet vaihtamaan sijaisperhettä.

Vanhempi sisarus muistelee tapaa, jolla hänelle on kerrottu tapaamisen peruuntumisesta äidin kanssa:

”Se niinku tuodaan sulle just noin ilmi et sä just pienessä päässä joudut miettimään sitä että eiks se halua nähä mua, miks siin ei voida niinku taas keksi jotain syytä et hei, sun äitille tuli este, et tota vaikka se joutuu viemään koiran lääkäriin tai jotain tämmöst niinku valkonen valhe pienelle lapselle koska kyl mä ainaki muistan et mä olin aina sillee et jouduin pettymään siitä et okei äiti

ei nyt tuu tai okei me ei voidakaan lähteä äitille, et se oli just sen äitin vika jollon se tottakai niinku heijastu meihin, et se ei halua nähdä meitä.”

Hänen kertomustansa kuvastaa se, miten hän olisi toivonut, että hänelle olisi pienenä lapsena kerrottu tapaamisten peruuntumisesta äidin kanssa pehmeämmin, eikä välttämättä olisi aina kerrottu oikeaa syytä, miksi tapaaminen on peruuntunut. Tapaamisten peruuntuminen on aiheuttanut vanhemmassa sisaruksessa voimakkaita pettymyksen sekä hylätyksi tulemisen tunteita.

Nuoremmalla sisaruksella on samankaltainen kokemus:

”Ja kyl määki muistan et se oli aina niinku negatiivisella sävytteellä kerrottu silleen että no, sun äiti ei tuu näkeen sua. Niin sit sä oot silleen et okei, just niinku sä sanoitki, että se vika niinkun et se ei halua nähdä mua et se ei ollu semmonen et okei nyt niinku tapahtu tämmönen et tiäkkö et käydään se sen lapsen kanssa läpitte.”

Hänelle on jäänyt siis myös tunne, että tapa, jolla asia on esitetty, on ollut negatiivissävytteinen. Esittämistapa on lisäksi johtanut siihen, että sisarus on tulkinut, ettei vanhempi ole halunnut nähdä häntä. Hänen toiveensa olisi ollut, että hänen kanssaan olisi keskusteltu tapahtuneesta enemmän, eikä tuotu sitä ainoastaan esiin ilmoitusluontoisena asiana.

Sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kohdalla lastensuojelulaki velvoittaa turvaamaan lapselle tärkeät ihmissuhteet, kuten esimerkiksi suhteet vanhempiin ja sisaruksiin. Itse ajattelen, että biologisen suvun olemassaolo on tärkeä huomioida ja mahdollistaa myös yhteydenpito sukulaisiin sekä tärkeisiin henkilöihin, mikäli siihen ei ole selkeää estettä eikä se esimerkiksi vaaranna lapsen tai nuoren turvallisuutta. Lapsella on aina jonkinlainen side biologiseen sukuunsa läpi elämän jo geneettisen perimänkin kautta, ja tuota suhdetta olisi myös sijaishuollon keinoin tärkeä tukea. Huostaanoton myötä yhteydenpito lapsen ja hänen lähteisten välillä muuttuu suunnitelmalliseksi ja aikataulutetuiksi tapaamisiksi, mutta yhteydenpidon tukemisen ja sen varmistamisen tulisi siitä huolimatta olla yksi sijaishuollossa työskentelevien ammattilaisten olennaisimpia tehtäviä.

Nuorempi sisarus kuvailee, miten tärkeänä hän olisi kokenut, että suhdetta biologiseen vanhempaan olisi tuettu vahvemmin sijoituksen aikana:

”Koska jos te mietitte niinku esiteiniä niin kyllähän siinä tulee sit kaikki ystävät menee edelle ja tämmönen hengailu sun muu, mut silleen jos sä mietit nyt kumpi on pitkällä tähtäimellä sulle hyödyllisempää, se et sulla ois esimerkiksi se isä, isähahmo siinä sun elämässä silloin ku sä täytät sen kaheksantoista vai ne sun teini-ikäset kaverit, niin kyllä mä haluaisin et se isähahmo ois mulla sielä mikä ei välttämättä tällä hetkellä mulla esimerkiks oo mulla niin vanhvaa sidettä koska sitä ei oo tuettu sillä tavalla.”

Kertomuksesta saa käsityksen, että nuorempi sisarus olisi teini-ikäisenä jopa kaivannut, että häntä olisi hieman ”patisteltu” viettämään vanhemman kanssa aikaa, sillä se olisi luonut pohjaa elämänmittaisen suhteen rakentumiselle oman vanhemman kanssa. Sosiaalialan ammattilaisen on siis olennaista tehdä ratkaisuja sijoitetun lapsen elämässä myös kauaskantoisesti sekä ottaa huomioon, miten nykyhetkessä tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen.

Sisarukset myös pohtivat, mitä on tarpeeton tai turha yhteydenpito vanhempaan tai voiko sellaista olla olemassa. On huomionarvoista, että yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin ei lähtökohtaisesti voida rajoittaa ilman voimassa olevaa rajoituspäätöstä, kuten Aer (2012, 119) mainitsee tarkentaen, että yhteydenpidon rajoittamiselle tulee olla myös aina lastensuojelullinen peruste.

”Sit mä luin täältä semmosen kohdan, että me oltiin soitettu tarpeettomasti isälle, että ei saa soittaa. Mulla herää tohon kysymys että miten joku voi määrittellä mikä on turha puhelu sun omalle isälle. Sähän voit soittaa vaikka et, iskä, mä tein tänään ihan sika hyvän pesto-pastan koulun jälkeen, et on ihan sika hyvää, moikka.”

Sisarukset kokevat, että heidän isänsä ulkomaalaistaustan takia hänet leimattiin huonoksi vanhemmaksi, jonka he uskovat olleen myös syy sille, että he päätyivät asumaan erilaisiin sijoituspaikkoihin eivätkä isänsä luo. Vanhempi sisarus muistelee, kuinka se, miten isästä puhuttiin negatiiviseen sävyyn, vaikutti hänen omaan asennoitumiseensa vanhempaa kohtaan:

”Se isoin syy kuitenkin, oli myös se että sit mejän niinkun, tai meitä aivopes-tiin tosi paljon sillee, et meille kysyttiin ja sanottiin just silleen et asetettiin iskä tosi huonoon valoon. Et tosi usein, kun iskä tuli vaik moikkaaki meitä niin mä olin vähän silleen et mee pois, et en mä haluu et sä tuut tänne ja niinku en suostunu kattoon silmiin tai tämmöstä ja mult kysyttiin asioit silleen et sä et varmaan haluu mennä iskälle et sulla on varmaan parempaaki teke-mistä ja sit se rupes meneemään niinku tommoseks mejän välit jossain koh-taa.”

Ikävimmillään sosiaalialan ammattilaisen toiminnasta voi siis jäädä lapselle kokemus, että häntä ”aivopestään” omaa vanhempaansa vastaan. Sanallisen kuvailun perusteella ammattilainen näyttää johdatellen lapsen ajattelua asettamalla kysymykset vanhemman kanssa vietetystä ajasta tietynlaisiksi lähtökohtaisiksi olettamuksiksi, mikä on vaikuttanut sisaruksen kertoman perusteella merkittävästi suhteen laatuun vanhemman kanssa. Tämä ei käsittääkseni ole lapsen edun mukaista eikä edistä niitä peruseriaatteita, mitä sijais-huollon toteuttamiseen tulisi myös lain mukaan kuulua.

Pohdin, että sukulaissuhteiden tukeminen voi liittyä myös vahvasti voimaantumiseen. Kuten aikaisemmin toin esiin, on lapsella aina ainakin jonkinlainen side sukulaisiinsa jo perimänkin kautta. Uskon sen vahvistavan myös identiteettiä ja sitä kautta edistävän hen-kistä voimaantumista, kun lapsella on mahdollisuus tuntea olevansa osa sukuyhteisöä. Tietoisuus omista sukujuurista voi myös lisätä itsetuntemusta sekä vähentää yksinäisyy-den tunnetta yhteenkuuluvuuden kokemisen kautta. Jos lapsi nimenomaan itse toivoo saa-vansa tavata säännöllisesti sukulaisiaan, olisi mielestäni tärkeää, että tähän pyrittäisiin järjestämään mahdollisuus säännöllisin väliajoin sekä muutenkin mahdollistamaan yh-teys lapselle tärkeisiin ihmisiin.

Sisaruksilla on kuitenkin viimeisessä sijaisperheessä asumisesta päinvastainen kokemus. Nuorempi sisarus avaa omaa kokemustansa viimeisessä sijaisperheessä asumisesta:

”Et se pitää niinku sanoo, että sillon ku me muutettiin tähän viimiseen sijais-perhee seen just, niin se vanhemmista, he eivät enää kohdistanut meihin ne-gatiivisia asioita esimerkiks meidän omista vanhemmistaan. He eivät kerto-nut meille, että näin on oikea, tämä on oikea uskonto, eihän. Ne näytti vaan oman kasvatustavan mihin me sit niinku pyrittiin sulautumaan. Meillä sai olla se uskonto sielä, siihen ei, sitä ei kommentoitu. Meillä oli mejän äiti jota me rakastettiin, sitä ei kommentoitu. Meillä oli isä jota rakastettiin, mejän siskot joita me rakastettiin, ei kommentoitu. Meidän niinku annettiin, meille annet-tiin se tuki rakentaa omaa elämää.”

Vuorovaikutus sijaisperheen ja biologisen perheen välillä on ollut sisaruksen kuvailun perusteella toimivaa, ja sisaruksille on annettu tilaa kasvaa omaksi itsekseen.

Vanhempi sisarus jatkaa sanoittamalla viimeisessä sijaisperheessä asumista tärkeäksi käännekohtaksi elämässään, joka on muokannut voimakkaasti hänen koko persoonaa ja identiteettiään:

”Ja kasvaa niinku vähän niinkun koko ajan silleen ite ja löytää omaa suuntaa et toi oli se mun mielest se mejän elämän käännekohta, et ilman tota kokemust välttämättä me ei oltas tämmösiä ku me ollaan.”

Viimeisessä sijaisperheessä sisarukset kokivat tulleen hyväksytyiksi omana itsenään. He kuvailevat, että heille annettiin tuki rakentaa omaa elämää ja kasvua sekä löytää omaa suuntaa, minkä he kokivat merkitykselliseksi käänneeksi elämässään. Siitosen voimaantumisteoria (1999, 140) sisältää ajatuksen, että vapaus, itsesääteily ja oman hallinnan tunteen kokeminen ovat merkityksellisiä ihmisen päämääriin pyrkimisen, positiivisen asenteen muodostumisen, itseluottamuksen vahvistumisen sekä sisäisen voimantunteen rakentumisen kannalta. Tämä Siitosen teorian tulos mukailee myös oman tutkielmani tulosta, sillä se, että sisaruksille annettiin vapaus elää oman näköistään elämää ja heille tärkeitä asioita kunnioitettiin, antoi heille mahdollisuuden kasvaa omaksi itsekseen ja lopulta myös löytää itsensä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Keskeiset tulokset suhteessa tutkimuskysymykseen

Tutkielmani päätavoite oli vastata kysymykseen, mitä voimaantumisen kannalta merkityksellisiä asioita lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta tulee esiin lapsena huostaanotettujen sisarusten kertomana. Lisäksi tarkastelen, mitä voimaantumista vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä lastensuojelun ammattilaisten toiminnasta on eriteltävissä aineiston perusteella. Kun peilaan tutkielmani tuloksia asettamaani tutkimuskysymykseen, voin todeta päässeeni tavoittelemaani päämäärään.

Käyttämäni aineisto on varsin rikas ja monipuolinen. Arvostan, miten avoimesti siinä jo nuoriksi aikuisiksi varttuneet lapsena huostaanotetut sisarukset kertovat omista vaikeista ja kipeistäkin kokemuksistaan. Uskon, että nuorten rohkea avautuminen voi edesauttaa myös sellaisen kulttuurin ja ilmapiirin luomista, jossa vaikeista tai jopa häpeällisistä asioista saa ja uskaltaa puhua avoimemmin. En tiedä, oliko sisaruksilla tarve puhua podcastissa enemmän huonoista kuin hyvistä kokemuksista, mutta sain sellaisen vaikutelman, että heillä oli ollut huostaanoton aikana enemmän voimaantumista heikentäviä kuin vahvistavia kokemuksia.

Oma näkemykseni on, että jokaisen sosiaalialalla työskentelevän on syytä tiedostaa, miten merkityksellistä lastensuojelussa tehtävä työ on ja kuinka kauaskantoisia vaikutuksia sijoitettujen lasten elämässä heidän toiminnallaan voi olla. Aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että sisarukset pystyvät prosessoimaan nykyhetkessä varsin rakentavasti huostaanotto-prosessin aikaisia tapahtumia. Kuten tutkielmassani silti korostan, tavoitteeni ei ole arvioida, kuinka todenperäisiä sisarusten tulkinnat menneistä tapahtumista ovat, vaan nostaa keskiöön kahden ihmisen ainutkertaiset kokemukset huostaanotto-prosessista. Saamiani tutkimustuloksia ei siis ole mahdollista yleistää, sillä tutkielmani keskittyy kahden ihmisen ainutkertaisiin ja omakohtaisiin kokemuksiin. Lisäksi olisi hyvin vaikea edes yrittää analysoida, millä tavoin traumat ja katkokset lapsen kiintymyssuhteissa ovat vaikuttaneet siihen, miten arki eri sijaispaikoissa on sujunut. Usein arjessa erilaiset ilmiöt kietoutuvat monin tavoin yhteen, eikä niitä aina pysty selkeästi erottamaan toisistaan. On kuitenkin huomionarvoista, miten paljon ikäviä kokemuksia sisaruksilla on erilaisista

sijoituspaikoista, joissa he ovat asuneet sijoitustensa aikana ja miten se on vaikuttanut myös heidän voimaantumiseensa.

Tarkasteltuani aineistosta nousseita teemoja havaitsin melko pian, että sosiaalialan ammattilaisen toiminta voi useista tekijöistä riippuen olla kaikissa niissä vaihtelevasti joko voimaantumista vahvistavaa tai sitä heikentävää. Esimerkiksi säännöt ja rutiinit voivat olla hyviä ja luoda turvaa, mutta liian tiukat tai joustamattomat säännöt taas eivät luo voimaantumista tukevaa ilmapiiriä. Ennakoitavuus puolestaan yleisesti lisää sisäisen voimantunteen rakentumista esimerkiksi turvallisuuden tunteen voimistuessa, mutta mikäli sosiaalialan ammattilaisen toiminta ei ole ennakoitavaa, se ei tue myöskään voimaantumisessa.

Tutkielmani kannalta keskeinen löydös sosiaalialan ammattilaisen lasta tukevaan voimaantumiseen nähden on lapsilähtöinen toiminta. Lapsilähtöinen ja lasta voimaannuttava sosiaalialan ammattilaisen toimintatapa toimiikin työssäni kattokäsitteenä kaikille siitä löytyneille teemoille. Kahden jo aikuiseksi kasvaneen, lapsena huostaanotetun sisaruksen kertomuksista käy ilmi, että mikäli lapsi joudutaan lastensuojelun toimesta sijoittamaan kodin ulkopuolelle, on ammattilaisen mahdollisimman ennakoitava ja lapsilähtöinen toiminta lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen varmistamiseksi erittäin tärkeää. Lisäksi ennakointi osoittautui tutkimukseni perusteella yhdeksi voimaantumista edistäväksi tekijäksi. Tietysti on ymmärrettävää, että toisinaan esimerkiksi kiireellisen sijoituksen tilanteessa on toimittava hyvin nopeasti, eikä ennakoinnille jää silloin välttämättä riittävästi aikaa. Uskon kuitenkin kiireellisen sijoituksen tilanteen tai sijaispaikan vaihtumisen olevan harvoin niin akuutisti kiireellinen, ettei lapselle olisi aikaa tai mahdollisuutta kertoa, mitä on tapahtumassa ja miksi ratkaisuun on päädytty.

Lapsilähtöisessä toiminnassa ennakoitavuus huomioiden lapselle tulee kertoa hänen kehitystasonsa mukaisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos sijoituspaikkaa joudutaan muuttamaan. Lapsen on tärkeä tietää, milloin ja mihin hän on menossa, sekä kertoa muutosten syyt. Toki jo lastensuojelulaissa 2007/417 määritellään, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, miksi hänet on otettu huostaan. Lisäksi sosiaalityöntekijän on selostettava niitä toimia, joihin lapsen asiassa on ryhdytty tai joihin aiotaan ryhtyä. Riittävän tiedon saamisella omasta tilanteesta on

muutenkin paljon merkitystä, sillä lapsi saattaa alkaa tehdä myös vääränlaisia oletuksia, mikäli hän ei saa tarpeeksi tietoa omasta tilanteestaan.

Laadukkaassa, voimaantumista tukevassa sijaishuollossa lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi koko huostaanotto-prosessin ajan ja saa kokemuksen, että hänen mielipiteillään on väliä ja häntä kuunnellaan. Pidän tärkeänä, että lastensuojelun ammattilainen pohtii, miten lapsen näkemystä voidaan vahvistaa niin työn dokumentoinnissa kuin arjen käytännöissä. Lapsen osallisuutta eli osallistumista omiin asioihin tulee vahvistaa läpi työskentelyn lastensuojeluasiakkuuden aikana. Pohja lapsen osallisuudelle rakentuu myönteisen vuorovaikutuksen kautta lapsen ja hänelle tärkeiden aikuisten välillä. Osallistava toiminta on siis olennaisen tärkeää samoin kuin se, ettei lapsen tai nuoren käytöksestä tehdä päätelmiä tai oletuksia keskustelematta asioista ensin lapsen itsensä kanssa. Kuten jo tutkielmani teoriaosuudessa totesin, on osallisuus kaikissa lasta koskevissa asioissa suojattu erittäin vahvasti jo lainsäädännön tasolla. Lapsen oma kokemus siitä, että hän on voinut olla vaikuttamassa häntä koskevien asioiden käsittelyssä, kertoo osallisuuden toteutumisesta. Jos lapsella ei ole kokemusta, että hän olisi saanut vaikuttaa omiin asioihin, ei osallisuus ole toteutunut ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Aineistosta tulee esiin yleisluontoisesti sosiaalialan ammattilaisen toiminnasta syntyvä valtautuvuus ja lapseen sekä vanhempaan kohdistuva kontrolli. Tämä tutkimukseni tulos on samansuuntainen kuin Liisa Hokkasen (2014, 77) väitöskirjatutkimuksen, jonka mukaan vallan käsite liittyy olennaisesti empowermentiin. Olennaista Hokkasen mukaan on lisäksi se, miten tätä valtaa käytetään, ja tätä väitettä tukevat myös oman tutkielmani tulokset. Huostaanotto-prosessin aikana sisarukset pyrkivät muokkaamaan aktiivisesti omaa käytöstään, sillä he tulivat tietoisiksi sen vaikutuksista myös ammattilaisten teke-miin päätöksiin. Jos sijoitetulla lapsella on tunne, että häntä tarkkaillaan jatkuvasti ja hänen toiminnastaan tehdään erilaisia johtopäätöksiä, lapsi voi ottaa roolin, jossa hän alkaa miettimään tarkasti omia tekemisiään tai miellyttämään tarkkailijoitaan. Tällöin hän ei luonnollisesti voi olla oma itsensä ja hänelle jää myös väistämättä kokemus, ettei tule kohdatuksi omana itsenään. Rooli voi helposti tulla ikään kuin osaksi identiteettiä ja seurata yhä aikuisuudessa, mikä voi näyttäytyä esimerkiksi liiallisena miellyttämishaluna tai vaikeutena tuoda omia ajatuksia tai mielipiteitä avoimesti esiin.

Pohdin myös graduprosessini aikana, miten suuri valta lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on huostaanottopäätöksessä sekä koko huostaanoton prosessissa. Lapsen kokonaistilannetta arvioidessaan jokainen sosiaalityöntekijä antaa varmasti painoarvoa hieman eri asioille, ja tämä heijastunee myös lapselle ja nuorelle esimerkiksi siinä, miten hän kokee tulleen kuulluksi ja nähdyksi prosessin eri vaiheissa. Myös sosiaalityöntekijän päätöksentekopositio sekä tehtävä vallan, kontrollin ja suojelun toteuttajana on paitsi haastava myös samanaikaisesti eräällä tavalla ristiriitainen ja tämä on kokonaisuus, joka voi lisätä jännitteistä ilmapiiriä lapsen tai nuoren ja sosiaalityöntekijän välillä. Huostaanottoa on lisäksi perusteltua pitää erityistä eettistä puntarointia vaativana tilanteena. Tämän lisäksi lastensuojelulaki on sisällöltään aika monitulkintainen.

Sosiaalityöntekijän tekemät päätökset lastensuojelussa ovat kuitenkin suuria ja vaikuttavat usein merkittävällä tavalla lapsen koko loppuelämään. Huostaanoton oikea-aikaisuuden määrittäminen tekee myös oman näkemykseni mukaan huostaanoton päätöksestä haastavan, sillä joskus lapsen tilanne on voinut olla jo pitkän aikaa samanlainen, eli huostaanoton kriteerit ovat täytyneet lapsen elinolosuhteita arvioitaessa jo tasaisen ajan jakson. Tällöin voi tuntua ristiriitaiselta perustella lapselle ja perheelle, miksi juuri kyseisenä hetkenä huostaanoton valmisteluun on ryhdyttävä. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin myös oman tutkielmani tulosten perusteella ensiarvoisen tärkeää perustella lapselle riittävästi päätöksensä, jotta lapsi pystyy hahmottamaan oman elämänsä kokonaisuutena ja ymmärtämään, millä perustein hänen etunsa mukaisia ratkaisuja on pyritty tekemään.

Sisarusten kertomusten valossa yksittäisellä luotettavalla aikuisella voi olla merkittävä rooli lapsen elämässä. Tällaisella aikuisella, joka antaa tilaa lapsen tunteille ja ajatuksille sekä luo hyväksyvän ilmapiirin kasvaa omaksi itsekseen, voikin olla käänteentekevä rooli lapsen elämässä. Sisarukset arvioivat, että ilman tällaista kokemusta he eivät olisi sellaisia kuin nykyisin ovat. Näyttäisi siltä, että jos lapselle tärkeä aikuinen uskoo ja luottaa häneen, lapsi uskaltaa luottaa paremmin myös itseensä. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenään ja hyväksyvä kasvuihmapiiri ovat myös ensiarvoisen tärkeitä voimaantumisen kannalta, sillä myös Siitosen (1999, 161–162) mukaan voimaantuminen tapahtuu luontevimmin mahdollistavaksi koetussa kontekstissa, jossa ihminen kokee ilmapiirin turvaliseksi, itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi. Lisäksi uskon, että sosiaalialan ammattilaisen oma kokemus voimaantumisesta vaikuttaa siihen, miten voimavarakeskeisesti sekä voimaantumista tukevasti hän pystyy arjessa toimimaan ja työskentelemään.

Kuten aineistosta käy ilmi, on tärkeää, että sosiaalialan ammattilainen pyrkii olemaan mahdollisimman lapsilähtöinen kaikessa toiminnassaan. Hahmotan lapsilähtöisyyden ennen kaikkea aikuisen kyvyksi katsoa maailmaa lapsen silmien kautta sekä kyvyksi asettua hänen asemaansa. Kasvattavan aikuisen on ensiarvoisen tärkeää pysähtyä ja olla läsnä lapsen asioiden äärellä ja kuunnella häntä aidosti sekä pyrkiä ymmärtämään, miksi lapsi kokee asiat omalla tavallaan. Lapselle tulee jäädä tunne, että työntekijä on hänen puolellaan ja perustelee riittävästi päätöksensä. Mikäli näin ei tapahdu, sijoitettu lapsi ei ymmärrä välttämättä vielä aikuisenakaan, millä perusteella häntä koskevia suuria päätöksiä on tehty huostaanotto-prosessin aikana.

Siitosen teorian emootiot-kategorian yhteys voimaantumiseen konkretisoituu myös oman tutkielmani tuloksissa, joiden mukaan tunteiden käsittelyssä tukeminen on olennaisen tärkeää lapsen jokapäiväisessä arjessa sekä myös voimaantumisen tukemisessa. Sisarukset kertovat, että tunteiden sanoittaminen on aikuisena vaikeaa, sillä siihen ei kannustettu heitä lapsena. Kuitenkin viimeisen sijaisperheen myönteinen ja hyväksyvä tunneilmapiiri on edesauttanut sisaruksilla positiivisen tunnelatauksen kautta voimaantumisen kehityksessä. Lisäksi vanhempi sisarus kuvaili sen vaikuttaneen merkittävästi hänen käsityksiinsä omista kyvyistään sekä mahdollisuuteen asettaa itselleen tavoitteita ja päämääriä. Näin ollen siis myös omassa tutkielmassani emootiot sekä kyky- ja kontekstiuskomukset ovat yhteyksissä toisiinsa, kuten Siitosen teoriassa. Yhtäläisyyksiä Siitosen teoriaan on myös lisäksi etenkin luottamuksen kokemisen, ilmapiirin sekä kyky- ja kontekstiuskomusten yhteydessä voiman tunteen rakentumiseen. Vaikka voimaantuminen on yksilöllinen prosessi, siihen voidaan vaikuttaa merkittävästi myös ulkopuolelta, ja etenkin tämä varmasti korostuu kasvavan lapsen ja nuoren kohdalla. Ympäristöllä näyttäisi olevan merkittävä vaikutus ihmisen voimaantumisen tukemiseen, sillä kuten aineistosta kävi ilmi, viimeisimmän sijaisperheen positiivinen ja turvallinen ilmapiiri muokkasi voimakkaasti sisarusten koko identiteettiä ja vaikutti myös siihen, miten he suuntautuvat tulevaisuuteen sekä arvioivat omia kykyjään ja uskomuksiaan.

Lasta kasvattavan aikuisen onkin tutkielmani valossa ensiarvoisen tärkeää tukea lasta ja nuorta tämän tunteiden sanoittamisessa ja käsittelyssä. Oman näkemykseni mukaan lapsen on vaikea tai jopa mahdoton oppia tunnistamaan omia tunteitaan, jos hänellä ei ole arjen tunnetyöskentelyssä ohjaavaa aikuista. Siitosen (1999) mukaan tunteet vaikuttavat

erityisesti siihen, kokeeko ihminen kykenevänsä toimimaan ja saavuttamaan tavoitteitaan. Turvallinen ja hyväksyvä ympäristö sekä onnistumisen kokemukset lisäävät toiveikkuutta, itseluottamusta ja myönteistä latausta, jotka tukevat voimaantumista. Lisäksi Siitonen liittyy emootioihin tunteiden hallinnan ja eettisyyden. Hän viittaa tunneälyyn ja siihen, että omien tunteiden tunnistaminen ja sääteleminen ovat hyvinvoinnin sekä voimaantumisen kannalta olennaisia asioita. Emootioihin liittyvät myös eettisyys ja toisten ihmisten kuunteleminen, jotka vahvistavat myös sekä yksilön että yhteisön voimaantumista. (Mt., 154–155.) Omien tunteiden eettisyyteen liittyy nähdäkseni yksilön kokema vastuullisuus omista tunteista ja niiden ilmaisemisesta. Jotta tunteidenkäsittelytaidot voivat lapsella kehittyä, hän tarvitsee siihen aikuisen tukea. Tätä Siitonen ei kuitenkaan teoriassaan tuo esiin hänen tutkimuksensa keskiön ollessa aikuiskasvatuksessa.

Sillä lastensuojelun sosiaalityö on monesta näkökulmasta katsottuna hyvin haastavaa, olisi oman näkemykseni mukaan ensiarvoisen tärkeää, että sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus olisi lastensuojelussa mahdollisimman vähäistä. Uskon, että pitkään jatkuneessa asiakassuhteessa myös vaikeiden asioiden esiin tuominen on helpompaa ja että myös sillä on myös suuri merkitys, luottaako asiakas työntekijään, etenkin kun on kyse kriittisesti vaikeista tai arkaluontoisista asioista. Mikäli asiakkaalla on luottamus työntekijään, hän voi ymmärtää, että vaikeallakin päätöksellä työntekijä pyrkii auttamaan ja haluaa asiakkaan parasta.

Aineiston pohjalta tuleekin ilmi, että työntekijöiden vaihtuvuus on sijoitetun lapsen näkökulmasta ennakoivuutta sekä myös voimaantumista heikentävä asia, sillä voimaantuminen on todennäköisempää tutussa ja turvallisessa ilmapiirissa ja ympäristössä. Hahmotan tässä olevan suurelta osin kysymys rakenteellisen tason asioista, joihin yksittäiset sosiaalialan ammattilaiset eivät omalla toiminnallaan kovin paljoa vaikuttamaan. Esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus, resurssipula ja asiakasmäärät ovat asioita, jotka väistämättä vaikuttavat työn laatuun, mutta eivät uskoakseni missään nimessä ole yksittäisen työntekijän muutettavissa. Vaikka lapsilähtöisyys tunnustetaan tärkeäksi periaatteeksi, sen toteutuminen voi käytännössä jäädä pintapuoliseksi esimerkiksi edellä kuvatuista syistä johtuen. Kiireinen työympäristö tai työntekijöiden riittämättömyys voi estää lapsen aidon kohtaamisen ja osallisuuden toteutumisen. On kuitenkin hyvä tiedostaa myös rakenteellisen tason ongelmia ja tuoda niitä näkyväksi, jotta tavoitteellinen muutostyö olisi mahdollista. Myös Outi Alakärppä ym. (2025, 12) huomauttavat, että palvelujärjestelmän

rakenteet ja reunaehdot sosiaalityössä vaikuttavat oleellisesti siihen, miten osallisuus palveluissa toteutuu ja onko asiakkaalla mahdollisuutta liittyä vaikuttamisprosesseihin hänelle räätälöidyissä palveluissa.

Voimaantumisen näkökulmasta katsottuna on tärkeää, että lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten suhdetta tuetaan sijaishuollon toteuttamisen keinoin. Lisäksi sosiaalialan ammattilaisen vuorovaikutustapaan on tutkielmani perusteella syytä kiinnittää huomiota, sillä lapset aistivat ja huomaavat helposti, jos heille tärkeistä ihmisistä puhutaan negatiiviseen sävyyn. Jos lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten yhteydenpitoa ei ole mahdollista toteuttaa säännöllisesti, olisi hänelle toisaalta pystyttävä ikätasoisesti perustelemaan, miksi tämä ole mahdollista, mutta toisaalta varoa olemasta liian suora, sillä se voi herättää surun tai hämmennyksen tunteita lapsessa. Siitonen (1999, 153) tuo esiin, että toiveikkuus ja erityisesti toiveikkuuden puute on merkityksellistä ihmisen voiman tunteen rakentumisessa. Ajattelen voimavarakeskeisen sekä toiveikkaan puheen ja vuorovaikutuksen olevan voimantunteen kannalta keskeistä. Kuten Tiina Muukkonen (2008, 85) toteaa, positiiviset mielikuvat luovat myönteistä todellisuutta ja itseään vahvistavan kehän. Toivo saadaan kiinnitettyä työskentelyyn asiakkaiden mahdollisuuksiin uskomalla sekä siten, että heidät nähdään voimavaraisina.

Lapsilähtöisessä työskentelyssä lapsi saa mahdollisuuden olla oman tilanteensa asiantuntija ja tuottaa tietoa itsestään sekä lapsen ja sosiaalityöntekijän välisissä kahdenkeskisissä tapaamisissa että ollessaan vuorovaikutuksessa sijaishuoltoa toteuttavan henkilöstön kanssa. Ajattelen itse, että lapsen oikeudet eivät toteudu, mikäli lapsella ei ole riittävästi kahdenkeskisiä tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa, sillä lapsi ei välttämättä uskalla kertoa asioista avoimesti esimerkiksi asiakassuunnitelmapalavereissa, kun paikalla on paljon aikuisia. Sosiaalityöntekijän olisi siis ehdottomasti annettava lapselle mahdollisuus ilmaista mielipiteitään ja ajatuksiaan kahdenkeskisissä tapaamisissa, sillä sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen edun toteutumisesta ja esimerkiksi siitä, että sijaishuolto- paikka vastaa lapsen tarpeisiin.

Etenkin sijaishuollossa olevien lasten kohdalla näkisin voimaantumista tukevan työtteen erityisen tärkeänä, sillä monella sijoitetulla lapsella ja nuorella on hyvinkin vaikea traumatausta. Ketola (2023) sai tutkielmallaan laajan tutkimusaineiston pohjalta tuloksen, että vain 15 %:lla huostaanotetuista ja jälkihuollossa olevista nuorista ei

ollut mielenterveyshuolta tai -kontaktia. Myös siksi uskon, että voimaantumisen vahvistaminen on erityisen tärkeää lastensuojelussa. Voimaantumista tukemalla voidaan vaikuttaa siihen, että menneisyyden kokemuksista huolimatta lapsi tai nuori jaksaisi uskoa itseensä ja näkisi tulevaisuutensa toiveikkaana.

Tutkielmani teoriaosuudessa kuvailin lapsen edun olevan hyvin moniselitteinen ja myös vaikeasti tulkittava käsite, jonka toteuttamiseen vaaditaan lisäksi usein moraalista järkeilyä. Monessa tilanteessa sen tulkitseminen, mikä on lapsen edun mukaista, onkin vaikeaa. Oman tutkielmani tulosten perusteella lapsen edun huomioiminen sisältää monia jo juridisella tasolla tärkeitä lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita, mutta myös käytännössä ja arjen tasolla toteutettavia asioita. Esimerkiksi läheisten ihmissuhteiden tukeminen lukeutuu näistä ensimmäiseen, kun taas tunteiden käsittelyn tukeminen jälkimmäiseen, eli käytännön tasolla olevaan lapsen edun toteuttamiseen. Lapsen etu onkin kenties osittain jopa vaikeasti tulkittavissa, sillä se sisältää niin monia ja erilaisia asioita, joita on tärkeä ottaa huomioon.

Tutkielmani vahvistaa esimerkiksi Ulla Vanhojan (2023) pro gradu- tutkielman tuloksia, sillä myös omat tulokseni viittaavat siihen, että lastensuojelussa pitäisi kiinnittää enemmän huomiota nuorten osallisuuteen ja heidän äänensä kuulemiseen, jotta lapsen oikeudet toteutuisivat sijaishuollossa paremmin. Lisäksi Katri Eerikäinen (2014, 54) sai gradututkielmallaan saman suuntaisia tuloksia. Hän toteaa, että mikäli lapsi joudutaan sijoittamaan, on lapsen turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää, että hän saa tietää tulossa olevista muutoksista ja mahdollisuuksien mukaan myös syyt tähän suureen elämänmuutokseen. Eerikäisen mukaan on myös tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi koko prosessin ajan aina syntymäkotinsa ongelmien alkamisesta lähtien siihen asti, kun nuori on turvallisesti saatettu aikuiseksi ja vielä tämän jälkeenkin. Oma tutkielmani vahvistaa tämän tuloksen.

Tarja Hiltunen (2015, 164) on tutkinut väitöskirjassaan äitiyden, huostaanoton ja voimaantumisen välisiä yhteyksiä. Väitöskirjan yhtenä itselleni hieman yllättävänäkin tuloksena on, että lasten huostaanotto ja äitien epäonnistumisen kokemukset näyttivät lamaannuttaneen äitejä vain hetkellisesti ja vaikeudet pikemminkin vahvistivat kuin lamaannuttivat äitejä. Tämä on myös oman tulkintani mukaan merkki voimaantumisen ja resilienssin välisestä vahvasta yhteydestä, sillä kuten Poijula (2018, 17) toteaa, resilientti ihminen

tai yhteisö kykenee selviytymään arjen haasteista, stressistä tai muutoksista huolimatta. Myös oma tutkielmani vahvistaa, että voimaantumisen ja resilienssillä on yhteys, koska vaikeista kokemuksista huolimatta sisarukset ovat pystyneet rakentamaan omaa sisäistä voiman tunnettaan, eivätkä vaikeat kokemukset ole lannistaneet heitä.

Hiltusen (2015, 168) mukaan äitien voimaantumiseen liittyi äitien syyllisyyden ja häpeän tunteiden työstäminen sekä anteeksiantaminen itselle ja toisille. Tulkitsen myös omasta aineistostani, että sisarukset ovat pystyneet sanoittamaan ja työstämään hyvin sekä rakentavasti huostaanoton aikaisia kokemuksiaan. Näin ollen siis myös omassa tutkielmassani tunteiden ja kokemusten käsittelyllä on positiivinen yhteys voimaantumiseen.

6.2 Tutkimuksen arviointi, rajoitukset ja jatkotutkimusehdotukset

Oman tutkimuksen arviointi on oman näkökulmani mukaan tärkeää, sillä sen lisäksi, että se auttaa tekijää refleктоimaan omaa tutkimusprosessiaan, se vahvistaa ja tekee myös lukijalle läpinäkyväksi tutkimuksessa tehdyt valinnat ja eettisyyden. Ajattelen, että arviointia tulisi tapahtua läpi tutkimuksen tekemisen, sillä eri vaiheissa tapahtuva omien valintojen rehellinen pohtiminen ja niiden auki kirjoittaminen auttavat valintojen sekä myös mahdollisten ja tarpeellisten muutosten tekemisessä, mikäli ne näyttäytyvät tutkimuksen toteuttamisen kannalta tarpeellisina.

Kaikkien aineiston läpikäynti oli melko työläs prosessi ja vaati sekä lukemista että kuuntelemista useampaan kertaan, jotta aloin hahmottamaan ja löytämään tutkimusaiheeseen liittyviä teemoja selkeämmin. Laaja aineisto osoittautui myös alussa haasteelliseksi analysoitavaksi, koska se sisälsi niin monia osia ja näkökulmia, eikä valitsemani metodi tarjonnut selkeää tapaa, kuinka tutkimuksessa olisi hyvä edetä. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysiä pidetäänkin yleisesti joustavana metodina (White & Marsh 2006, 22).

On myös huomionarvoista, että sisarukset kertovat lapsuudenkokemuksistaan aikuisina, jolloin muisti on väistämättä valikoiva ja tapahtumat värittyvät myöhemmillä elämäkokemuksilla ja tulkinnoilla. Tämä on aineiston rajoite, mutta samalla myös sen erityinen vahvuus: aikuisen reflektiivinen etäisyys lapsuuden tapahtumiin mahdollistaa kokemusten syvällisemmän ja jäsentyneemmän käsittelyn kuin välitön kokemus olisi sallinut.

Tein työskentelyni aikana useita rajauksia ja uudelleen valintoja, jotka liittyivät sekä itse aiheen tarkempaan rajaukseen ja tutkimuskysymysten asetteluun, analyysimenetelmään että aineistosta löytyneiden teemojen yhdistelemiseen ja niiden nimeämiseen. Etenkin tutkimuksen analyysivaihe oli kohdallani hyvin monivaiheinen prosessi, ja päädyin moneen kertaan yhdistelemään eri alateemoja. Myös yhden yksittäisen pääteeman nimeäminen aineistosta tapahtui vasta analyysin loppuvaiheessa, jolloin tulin siihen johtopäätökseen, että lapsilähtöinen voimaantumista tukeva toiminta kuvaa parhaiten kaikkia löytämiäni alateemoja.

Siitosen voimaantumisen teoria osoittautui tutkimustulosteni vertailun kannalta relevantiksi, sillä siitä löytyi useita yhtäläisyyksiä oman tutkielmani tuloksiin nähden. Vaikka Siitosen teoria ei ole ihan tuore, sen tulokset ovat oman tulkintani mukaan hyvin ajattomia, eikä niiden voi nähdä vanhentuneen vielä 2020-luvun puolivälissä. Tutkimustulosteni peilaaminen Juha Siitosen voimaantumisteoriaan osoittautui jonkin verran haastavaksi prosessiksi, mutta toisaalta kyseinen teoria on myös auttanut tuomaan syvyyttä omaan analyysiini.

Voimaantumista jäsentävät monet eri tekijät ja niiden sisäiset suhteet, sekä voimaantumisen ollessa voimakkaasti ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, koin kuitenkin paikoin haasteelliseksi arvioida lastensuojelun ammattilaisten toimintaa voimaantumisen näkökulmasta katsottuna. Tutkielmani ollessa aineistolähtöinen tarkoitukseni ei ollutkaan peilata sitä suoraan Siitosen teoriaan, vaan pikemminkin etsiä siitä mahdollisia yhtymäkohtia oman tutkimukseni tuloksiin.

Pidän voimaantumiseen tähtäävän työskentelyn kriittistä arviointia kuitenkin tärkeänä, sillä yksilön voimaantumista korostava ajattelu voi vahvistaa omalla tavallaan yksilökeskeistä vastuuta, joka on uusliberalistiselle aikakaudelle tyypillistä. Uskoisin, että niin kauan kuin ei ajatella, että vastuu omasta hyvinvoinnista on täysin yksilöllä itsellään, ei voimaantumisen näkökulma voi kuitenkaan olla millään tavalla haitallinen tai vahingollinen. Tästä huolimatta voimaantuminen on käsite, jota ei voi irrottaa kontekstistaan, eikä esimerkiksi ihmisen tavoitteita tai selviytymismahdollisuuksia voi jättää yksinomaan voimaantumisen varaan, sillä yksilöiden tilanteet voivat olla monitasoisia ja myös niihin vaikuttaminen voi vaatia erilaisia interventioita.

Tutkielmani antaa sosiaalialan ammattilaisille tai sen aiheesta kiinnostuneille mahdollisuuden arvioida omaa työtänsä lapsilähtöisyyden ja voimaantumisen näkökulmasta tarkasteltuna. Lisäksi se tarjoaa konkreettisia ja käytännönläheisiä työtapoja lastensuojelutyöhön. Myös kuka tahansa kasvatustehtävissä toimiva voi saada tutkielmasta hyödyllistä pohdittavaa. Esimerkiksi sijoitustilanteissa toimiminen ja tunteiden käsitellyn tukeminen ovat työni osa-alueita, joista on mahdollista saada välineitä oman työnsä tueksi sekä myös muuten lasten ja nuorten parissa toimimiseen. Oma tavoitteeni oli tehdä tutkielmasta mahdollisimman konkreettinen, käytännönläheinen ja helposti ymmärrettävä, ja tältä osin arvioin saavuttaneeni tämän tavoitteen.

Lisäksi tutkielmani tuottaa teoreettista ymmärrystä lapsilähtöisyyden ja voimaantumisen yhteyden tarkastelemiseen. Niistä löytyikin käsitteellisesti paljon yhtäläisyyttä, joten ei ole jälkikäteen tarkasteltuna kovin yllättävää, että lapsilähtöisyys nousi keskeiseksi käsitteeksi työni kannalta.

Uskon, että olisin saanut tutkielmallani vielä yksityiskohtaisempia ja tarkempia tuloksia, jos minulla olisi ollut mahdollisuus täydentää aineistoani esimerkiksi tekemällä tarkentavia kysymyksiä haastattelun muodossa. Se olisi kuitenkin edellyttänyt yhteyden saamista podcast-aineiston tekijöihin. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla syventävien haastatteluiden tekeminen voimaantumisen näkökulmasta tarkastelemani aineiston tekijöille, mikä edellyttäisi tietysti yhteyden saamista heihin sekä heidän suostumustansa haastatteluihin.

Toisena ehdotuksena jatkotutkimukselle voisi olla teemahaastattelu, jossa haastateltaisiin useita lapsena huostaanotettuja nuoria ja pyrittäisiin selvittämään, miten lapsilähtöistä sosiaalialan ammattilaisten toiminta on ollut ja miten se on vaikuttanut heidän voimaantumisen kokemukseen. Oman tutkielmani ollessa tapaustutkimus ei itselläni ollutkaan tarkoitus tehdä yleistyksiä aineiston pohjalta, mutta laajempi tutkimusaineisto olisi tuonut lisää vertailukohtaa sekä tuonut tätä kautta kenties myös mahdollisuuden tehdä jonkinlaista tulkintaa säännönmukaisuuksista. Toisaalta kuitenkin kahden ihmisen kokemuksiin keskittyminen antoi mahdollisuuden hyvin syvälliseen tarkasteluun ja tulkintaan. Lisäksi se, että sisarukset ovat kasvaneet samoissa sijaispaikoissa, muodosti aineistosta luontevan ja tasapainoisen dialogin, jota oli myös miellyttävä analysoida.

Yksi tärkeä tutkimusaihe olisi myös kartoittaa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsilähtöisyydestä ja voimaantumisesta. Tutkimuksen tavoitteena voisi koota lapsilta ja nuorilta kehittämisehdotuksia, jotka tähtäisivät säännöllisten kuulemis- ja palautteenantotilaisuuksien järjestämiseen huostaanotetuille sijoituksen aikana. Tällaisen toimintamallin tulisi sisältää myös suunnitelma, miten palautetta käsiteltäisiin ja mihin toimenpiteisiin se johtaisi. Näin ongelmiin voitaisiin puuttua ennakoivasti ja sosiaalialan ammattilaiset voisivat motivoitua muuttamaan toimintaansa lapsilähtöisemmäksi ja voimaantumista vahvistavaksi.

Olen saanut tutkimusta tehdessäni syventyä itselleni tärkeään aiheeseen. Toivon, että lastensuojelun ammattilaiset kiinnittäisivät kiireen ja niin sanottujen pakollisten töiden ohella nykyistäkin enemmän huomiota lapsen näkökulman ja osallisuuden huomioimiseen ja asettaisivat ne myös työskentelynsä päätavoitteekseen. Aito kohtaaminen ja vuorovaikutus on sosiaalityön ydintä, vaikka siihen sisältyykin toisinaan tuen lisäksi kontrollia sekä vastentahtoista puuttumista. Rakenteelliset reunaehdot asettavat tietynlaiset puitteet työskentelyyn, mutta voimme silti kiinnittää huomiota siihen, että lapsi tulee mahdollisimman aidosti kuulluksi ja kohdatuksi myös arjen pienissä tilanteissa. Mikäli lapsi tulee aidosti kohdatuksi omana itsenään ja oppii löytämään positiivisia voimavaroja itsestään, se voi parhaimmillaan katkaista ylisukupolvisia traumoja, jotka usein käsittelemättä siirtyvät seuraavan sukupolven kannettavaksi.

Emme saa valita ympäristöä ja niitä lähtökohtia, joihin synnymme. Emme myöskään suurimmaksi osaksi pysty itse vaikuttamaan siihen, minkälaisia päätöksiä ja ratkaisuja kasvatuksellamme vastuussa olevat ihmiset tekevät meidän ollessa pieniä tai vielä alaikäisiä. Elämä näyttäytyy joidenkin kohdalla hyvin epäoikeudenmukaisena tuoden mukanaan myös haasteita ja vastoinkäymisiä, joihin ratkaisut eivät ole millään tavalla omissa käsissämme. Tällöin on tärkeää, että eteen tulee ihmisiä, jotka omalla toiminnallaan mahdollistavat kasvuympäristön, joka edesauttaa voimaantumista ja lopulta ymmärtämään, että vaikka mitä olisi tapahtunut, meidän ei tarvitse olla oman menneisyytemme vankeja. Siitosen (1999, 69, 76–77) mukaan ihmisen itseluottamusta vahvistavat kokemukset, joissa on selviydytty yllättävistä tilanteista. Haasteellisista tilanteista selviytyminen ja onnistumisen kokemukset vahvistavat luottamista omaan kykyihin, lisäävät kompetenssin tunnetta sekä myönteisyyden kokemisen kautta edesauttavat voimaantumista. Sisäisen

voimantunteen saavuttaneesta heijastuu vastuullisuus ja eettisyys. Nuorempi sisaruksista kuvaakin onnistuneesti omaa voimaantumisen kokemustaan:

”Et joo, se on surullista et me ollaan jouduttu kokeen tommosia asioita, mut se on vaan fakta, et loppupelissä me muutetaan ne meidän omat ajattelutavat.”

Lähteet

- Adams, Robert 2008. Empowerment, Participation and Social Work. Practical Social Work Series. Fourth Edition. Palgrave Macmillan, London.
- Aer, Janne 2012. Lastensuojeluoikeus. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet. Sanoma Pro Oy.
- Alakärppä, Outi & Tammelin, Mia & Pirskanen, Henna & Mänttari-van der Kuip, Maija 2025. Johdanto. Teoksessa Pirskanen, Henna & Tammelin Mia & Alakärppä, Outi & Mänttari-van der Kuip, Maija (toim.) Osallisuus sosiaalityössä. Tampere University press. 7–18. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/231378/978-952-359-070-0.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Alasuutari, Pertti 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. PS-kustannus, Jyväskylä. 15–28.
- Araneva, Mirjam 2018. Lastensuojelun perhehoito. Alma Talent Oy. Helsinki.
- Auvinen, Maija 2006. Huoltoriidat tuomioistuimessa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja n:o 272. Gummerus, Jyväskylä.
- Bardy, Marjatta 2011. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs painos. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. 17–51.
- Bombin, Essi 2024. Joka kuudennesta nuoresta tehty lastensuojeluilmoitus – Järjestelmä tuottaa tätä. Helsingin Sanomat 2.5.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010399064.html>
- Eerikäinen, Katri 2014. Askeleita voimaantumisen polulla. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96419/GRADU-1418290417.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) 2016. Huostaanotto – Lastensuojelun vaahtavin tehtävä. Vastapaino, Tampere.
- Eronen, Tuija & Laakso, Riitta 2017. Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä. Teoksessa Enroos, R. & Mäntysaari, M. & Ranta-Tyrkkö, S. (toim.) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampereen yliopisto. 140–161.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Finlex, 1999. Suomen perustuslaki. 731/1999.
- Fleckinger, Andrea 2026. Power Relations, Participation, Empowerment and Social Work. Teoksessa Miri, Amal & Van Praag, Lore & Akcaoglu, Hawa & Fleckinger, Andrea & Narciso, Lala (toim.) Inclusion and Gender Empowerment in European Civil Society Organisations. Routledge, London. 32–47.
- Franco, Fatima Servian 2022. Maslow'n tarvehierarkia 21.12.2022. <https://mielenihmeet.fi/maslown-tarvehierarkia/>
- Hakkarainen, Anu 2017. Lapsuudessaan huostassa olleiden nuorten aikuisten selviytyminen. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/3099863e-fc4d-4a33-8ee4-8a4063a2b900/content>
- Harrikari, Timo 2020. Lastensuojelun historia. Vastapaino, Tampere.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustat, palvelut ja kustannukset. Huosta-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/b8942aaa-e7ae-48a1-bf49-860d3b5d99e6/content>

- Helavirta, Susanna & Halttunen, Sari 2025. Vaativan sijaishuollon osaamisprofiilit. Eritasoisten sijaishuoltopalveluiden osaamisen erojen ja erityisyyksien jäsenystä. Lapin ammattikorkeakoulu.
- Hiltunen, Tarja 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_47882
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. WSOY, Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2014. Autetuksi tuleminen: valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Väitöskirja, Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61787/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Hokkila, Kirsi 2023. Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu.4/2023.<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/11/20231101Lastensuojelu-AsiakkaidenSilminSelvitysValmis.pdf>
- Hughes, Daniel 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus: Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Liisa Ritanen. PT-kustannus, Tampere.
- Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Väitöskirja. Lapin Hämäläinen, Juha 2011. Perheintervention oikeutus lastensuojelussa yliopisto https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna_Hurtig_v%20c3%a4it%20c3%b6skirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus, Jyväskylä. 47–92.
- Iivonen, Esa 2023. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023. Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/lasten-oikeudet/pee.rus-ja-ihmisoikeudet-ja-lapset/lapsen-oikeuksien-sopimus/>.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu. 2020. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A.Puusa & P. Juuti. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Printon Trukikoda, Tallinn. 173–177. Gaudeamus, Helsingin Yliopisto.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2011. Kuntoutuksen perusteet. WSOY pro, Helsinki.
- Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anna 2021. ”Että välitetään lapsista paljon”. Rakkaus ja huolenpito lastensuojelussa. Teoksessa Tulensalo, Hanna & Kalliomeri, Reetta & Laimio, Janica (toim.) Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Julkaisusarja Pelastakaa lapset nro 32, Helsinki. 146–156.
- Kananoja, Aulikki 2010. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tietosanomaa oy. 173–192.
- Kekkonen, Elina & Jahnukainen, Johannes 2023. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023.
- Ketola, Raino 2023. Huostaan otettujen ja jälkihuollossa olevien nuorten osallisuus ja elämäntilanne. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/153247/KetolaRaino.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kiilakoski, Tomi 2016. I am fire but my environment is lighter. A Study on Locality, Mobility and Youth Engagement in the Barents Region. The Finnish Youth Research Society Internet publications 98. <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/view/313/246/824>
- Kivinen, Jaana & Valovaara-Annola, Sonja 2026. Asiakkaan osallisuutta voidaan vahvistaa kirjaamisen keinoin. SOS-Lapsikylä, Helsinki

- Laakso, Riitta & Helavirta, Susanna & Halttunen, Sari 2021. Johdanto. Teoksessa Helavirta, Susanna & Halttunen, Sari & Laakso, Riitta (toim.) Sijaishuollon rajoitustoimenpiteet ammatillisina käytäntöinä ja kokemuksina. Lapin amkin julkaisuja 12/2021. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset. 7–17.
- Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021. Tietoarkisto, Tampereen yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>
- Lassander, Maarit & Solin, Piia & Tamminen, Nina & Stengård, Eija 2013. Asiakkaan voimaantuminen mielenterveyspalveluissa. Tarkastelussa WHO:n voimaantumisen indikaattorit. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 2953. <https://www.julkari.fi/ser-ver/api/core/bitstreams/c97c8ae1-5aae-4ce1-aeb8-9876b96d0412/content>
- Lastensuojelu.info <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/>
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2007/417>
- Lastensuojelun Keskusliitto 2023. Lastensuojelu.info. <https://www.lastensuojelu.info/>
- Lastensuojelun Keskusliitto 2026. Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan. www.lapsenoikeudet.fi.
- Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>.
- Litmala, Marjukka 2002. Lapsen asema erossa. WSOY lakitieto.
- Litmala, Marjukka 2003. Perheet, parisuhteet, lapset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Malinen, Antti & Hytönen, Kirsi-Maria & Oksanen, Johanna 2017. Lastensuojelun hallinnosta sen tekijöiden, kohteiden ja kokemusten historiaan. Kasvatus & Aika 11 nro 1. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68707/30131>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016. Mikä on lapsen etu? <https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/mika-lapsen-etu/>
- Muukkonen, Tiina 2008. Kehittämisen tapa, aineistot ja viitekehykset; Sisältöinä kohtaamis- ja prosessinohjaustyö. Teoksessa Muukkonen, Tiina (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro17. 21–36; 59–72. https://socca.fi/wp-content/uploads/2025/03/Suunnitelmallinen_sosiaalityo_lapsen_kanssa.pdf.
- Nätkin, Ritva 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki. 16–38.
- O'Sullivan, Terence 2011. Decision making in social work. Milton Keynes UK.
- Paasivirta, Annukka & Jahnukainen, Johannes 2023. Parempaa lastensuojelua. Osallisuus ei odota. Vieraskynä 5.4.2023
- Pekkarinen, Elina 2026. Lastensuojelun kallistuma täytyy oikaista. Helsingin Sanomat 31.3.2026, A 5.
- Pekkarinen, Elina 2026. Lastensuojelun kallistuma täytyy oikaista. Helsingin Sanomat 31.3.2026, A 5.
- Petäjä, Ulla-Kaarina 2026. Lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten riskikäyttäytyminen: hypoteettinen malli selviytymisen vahvistamiseksi itsenäiseen elämään siirtymisvaiheessa. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto.
- Poijula, Soili 2018. Resilienssi. Muutosten kohtaamisen taito. Helsinki: Kirjapaja. 2. painos.
- Pulkkinen, Lea 2018. Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Työpaperi 12/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Pösö, Tarja 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisen kannanottona. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Vastapaino, Tampere. 75–97.
- Rappaport, Julian 1987. Terms of empowerment/exemplars of prevention. Toward a theory for community psychology, American Journal of Community Psychology, 15(2).

- 121–148. <https://www.scribd.com/document/187029104/6-Rappaport-1987>
- Raunio, Kyösti 2004. Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki.
- Räty, Tapio 2023. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita, Helsinki.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Edita, Helsinki.
- Salonen, Natalia 2023. Nuorten voimaantumisen kehittäminen lastensuojelun sijaishuollossa. Opinnäytetyö, ylempi AMK. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Pori. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/795957/Salonen_Natalia.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Salovaara, Veronica & Hongisto, Pauliina & Kalland, Mirjam & Puumalainen Julia 2024. Lasten kuulemisen käsikirja – lähtökohtina lapsilähtöisyys ja paikkaperustaisuus. Helsingin yliopisto. https://itla.fi/wp-content/uploads/2024/02/Itla_Lasten-kuulemisen-kasikirja.pdf
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja, Oulun yliopisto. <https://oulurepo oulu.fi/bitstream/handle/10024/37001/isbn951-42-5340-X.pdf?sequence=1>
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301>
- Sosiaalihuoltolaki 2015/817. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/817>
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira 2013. Lapsen itsemääräämisoikeuden toteutuminen lastensuojelun sijaishuollossa. Ohje 3/2013.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014:4. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllo.
- Suomen Mielenterveys ry. 27.2.2026
- Tiainen, Anne 2021. Työntekijän matka kohti suurempaa ymmärrystä lapsen asemasta perheväkivaltatyössä. Teoksessa Tulensalo, Hanna & Kalliomeri, Reetta & Laimio, Janica (toim.) Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Julkaisusarja Pelastakaa lapset nro 32, Helsinki. 197–207.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä, Oppimateriaaleja 51. Turun ammattikorkeakoulu, 6–17.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi 6.painos. Gummerus, Jyväskylä.
- Törrönen, Maritta 2013. Empowerment theory and social work. Teoksessa Törrönen, Maritta & Borodkina, Olga & Samoylova, Valentina & Heino, Eveliina (toim.) Empowering Social Work: Research and Practice. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, Kotka Unit. 8–61. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/dd00f523-8086-4617-8f3e-15aa72e36bfc/content>
- Valvira 2013. Lasten itsemääräämisoikeuden toteutuminen lastensuojelun sijaishuollossa. Ohje 3/2013.
- Vanhoja, Ulla 2023. Ja se että ois kuunneltu mua enemmän: lapsen oikeuksien toteutuminen lastensuojelussa sijaishuollossa aikuistuneiden nuorten kokemusten valossa. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/65657/Vanhoja_Ulla.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Vierula, Tarja 2017. Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Acta Universitatis Tamperensis 2323, Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102260/978-952-03-0565-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vuolukka, Kaisa 2024. Tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arviointi- ja pää-

- töksentekotyöstä lapsen sukulaissijoitusprosessissa. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/66173/978-952-337-430-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vernerinet2024. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. www.verneri.net/yleis/voimaantuminen.
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus <https://lapsenoikeudet.fi/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- YK:n Sijaishuollon ohjeet 2018. Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/ykn-sijaishuollon-ohjeet/>.
- White, Marilyn Thomas & Marsh, Emily 2006. Content Analysis: A Flexible Methodology. Library Trends.